

ISSN 1607-2790

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И. АЛТЫНСАРИНА

РУХАНИ
ЖАҢҒЫРУ

БІЛІМ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОБРАЗОВАНИЕ

№4 (83) 2017

МАЗМҰНЫ

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

БАС РЕДАКТОР

Ж.О. Жылбаев - п.ғ.к., ҚР БҒМ
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім
академиясының президенті

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ

М.Е. Мұқатова - п.ғ.к., доцент,
Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА вице-
президенті

А.М. Мамырханова - т.ғ.к., доцент,
Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА вице-
президенті

Ж.Ж. Наурызбай - п.ғ.д., профессор,
Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА,
Тәрбие және этномәдениет бөлімінің
меңгерушісі

Д.П. Қожамжарова - п.ғ.д., профессор,
Тараз педагогикалық институтының
ректоры

В.Н. Скворцов - э.ғ.д., п.ғ.к., профессор,
А.С. Пушкин атындағы Ленинград
мемлекеттік университетінің президенті
(РФ)

Л.В. Моисеева - п.ғ.д., профессор,
Орал мемлекеттік педагогикалық
университетінің кафедра меңгерушісі,
(Екатеринбург қ., РФ)

М.Н. Сарыбеков - п.ғ.д., профессор,
М.Х. Дулати атындағы ТарМУ ректоры

Б.А. Жетпісбаева - п.ғ.д., профессор,
Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ, шетел
тілдері факультетінің деканы

С.В. Чернышенко - білім беру
бағдарламаларының менеджері,
Кобленц-Ландау университетінің
профессоры (Германия)

Л. С. Сырымбетова - п.ғ.к.,
Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, Үштілді
білім орталығының директоры

Корректор - Мұхатаева Б.М.

Корректор - Рахымжанов Қ.А.

Техникалық редактор - Құсайынов О.А.

ОҚИТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

- С.Н. Нұрқасымова, К.Ж. Жамбайбеков*
Физика есептерін MAPLE бағдарламасында модельдеу әдістері.....3
- Д.Қ. Байдилядинова*
Іс-әрекетті зерттеу – мұғалім тәжірибесін жетілдірудің негізі.....7
- А.К. Абдраймова, К.Ж. Тайшикова*
Білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауға арналған
тест тапсырмаларын жетілдіру.....11
- Е.Т. Исимбаев*
Үздіксіз білім беруде инновациялық жобаларды
іске асырудың тиімділігі.....16
- Б.К. Алькенова*
Тұлғаны әлеуметтендіру – ауыл мектебінде.....24
- А.Ф. Какжанова*
Көптілді білім беру саласында тұлғаға бағытталған оқыту
және кіріктіріп оқытудың (CLIL) мазмұны.....29

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

- Л.В. Руколева*
Отбасылық құндылықтар негізінде тұлғаны дамыту.....33
- Н.Ж. Құрман*
Қазақстан жастарын рухани жаңғыру бағытында қазақ ұлттық тілдік
этикетке тәрбиелеудің этнолингвистикалық ерекшеліктері37
- Б.Д. Гайпназарова, Г.Е. Тепбергенова*
М.Жұмабаев педагогикасы және ұлттық тәлім-тәрбие.....43
- С. Оспанұлы, К. Мырзағалиева*
Шәкәрімнің өлең өрнектері.....48

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

- А.Бақыт, А.Н. Мускина*
Қазақстан мектептерінде шетелдік педагогикалық
инновацияларды қолдану.....53
- К.А. Исентаева, Г.Р. Налибаева, М.И. Карагозина*
Қазақстан Республикасы орта білім мазмұнын жаңарту аясында
болашақ мұғалімді психологиялық-педагогикалық дайындау.....59
- А.Ж. Мурзалинова, Л.С. Альмагамбетова*
Педагогтің кәсіби әрекетінің сапасы:
білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мониторинг.....63
- К. К. Кенжеғалиев, Т. А. Козлова*
Болашақ педагогтың эмпатиясын қалыптастыру.....69

ТҰЛҒАЛАР

- Ұстазым менің...*
Ұстаз Құсайынова Еңлік Нүкішқызының мерейтойы.....75

- БІЗДІҢ АВТОРЛАР.....77
АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ.....79

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Ж.О. Жилбаев - к.п.н., президент НАО им. И.Алтынсарина, МОН РК

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

М.Е. Мукатова - к.п.н., доцент, вице-президент НАО им. И.Алтынсарина

А.М. Мамырханова - к.и.н, доцент, вице-президент НАО им. И.Алтынсарина

Ж.Ж. Наурызбай - д.п.н., профессор, зав. отделом воспитания и этнокультуры НАО им. И.Алтынсарина

Д.П. Кожамжарова - д.п.н., профессор, ректор Таразского педагогического института

В.Н. Скворцов - д.э.н., к.п.н., профессор, президент Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина (РФ)

Л.В. Моисеева - д.п.н., профессор, зав. кафедрой Уральского государственного педагогического университета, г.Екатеринбург (РФ)

М.Н. Сарыбеков - д.п.н., профессор, ректор ТарГУ им. М.Х. Дулати

Б.А. Жетписбаева - д. п. н., профессор, декан факультета иностранных языков КарГУ им.Е.А.Букетова

Л.С. Сырымбетова - к.п.н, директор центра научных исследований НАО им. И.Алтынсарина

Корректор - Мухатаева Б.М.

Корректор - Рахымжанов К.А.

Технический редактор - Кусаинов О.А.

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ

С.Н. Нуркасымова, К.Ж. Жамбайбеков
 Методы моделирования задач по физике в программе MAPLE.....3
Д.К. Байдильдинова
 Исследование в действии
 как основа повышения практики учителя.....7
А.К. Абдраймова, К.Ж. Тайшикова
 Совершенствование тестовых заданий
 для внешней оценки учебных достижений обучающихся.....11
Е.Т. Исимбаев
 Эффективность реализации инновационного проекта
 в области непрерывного образования.....16
Б.К. Алькенова
 Социализация личности в сельской школе.....24
А.Ф. Какжанова
 Личностно-ориентированное обучение и содержание
 интегрированного обучения (CLIL) в области
 многоязычного образования.....29

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ

Л.В. Руколеева
 Развитие личности через воспитание семейных ценностей.....33
Н.Ж. Курман
 Этнолингвистические особенности воспитания казахстанской
 молодежи казахскому национальному речевому этикету в русле
 духовного возрождения.....37
Б.Д. Гайпназарова, Г.Е.Тлепбергенова
 Педагогика М.Жумабаева и национальное воспитание.....43
С. Оспанулы, К. Мырзагалиева
 Поэтические выражения Шакарима.....48

ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

А.Бакыт, А.Н. Мускина
 Творческое использование зарубежных
 педагогических инноваций в казахстанских школах.....53
К.А. Исентаева, Г.Р. Налибаева, М.И. Карагозина
 Психолого-педагогическая подготовка будущего учителя
 в рамках обновления содержания среднего образования
 Республики Казахстан.....59
А.Ж. Мурзалинова, Л.С. Альмагамбетова
 Качество профессиональной детальности педагога: мониторинг
 в условиях обновления содержания образования.....63
К. К. Кенжегалиев, Т. А. Козлова
 Формирование эмпатии у будущего педагога.....69

PERSONALIA

Мой учитель...
 Юбилей учителя Кусаиновой Енлик Нукушевны.....75

НАШИ АВТОРЫ.....78
 ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....80

ФИЗИКА ЕСЕПТЕРІН MAPLE БАҒДАРЛАМАСЫНДА МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСТЕРІ

С.Н. Нұрқасымова¹, К.Ж. Жамбайбеков²

¹педагогика ғылымының докторы, профессор

²физика-математика ғылымының кандидаты, доцент

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.

Андатпа. Мақалада компьютерлік модельдеуді жоғары оқу орындарында физика есептерін шығаруда қолданылатыны қарастырылған. MAPLE бағдарламасының алгоритмі және қысқаша түсініктеме берілген. MAPLE бағдарламасын физикалық процестерде қолдану, физика есептерін шығару.

Аннотация. В статье рассматривается использование компьютерного моделирования при решении физических задач в учебном процессе в ВУЗе. Даются краткие описания алгоритмов, реализованных в программе MAPLE. Описание алгоритмов, в основном, носит общий, ознакомительный характер. Применение программы MAPLE при рассмотрении физических процессов позволяет построить графики и использовать определенные интегралы при решениях задач по физике.

Abstract. The article discusses the use of computer modeling in the solution of physical educational process problems at the university. It gives a brief description of the algorithms implemented in MATLAB. Description of algorithms, has exploratory in nature. Application of MAPLE program with consideration of physical processes allows you to build charts and to use definite integrals in solving problems of physics.

Тірек сөздер: Физикалық процестерді компьютерлік модельдеу, MAPLE бағдарламасы, графиктер құру.

Ключевые слова: Моделирование физических процессов, программа MAPLE, построение графиков.

Keywords: Physics simulation, MAPLE software, graphing.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 11-бабының 9-тармағында оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған [1].

Мақала барысында Maple компьютерлік бағдарламасы, оның негізгі функциялары мен бағдарламалау тілдері және физикалық мәселелерді шешу

мысалдары қарастырылған. Сонымен бірге физикалық процестерді моделдеу.

Maple компьютерлік бағдарламасы түрлі қиындықтағы аналитикалық және сандық есептеулерді орындауға арналған. Ол Канаданың Ватерлоо университетіндегі The Symbolic Computation Group зерттеу тобы тарапынан құрастырылған. Бұл топ өткен ғасырдың 80-ші жылдарында ұйымдастырылған, содан бері компьютерлік алгебра мәселелерімен айналысып келеді. Қазіргі кезде Maple күрделі алгебралық түрлендірулер мен ықшамдауларды орындау, туынды мен интегралдарды аналитикалық есептеу,

теңдеулер және олардың жүйелері мен дифференциалдық теңдеулерді аналитикалық шешу, және т.б. көптеген есептеулерді орындай алады. Maple бағдарламасында сызықтық алгебра, аналитикалық геометрия, ықтималдықтар теориясы мен математикалық статистика, сандар теориясы, сызықтық оптимизация, қаржылық математика, т.б. тақырыптарды шешу мүмкіндіктері бар. Сондай-ақ Maple бағдарламасы арқылы күрделі функцияның графигін немесе үш өлшемді беттің кескінін тұрғызуға болады. Интуитивтік - айқын және қарапайым Maple тілі есептердің шешімін (есептердің шешу жолын) программалауға мүмкіндік береді [4].

Негізі есептерді шешу үшін Maple бағдарламасы тек математика саласына тиісті мамандар ғана емес, сонымен бірге басқа да саладағы мамандар қолдана береді. Ең бастысы олар өздерінің зерттеулерінде қолданылатын математикалық модель туралы түсінігі болса болғаны. Айта кетер болсақ, жеткілікті кең түрде Maple тек математикалық пәндерде ғана емес, сонымен бірге техникалық пәндерде де қолданылады. Мысалы, оны теориялық механиканың түрлі саласын оқытуда тиімді пайдалануға болады. Классикалық теориялық механикадан бастап құрылыс механикасы, квант механикасы, т.б. қолдануға болады [2].

Модельдеу – физиканы оқыту әдістерінің бірі. Кейбір физикалық заттың (құбылыстың, процестің) эксперимент арқылы анықталған қасиеттеріне білім алушылардың сенімін арттыру үшін материалдық және идеал модельдер жасалады. Оқыту жұмысын жақсарту үшін физикалық құбылыстардың, процестің және техникалық объектілердің (заттардың) модельдері жасалады. Ал педагогикалық мақсатта пайдаланылатын идеал модельдер әдетте, ғылымнан алынады.

Компьютерлік модельдеу белгілі бір реттілікпен орындалуы тиіс. Тапсырманың мақсаты анықталып, бағдарламаға байланысты есептің моделі жасалады. Одан кейін модельді іске асырудың бағдарламасы құрылады. Бағдарлама теріліп, алдыңғы пункттер орындалғаннан кейін, нәтижесіне талдау жасалады және қорытындыланады. Практикумда орындалатын жұмыстардың бірнешеуін қарастырайық.

Массасы $m=5$ г материалдық нүкте $V=0,5$ Гц жиілікпен гормоникалық тербеліс жасайды [3]. Егер тербеліс амплитудасы 3 см-ге тең болса, онда:

- 1) нүктенің ығысуы $x=1,5$ см болған уақыт мезетіндегі v жылдамдығын;
- 2) нүктеге әсер ететін F_{\max} максимал күшті;
- 3) толық энергиясын E қалай анықтауға болады?

Шешуі:

Гормоникалық тербеліс теңдеуінің жалпы түрі:

$$x = A \cos(\omega t + \varphi) \quad (1)$$

Жылдамдықты табу үшін x -тен бірінші ретті туынды аламыз:

$$v = \dot{x} := A \sin(\omega t + \varphi)$$

$$A \cos(\omega t + \varphi)$$

$$v = \dot{g} := \text{diff}(x, t)$$

$$- A \sin(\omega t + \varphi) \omega$$

1. Жылдамдықты ығысу арқылы өрнектеу үшін (1) мен (2) формулалардан уақытты алып тастау керек. Ол үшін екі теңдеуді де квадраттаймыз, содан соң біріншісін A^2 , екіншісін $A^2 \omega^2$ бөлеміз.

$$\frac{x^2}{A^2} + \frac{v^2}{A^2 \omega^2} = 1$$

немесе

$$\frac{x^2}{A^2} + \frac{v^2}{4 A^2 \pi^2 \nu^2} = 1$$

Maple бағдарламасын қолдана отырып соңғы теңдеуді v айнымалыға қатысты шешеміз:

> restart

$$> eq1 := \frac{x^2}{A^2} + \frac{v^2}{(A^2 \cdot \omega^2)} = 1;$$

$$\frac{x^2}{A^2} + \frac{v^2}{A^2 \omega^2} = 1$$

> $\omega := 2 \cdot \pi \cdot v;$

$$2 \cdot \pi \cdot v$$

> eq1;

$$\frac{x^2}{A^2} + \frac{v^2}{4 A^2 \pi^2 v^2} = 1$$

> v:=solve(eq1,v);

$$2\sqrt{\dot{A}^2 \pi^2 - \delta^2 \pi^2 v}, -2\sqrt{\dot{A}^2 \pi^2 - \delta^2 \pi^2 v}$$

> v1=v[1];

$$v1 = -2\sqrt{\dot{A}^2 \pi^2 - \delta^2 \pi^2 v}$$

> v2=v[2];

$$v2 = -2\sqrt{\dot{A}^2 \pi^2 - \delta^2 \pi^2 v}$$

> v1=simplify(v[1])

$$v1 = -2\pi \sqrt{\dot{A}^2 - \delta^2}$$

> v2=simplify(v[2])

$$v2 = -2\pi \sqrt{\dot{A}^2 - \delta^2}$$

Осымен,

$$g = \pm 2\pi v \sqrt{\dot{A}^2 - \delta^2}$$

Осы формула арқылы жылдамдықтың мәнін есептейміз:

> $v := 0.5$

$$0.5$$

> $\dot{A} := 0.0$

$$0.03$$

> $\delta := 0.015$

$$0.015$$

> $a \ v \ \dot{a} \ l(v[1])$

$$0,08162097142$$

яғни жылдамдық 0,082 м/с тең.

2. Нүктеге әсер етуші күшті Ньютонның екінші заңы бойынша табамыз.

$$F=ma \quad (3)$$

a -нүктенің үдеуі, оны жылдамдықтан туынды ала отырып анықтаймыз:

>restart

$$A \cos(\omega t + \varphi)$$

>x:= $A \cos(\omega t + \varphi)$

>v:=diff(x,t);

$$-A \sin(\omega t + \varphi) \omega$$

>a:=diff(v,t);

$$-A \cos(\omega t + \varphi) \omega^2$$

>F:=m*a;

$$-m A \cos(\omega t + \varphi) \omega^2$$

> $\omega := 2 \cdot \pi \cdot v;$

$$2\pi v$$

>F

$$-4 m A \cos(2\pi v t + \varphi) \pi^2 v^2$$

$$-4 m A \cos(2\pi v t + \varphi) \pi^2 v^2$$

> $F_{\max} = -4 \cdot m \cdot A \cdot \pi^2 \cdot v^2$

$$-4 m A \pi^2 v^2$$

>m:=0.005

$$0.005$$

>A:=0.03;

$$0.03$$

>v:=0.5

$$0.5$$

>evalf(F_{\max})

$$-0,001480440661$$

Күштің максимал мәні $F_{\max} = 1,49 \text{ мН}$ -ға тең.

3. Тербелістегі нүктенің толық энергиясы кез келген уақытта кинетикалық энергия және потенциалық энергиялардың қосындысымен есептеледі. Толық энергияны мына формуламен есептейміз:

$$E = T_{\max} = \frac{1}{2} m g_{\max}^2$$

$v = -A\omega \sin(\omega t + \varphi)$ болғандықтан,
 $v_{\max} = A\omega$. $\omega = 2\pi\nu$ ескере отырып,
 $v_{\max} = 2\pi\nu A$. Maple бойынша:

$$> m := 0.005 \quad 0.005$$

$$> A := 0.03; \quad 0.03$$

$$> \nu := 0.5 \quad 0.5$$

$$> v_{\max} := 2 * \pi * \nu * A \quad 0.030\pi$$

$$> \dot{A} := \frac{1}{2} \cdot \dot{\omega} \cdot g_{\dot{\omega}\dot{\omega}}^2 \quad 0,00000225000000\pi^2$$

$$> \dot{v} \text{alf}(E) \quad 22,21 \times 10^{-6}$$

Сонымен толық энергия $E=22,21$ мкДж. Соңғы қатардағы Maple evalf (E), командасының шешімі бізге ыңғайлы түрге келтірілген. Бұл Maple бастапқы менюсіндегі 'Format' арқылы орындалады.

Қазіргі таңда студенттер алған білімді тіршілік көзіне айналдыра алу, кәсіпкерлікке, іскерлікке үйрену – бүгінгі күннің қажеттілігіне айналып отыр. Заман ағымы осыны талап етуде. Осыған байланысты еліміздің әрбір азаматының физикалық білімі қоғам талабыны сай болуы қажет. Білім беруді дамыту тұжырымдамасының басты мақсаты

– студенттердің талдау, синтездеу әрі логикалық ойлау қабілеттерін дамыту. Бұл қиын күрделі міндетті жүзеге асырудың бірден бір түрі – сабақ. Сондықтан да сабақ өткізудің тиімді жолдары мен әдістерін қарастыру оқытушы талабы. Ал, бұл міндеттің орындалуы оқу процесіне педагогикалық талдау жасауды, білім беруді дербестендіру жағына бұруды талап етеді.

Білім берудің маңызды шарты – оқу процесінде студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттыру, өздігінен білім алуға құштарлығын дамыту. Физиканы оқытудың мақсаты, ол бір ғана оқытудың міндетті нәтижесіне жету емес, сонымен қатар физика пәнінен әрбір студенттің біліктілігі мен мүмкіндігін дамытатындай жағдай жасау екенін айта кету керек. Оқуға қызықтырудың басты элементтерінің бірі – нәтижеге жетуге ынталандыру.

Қорыта келгенде компьютерлік модельдеу бағдарламасын меңгерген студенттер компьютерлік модельдеу әдісімен танысып қана қоймайды, келешекте олардың ғылым саласында шығармашылықпен жұмыс істеуіне жол ашылады, мүмкіндік туады. Компьютерлік технологияны қолдану тек оқып үйренуге қажетті мысалдарды қарастырумен шектелмейді, нақты практикалық мәні бар есептерді шешуге мүмкіндік береді. MAPLE жүйесі негізгі физикалық заңдарды, құбылыстарды нақты көзбен көргендей етіп көрсетеді, бұл студенттің материалды толық меңгеруіне жәрдемдеседі.

Әдебиеттер тізімі:

1. “Болашақтың іргесін бірге қалаймыз” Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011 жыл.
2. Нұрқасымова С.Н., Ашуров А.Е. Физиканы оқытудың компьютерлік әдістері// Астана: Мастер ПО ЖШС.- 2016.- С.187.
3. Чертов А.Г., Воробьев А.А. Задачник по физике. – М., 1981.
4. Матросов А. Maple 6. Решение задач высшей математике и механики. – Санкт-Петербург.: БХВ – Петербург, 2001.

ІС-ӘРЕКЕТТІ ЗЕРТТЕУ – МҰҒАЛІМ ТӘЖІРИБЕСІН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗІ

Д.Қ. Байдильдинова

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалім-модераторы,
химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, Алматы қ.

Аңдатпа. Мақалада озық педагогикалық тұжырымдарға сүйене отырып ұйымдас-тырылған іс-әрекетті зерттеу үдерісі баяндалады. Зерттеу барысында бірлесе жоспар құру, сабақты зерттеу, оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері, оқушылардың білім деңгейі мен қызығушылығы зерделенеді.

Аннотация. В статье описывается ход исследования в действии на основе применения передового педагогического опыта. В процессе исследования апробированы совместное планирование, исследование урока, эффективные методы обучения, качество знаний учащихся и их интересы.

Abstract. This article describes the progress of Action research based on the implementation of advanced pedagogical experience. The joint planning, Lesson study, effective teaching methods, quality of students' knowledge and their interests were analysed in the process of research work.

Тірек сөздер: іс-әрекетті зерттеу, зерттеу сабағы, зерттеу кезеңдері оқушы белсенділігі, білім сапасы, тиімді әдіс-тәсілдер, ынтымақтастық орта, тиімді тәжірибе, бақылау, кәсіби біліктілік, топтық жұмыс.

Ключевые слова: исследование в действии, исследование урока, этапы исследования, деятельность ученика, качество знаний, эффективные методы обучения, сотрудничество, оптимальная практика, наблюдение, профессиональные навыки, групповая работа.

Keywords: Action research, Lesson study, stages of research, student activity, quality of knowledge, effective teaching methods, cooperation, best practice, observation, professional skills, group work.

Қазіргі таңда елімізде білім берудің жаңа стандарты қолданысқа ие болып отыр. Жаңа стандарт мұғалімдерден жаңа көзқарасты, тың идеяларды талап етеді. Демек, бүгінгі мұғалім оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолданып, өз іс-тәжірибесін үнемі жетілдіріп отыруы тиіс. Мұғалім кәсіби біліктілігін шыңдаудың үздіксіздігі оның шығармашылық қабілеті мен ізденімпаздығына негізделеді. Ал мұғалім тәжірибесін жетілдірудің бірден-бір жолы – іс-әрекетті зерттеу үдерісі.

Мұғалімдер үшін іс-әрекетті зерттеу – теория мен практиканы ұштастыра оты-

рып, кәсіби шеберлікті дамыту, оқушылардың біліміндегі олқылықтарын тауып, дер кезінде түзету. Бұл зерттеуді шиыршық бойынша адымдап дамитын үдерістің әр қадамы жоспарлаудан басталып, әрекеттен және әрекет нәтижесін бағалаудан тұратынын бірінші сипаттаған Льюин болатын (Kemmis & McTaggart, 1990) [1, 1-б]. Ал белгілі әдіскер Мерсердің (2005) пікірінше, жұптық және топтық жұмыс оқушыларды ынтымақтастыққа, бір-бірінің пікірін тыңдауға, жауапкершілікке үйретеді [2, 110-б]. Мерсердің идеясын ұстана отырып, біз зерттеу тақырыбымызды «Шағын топтар арқылы

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

10 «О» сынып оқушыларының ізденушілік-зерттеушілік әрекеттерін дамыта аламыз ба?» деп белгіледік. Зерттеу мақсатымыз – қазақ тілі сабағында оқушылардың іскерлігі мен ізденушілік дағдыларын қалыптастыру, зерттеу жұмысына баулу, ой-өрісін дамыту. Күтілетін нәтижеміз келесідей болды: тиімді әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың сыни көзқарасы дамиды, оқу материалын саралай алады; қажетті ақпаратты тауып, қазіргі өмірмен байланыстырады; ізденушілік-зерттеушілік әрекеттері артады.

Оқушылардың білім деңгейі мен ізденіс әрекеттерін зерделеу үшін зерттеу

нысаны ретінде барлық сынып оқушылары қамтылды. Сыныптың оқу үлгерімі жақсы, оқушылардың ынтасы жоғары. Бірақ тілдік кедергілері бар және зерттеу дағдылары әлі қалыптаспаған оқушыларда кездеседі.

Зерттеу тобы екі тәжірибелі мұғалім, екі жас маманнан құралғандықтан, жұмыс барысында өзара тепе-теңдік көрініс тапты. Тәжірибелі ұстаздар тиімді тәжірибемен бөліссе, жас мамандар жаңа көзқараспен ерекшеленді.

1-2-сурет. Зерттеу тобының деректерді талқылау сәті

Іс-әрекетті зерттеуде біз Уолтерс-Адамстың (2006) алты қадамын негізге алып, келесі бағыттар бойынша жұмыс жүргіздік [1,2-6]:

- зерттеу мәселесін айқындау;
- деректер жинақтау;
- деректерді түсіндіру;
- деректер арқылы әсер ету;
- нәтижені бағалау;
- келесі қадамдарды белгілеу.

Зерттеудің бірінші қадамы бойынша тақырыпты айқындадық. Ондағы мақсатымыз – оқушылардың ізденушілік-зерттеушілік әрекеттерін дамыту. Сонымен қатар, келесі зерттеу ұстанымы белгіленді:

- шағын топтар арқылы ынтымақтастық орта құру;

- ақпаратпен алмасу;
- идеямен бөлісу;
- бір-біріне көмек көрсету.

Тақырыпты айқындап болған соң әдебиеттерге шолу жасап, құнды мәліметтерді жинақтадық. Мақсатқа жету жолдарын айқындап, тиімді әдіс-тәсілдерді таңдадық.

Екінші қадам бойынша деректер жинақтадық. Зерттеу тақырыбы көлемінде озық тәжірибе нәтижелерін талқыладық. Оқушылардың психологиялық картасымен танысып, саралау жұмысын жүргіздік. Оқушылардан сауалнама алып, талдау жұмысын ұйымдастырдық. Соның нәтижесінде 3 тізбектелген сабақ жоспарланды.

3-сурет. Дебат ойыны.

4-сурет. Жұптық жұмыс

Үшінші қадам бойынша жинақталған деректер қоры талқыланды. Сауалнамада оқушылар белсенді әдіс-тәсілдерге сұраныс білдіріп, рөлдік ойындар көбірек болса деген ұсыныстарын білдіріпті.

Бірінші сабақтағы топтық жұмыста В деңгейлі оқушының белсенділігі А деңгейлі оқушыдан төмен екені байқалды. Әр оқушының зерттеу қабілетін бақылау үшін топ мүшелері келесі сабақта жұптық жұмыс түрін қолдануды ұсынды. Соңғы сабақта А,В деңгейлі оқушылардан жұп құрдық. Нәтижесінде В оқушылары А оқушыларымен бір деңгейде жұмыс жасап, тапсырмаларды қызыға орындады.

Зерттеу барысында сурет бойынша тақырыпты болжау, мәтіннен негізгі ақпаратты табу, жұмбақ шешу, жарнама, таныстырылым жасау, концептаблица, графикалық органайзер құру, қойылым көрсету, т.б. тапсырмалар жүйесі берілді. Сабақ барысында оқушылар белсенділік танытып, сыни ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамыта алды. Аудитория алдында өздерін еркін сезініп, ойларын әсерлі жеткізе білді. Ең ұтымды болған әдіс дебат ойыны болды. Соңғы сабақта қолданылған бұл әдіс оқушылардың тілдік минимумы мен сыни ойлауынан бағдар берді. Ойларын факт, деректерге сүйене отырып жеткізе білген оқушылар тыңдаушыларды баурап алды. Сөйлеу барысында өз пікірін өзгенің пікірімен салыстыра отырып бағалады. Бағалау алдын ала берілген критерий бойынша жү-

зеге асты. Әр оқушы өз ойын еркін жеткізіп, аргументтер арқылы дәлелдеді.

Төртінші кезеңде жинақталған деректер арқылы тапсырмалар жүйесін құрастырдық. Ондағы мақсатымыз – тиімді әдістер арқылы оқушыларды ізденушілікке баулу, бір-біріне көмектесуге жағдай туғызу. Мақсатқа жетуге жағымды әсерін тигізген деректер: сауалнама қорытындысы, сыншы достың пікірі, мұғалімнің өз жұмысына берген кері байланысы. Себебі оқушылар өздеріне ұнайтын тапсырмаларды, оқыту формалары мен әдістерін таңдаса, бақылаушылар сабақтың күшті және әлсіз жақтарын атап, ұсыныстар енгізді. Әр сабақтан соң бағалауда қолданылған оңды нәтижелер мен кездескен кедергілер сараланып, қайта жоспарлау іске асты.

Бесінші кезеңде біз нәтижені бағаладық. Әр сабақтың жетістігі мен кедергілерін талқылап, алдағы уақытта нені ескеру қажет екеніне ұсыныс білдіріп, жұмысымызға өзіндік баға бердік.

Соңғы сатыда біз келесі қадамды жоспарладық. Ол – жоспарға түзету енгізу қадамы. Деректер қорытындысы негізінде қайта жоспарлауды жүзеге асырдық. Нәтижесінде оқушылардың жеке даму картасын құрастырып, тапсырмалар мен әдіс-тәсілдерге түзетулер енгіздік.

Зерттеу барысында оқушыларымызды намысқой, жеңіске жету жолдарын білетін, бір-біріне сыйластықпен қарайтын, жауапкершілігі мол, бір-біріне

көмек көрсете алатын тұлға ретінде таныдық. Сондай-ақ, ең өнімді оқыту формасын анықтадық. Ол – жұптық жұмыс. Себебі оқушыларға екеуара зерттеу жүргізіп, кезекпен сұхбат құруына мүмкіндік пайда болады, біреуі сөйлесе, екіншісі тыңдап отырады. Оқушылардың өздеріне және өзгенің жауабына берген бағалары да критерийге сай өнімді болды. Бағалау кезінде білу, түсіну, қолдану, топтау, талдау үдерісі толық қамтылды. Шағын топтарда жұмыс жасаған оқушылардың келесі дағдылары кеңейтілді:

- топ мүшелерімен пікір алмасу;
- кеңесу, өз идеясын ұсыну;
- тыңдай білу, тыңдата білу;
- топ алдында жауапты болу;
- сыйласымдық, құрмет;
- топ ережесіне бағыну;
- топ мүшелерінен үйрену, өзіне сыни көзқараспен қарау;
- топ мүшелеріне көмектесу.

Сонымен қатар, бірлесе атқарған жұмыстың пайдасы мол екенін түсініп, қоғамдастықтың келесі артықшылығын байқадық:

- кәсіби шеберлігіміз шыңдалды;
- озық тәжірибелер сарапталды;
- іс-тәжірибе алмасу, бір-бірімізге қолдау көрсету жүзеге асты;

- кәсіби серіктестіктің арқасында сенім, түсіністік пайда болды;

- кедергілерді шешудің жолдарын тауып үйрендік;

- бұрын байқамаған кәсіби қасиеттерімізді аша білдік;

- жас маман мен тәжірибелі мамандар арасындағы тепе-теңдікті сақтадық.

Тәжірибе кезеңі қызықты әрі тартымды өтті. Жұмыс барысында кедергілер де кездесіп жатты, бірақ оның шешу жолдарын таба білдік. Ендігі мақсатымыз – оқыту үдерісінде байқаған күшті жақтарды одан әрі дамыту, әлсіз тұстарды түзетудің жолдарын қарастыру, нәтижеге қол жеткізу.

Мұғалім – бағыт беруші, ал оқушы – ізденуші, орындаушы болып, өз бетімен шешім қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптасса, сол біздің жұмысымыздың жемісі. Ұстаз – баланың екінші ата-анасы, болашаққа айқын жол сілтер ақылшысы. Еліміздің бүгінгі мен ертеңі жас ұрпақтың қолында. Сондықтан қазіргі мұғалім оқытудағы озық технологияларды тиімді пайдаланып, білім саласындағы оңды өзгерістерді тәжірибесіне енгізуі тиіс. Кәсіби дамыған мұғалім ғана бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелей алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Alberta Teacher Association. (2000). *Action research Guide [Руководство по исследованию в действии]*, 1,2-б. http://gimnazia24.ucoz.ru/dokument/11_w4d2_issledovanie_v_dejstvii.pdf.

2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық, 110-бет, https://cpm.kz/bitrix/components/bitrix/blog/show_file.php?bp_fid=453338

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН СЫРТТАЙ БАҒАЛАУҒА АРНАЛҒАН ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

А.К. Абдраймова, К.Ж. Тайшикова

Ұлттық тестілеу орталығы, Астана қ.

Аңдатпа. Мақала білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауға арналған тест тапсырмалары туралы. Онда тест сапасын бағалау критерийлері, тест тапсырмалардың түрлері және олардың сипаттамалары қарастырылады. Сонымен қатар, мақалада жоғары оқу орны студенттерінің оқу жетістіктерін бақылау сапасын арттыруға арналған тест тапсырмаларын жетілдіру сұрақтары да қарастырылған.

Аннотация. Статья посвящена тестовым заданиям для внешней оценки достижений обучающихся. В ней рассматриваются критерии оценки качества теста, виды тестовых заданий и их характеристики. В статье также раскрываются вопросы совершенствования тестовых заданий, направленных на повышение качества контроля учебных достижений студентов высших учебных заведений.

Abstract. The article is devoted to multiple choice question tasks for external evaluation of students' achievements. It examines types of multiple choice question tasks, their characteristics and criteria for assessing the quality of the tasks. The article also reveals the issues of improvement of multiple choice question tasks aimed at enhancing the control quality of educational achievements of higher educational institutions' students.

Тірек сөздер: оқу жетістіктерін бағалау, тест, тест тапсырмалары, тест сапасы.

Ключевые слова: оценивание учебных достижений, тест, тестовые задания, качество теста.

Key words: evaluation of educational achievements, test, test tasks, quality of the test.

«Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» :

- бәсекеге қабілетті кадрларды сапалы даярлауды қамтамасыз ету;

- әлемдік процестер аясында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мазмұнын жаңғырту сияқты өте күрделі міндеттер қойылған [1].

Жоғары білім беру жүйесіндегі оқыту процесінің жүру жағдайын, студенттердің білім деңгейін объективті, нақты анықтамай тұрып, бұл міндеттерді тиімді шешу мүмкін емес.

Білім алушылардың білім деңгейін анықтау, оқыту сапасын бағалау бары-

сында оқыту процесін қалай жетілдіру керек, бақылау нәтижесі бойынша қандай шаралар атқару қажет екендігі туралы маңызды ақпараттар аламыз. Ол үшін студенттердің білім деңгейін анықтау, алынған ақпараттың жан-жақты болуы маңызды шарттар болып табылады. Білім алушылардың оқу жетістіктерін нақты анықтауға мүмкіндік беретін бақылау әдісінің бірі – педагогикалық тест. «Педагогикалық тест» ұғымына берілген анықтамалар өте көп.

К. Ингенкамп тестілеуді педагогикалық практикаға қолдануға дайын болатын, өңдеу мен интерпретациядан өтетін, өлшеудің салыстыру, объективтілік, сенімділік және валидтілігі принциптері-

не жауап беретін, оқу процесінің алғы-шарттары немесе нәтижелерін таңдаманың мінез-құлқын репрезентациялау арқылы анықтайтын педагогикалық диагностика әдісі ретінде қарастырады [2].

В.С. Аванесов педагогикалық тестіні сыналушылардың дайындығының құрылымы мен деңгейін сапалы және тиімді өлшеуге мүмкіндік беретін, спецификалық формадағы, бірте-бірте күрделенетін параллельды тапсырмалар жүйесі ретінде анықтайды [3]. Бұл анықтамасында В.С. Аванесов бұрынғы еңбектеріндегі тест тапсырмаларын қиындық деңгейінің күрделенуіндегі тепе-теңдік сақтау ережесі туралы талабын алып тастаған. Тапсырманың қиындық деңгейінің артуындағы тепе-теңдікке қойылатын талаптарды практика жүзінде жүзеге асыру күрделі. Мұндай тест қиындықтардың сызықтық шкаласын қамтамасыз ете алады, өлшеудегі қателіктердің санын азайтады. Әрине, тапсырманың қиындық деңгейінің артуы талабын алып тастау тестіні құрастыруды біршама жеңілдетеді. Бірақ өлшеу құралы ретінде педагогикалық тестінің дәлдігін төмендетері сөзсіз.

Педагогикалық тестология саласындағы белгілі ресейлік ғалым М.Б. Челышкова педагогикалық өлшем теориясының ұғымдық аппаратының толыққанды құрастырылмағанын атап көрсетеді. Оның айтуынша, тестінің жалпы қабылданған анықтамасы жоқ. Әрбір зерттеуші педагогикалық тестілеу мәселесін өзіндік көруі бойынша тестінің анықтамасында көрсетеді. Мысал ретінде, М.Б. Челышкова бойынша, қорытынды нормативті-бағдарлаушы тест-ұсынудың белгілі стратегиясы шеңберінде реттелген және сыналушылардың дайындығының деңгейі мен сапасын бағалаудың ақпараттылығын қамтамасыз ететін, тест тапсырмалары жүйесі. Осындай анықтама арқылы, М.Б. Челышкова тестінің қолдану саласы мен типін арнайы шектей отырып, тестіні құрастыру мәселесіне аса сақтықпен қарайды [3].

Келтірілген анықтамалар тест тапсырушыларды саралауға арналған тестілер үшін толығымен қолайлы болып саналды.

А.Н. Майоров тестінің мағынасын келесі анықтама арқылы ашады: тест – жүйелі оқыту процесінде өзгерту арқылы мүмкін болатын, жеке тұлғаның сапалары мен қасиеттерін өлшеуге арналған, нәтижелерді өңдеу және талдаудың алдын-ала жобаланған технологиясы мен оны жүргізудің стандартты процедурасында тест тапсырмаларының квалиметриялық тексерілген жүйесінен тұратын инструмент [4].

Жоғарыда көрсетілген тест анықтамаларына жүргізілген талдау нәтижесінде, біз келесі анықтаманы толығымен қабылдауға болады деген тұжырым жасаймыз: педагогикалық тест – білімнің бір немесе бірнеше салаларындағы оқу жетістіктерін сандық бағалауға мүмкіндік беретін, арнайы таңдалынған айрықша формадағы, әртүрлі қиындық деңгейіндегі тест тапсырмалары жүйесі.

Тест түрлерін жетілдіру – бірінші кезекте, оның сапалық сипаттамаларын арттыру болып табылады.

Педагогикалық тестілердің бірнеше сапалық сипаттамалары бар. Солардың ішінен валидтілігі және сенімділігін ерекше атап өту керек.

Тестінің валидтілігі білім деңгейін диагностикалаудың маңызды сипаттамасы болып табылады. Өйткені ол – тестінің нені өлшеуге арналса, соны өлшеуін қамтамасыз етеді. Педагогикалық тестілердің валидтілігін қамтамасыз ету өте күрделі. Тестология мәселесімен айналысушылар тест валидтілігін анықтаудың бірнеше көрсеткіштерін атайды: айқындық, мазмұндық, конструктілік және критериалдық.

Айқындық – тестінің валидтілігін анықтаудың ең қарапайым жолы. Ол тестінің жоспарланған өлшеуінің іс жүзіндегі өлшеуге сәйкестігі.

Маңызды көрсеткіштің бірі – тестінің оқытудың мақсатына сәйкестігін көрсететін мазмұндық валидтілік. Мазмұндық валидтілік тестінің оқу бағдарламасының барлық бөлімдерін қамтуға, білім алушының бағдарламада көрсетілген оқыту мақсаттарына жетуін тексеруге бағытталғандығымен анықталады. Тестінің мазмұндық валидтілігін тексеру де күрделі процесс. Тест құрастырылған бойда «валидті» немесе «валидты емес» болып табылмайды. Көп жағдайда ол нені тексеру үшін қолдануына тікелей тәуелді. Сонымен қатар, мазмұндық валидтілік тест тапсырмаларының түрлерін дұрыс қолданумен де тығыз байланысты.

Конструктілік валидтілік тұлғалық және зияткерлік сияқты психологиялық факторларға қатысты өте күрделі көрсеткіш. Конструктілік - ғылыми теориядан алынған белгілі бір қасиеттің болжамды сипаттамасы. Мысалы, теорияда зияткерлер жұмысқа жауапкершілікпен қарайды, импульсивтілігі төмен, яғни мәселені мұқият талдайды және салмақты шешім қабылдайды деп тұжырымдалады. Бұл жағдайда импульсивтік жұмысты орындауға кедергі келтіреді, барлық факторларды есепке алуға мүмкіндік бермейді деп есептеледі. Сондықтан зиятты (интеллектіні) анықтауға арналған тестінің конструктілігін анықтау жолы оның нәтижелерін импульсивтілікті тексеру нәтижелерімен корреляциясы (өзара байланысы) деңгейін анықтау болып табылады.

Тест барысында білім алушылардың болашақта қалай дамуын (оқу жетістіктері бойынша) болжауға мүмкіндік беретін нәтиже алуға болады. Мысалы, білім алушының 3 курста тестіден алған жоғары балын ескере отырып келесі курста немесе магистратурада да жоғары балл алады деп болжамдауға болады. Қысқаша айтқанда, критериалдық валидтілік- тестінің нәтижелері бойынша болжамның дұрыстығы және оның басқа көрсеткіштерге сәйкестілігі деңгейі [5].

Тестінің сенімділігінің басты көрсеткіші - оның нәтижелерінің тұрақтылығы. Егер білім алушы бірінші тестіде 60 балл, келесі аптада тура осы тесті бойынша 80 балл алса бұл тестінің сенімсіздігін көрсетеді. Тестінің нәтижелеріне әсер етуші факторлар:

1) тест объектісінің (сыналушының) тұрақтылығы. Бұл фактор білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалаудағы тест сенімділігіне ең аз ететін фактор десе де болады. Себебі, ұзақ уақыт аралығында пән бойынша нақты студенттің білім деңгейінде көп ауытқушылық болмайды;

2) тестідегі тест тапсырмаларының саны. Тест тапсырмалары неғұрлым көп болса соғұрлым тестінің сенімділігі арта түседі.

Білім салалары бойынша оқу жетістіктерін тексеру тестілері гетерогендік және гомогендік болып бөлінеді. Бір оқу пәні бойынша студенттердің дайындық деңгейін объективті, сапалы және тиімді анықтау мақсатымен құрылған, қиындығы біртіндеп артатын, арнайы формадағы тапсырмалар жүйесі гомогенді тест деп аталады.

Гетерогендік тестіге бірнеше пән бойынша студенттердің дайындық деңгейін өлшеу мақсатымен құрылған, қиындығы біртіндеп артатын, арнайы формадағы тапсырмалар жүйесі жатады.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауда гетерогендік тестілер қолданылады. Яғни, әзірленетін тестілер өз міндеттерін тиімді орындау үшін бірнеше талаптарды қанағаттандыруы тиіс:

1) тест мазмұны оны құрастыру мақсатына сәйкес;

2) тест мазмұны оны спецификациясына сай;

3) пәннің әр бөлімі бойынша тест тапсырмалары санының оңтайлылығы, үйлесімділігі сақталған;

4) әр тест тапсырмасы өзіне қойылатын талаптарға сәйкес және т.б.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауға арналған тест тапсырмаларын жетілдіру – бірінші кезекте, тапсырмалардың әртүрлерін қолдану және олардың сапасын арттыру болып табылады.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау үшін жабық және ашық тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Жабық тест тапсырмалары бір және бірнеше дұрыс жауаптары бар тапсырмаларға бөлінеді.

Тест тапсырмаларына келесі талаптар қойылады (В.С. Аванесов бойынша):

- қысқалығы;
- технологиялығы;
- формасының дұрыстығы;
- мазмұнының түсінікті болуы;
- сөйлемнің логикалық формада айтылуы;
- жауаптарды бағалау ережесінің бірдейлігі;
- жауапқа арнайы орын болуы;
- барлық тест тапсырушыларға бірдей нұсқаулықтың әзірленуі;
- тапсырма элементтерінің дұрыс орналасуы;
- нұсқаулықтың тапсырма формасы мен мазмұнына сәйкестігі [6].

Тест – қиындығы біртіндеп артатын тапсырмалар жүйесі болғандықтан тестіге енгізу үшін әр тапсырманың қиындығын (өлшемін) анықтау қажет. Тест теориясында ұзақ жылдар бойы әр тапсырманың қиындық өлшемі сыналушылар тобындағы дұрыс жауаптар үлесі болып келді. Ол p_j символымен белгіленді. Мұнда j индексі қарастырып отырған тапсырманың нөмерін көрсетеді (1, 2 және с.с.). Мысалы, егер үшінші тапсырмаға дұрыс жауаптарды бір баллмен, ал дұрыс емес жауапты нольмен бағаласақ, онда p_3 көрсеткішінің мәнін

$$p_3 = R_3 / N$$

формуласымен табуға болады. Мұнда R_3 - осы тапсырманың дұрыс жауаптары

саны, ал N – топтағы сыналушылардың жалпы саны. Кез келген тапсырманың (j) дұрыс жауаптар үлесінің жалпы формуласы:

$$p_j = R_j / N$$

p_j - мәнінің өсуі тест тапсырмасының қиындығының өсуін емес, керісінше жеңілдігінің өсуін көрсетуімен байланысты қазіргі кезде керісінше, дұрыс емес жауаптардың үлесін (q_j) есептейтін

$$q_j = W_j / N$$

формуласын пайдаланады. Мұнда W_j – j тапсырманың дұрыс емес жауаптар саны, N -топтағы тест тапсырушылардың жалпы саны.

Ал $p_j + q_j = 1$ болады.

Бір тест тапсырмалары жауабында вариациялардың болмауы тест тапсырушылардың деңгейлерінің бірдейлігін немесе бағалау құралының дұрыс емес екендігін көрсетеді. Тест тапсырушылардың берген жауаптары бойынша вариациялары жоқ тапсырмалар (бәрі білетін өте жеңіл немесе ешкім орындай алмайтын өте қиын) тестіге енгізілмейді. Вариацияның стандартты өлшемі балдар дисперсиясы (s_j^2), сонымен қатар стандарттық ауытқушылық деп аталатын осы мәннің түбірі квадраты болып табылады.

Дихотомиялық баға (0 немесе 1) қолданған жағдайда қарапайым

$$s_j^2 = p_j q_j$$

формуласы қолданылады. Мұнда p_j және q_j дұрыс және дұрыс емес жауаптар үлестері.

Басқа сандармен берілген деректер бойынша дисперсия екі рет есептеу арқылы табылады. Алғашында $SS_y = \sum (X - M)^2$ орта арифметикалық балдан тестік балл ауытқушылығының квадратының суммасын табады.

Тест балының өлшемі болып табылатын стандарттық ауытқушылық

$$s_y = \sqrt{\frac{SS_y}{N-1}}$$

формуласымен анықталады.

Студенттердің білім деңгейін өлшеудің объективтілігін арттыруға бағытталған тест тапсырмаларының тағы бір түрі – жағдаяттық тапсырмалар. Ол айқын түрде практикалық сипатта болады және оны шешу үшін нақты пәндік білімдер керек. Жағдаяттық тапсырма білім алушының ақпаратпен жұмыс істеуі барысында тану – түсіну – қолдану – синтез

деу – бағалау сияқты зияткерлің операцияларды меңгеруіне мүмкіндік береді. Қазіргі кезде мұндай тест түрлерін білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалауда қолдану мәселесі қарастырылуда. Білім алушылардың дайындық деңгейін анықтауда неғұрлым көп құралдар, әртүрлі әдістер пайдаланатын болсақ, соғұрлым оның нәтижесінің объективтілігі де арта түсері анық. Бұл өз кезегінде, оқыту процесіне тиімділігі ғылыми тұрғыдан негізделген педагогикалық технологиялар енгізуге жағдай жасайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000205>
2. Ингенкамн К. Педагогическая диагностика: [Пер. с нем.] / - М.: Педагогика, 1991. - 238
3. Чельшкова М.Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов: Учебное пособие. - М.: Логос, 2002. - 432 с.
4. Майоров А.Н. Теория и практика создания тестов для системы образования. М.: Интеллект-Центр, 2001. - 296 с.
5. Ги Лефрансуа. Психология для учителя. Прикладная педагогическая психология / - 11-е международное издание. - Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак ; Москва : Олма-Пресс, 2005. - 416 с.
6. Аванесов В.С. Основы педагогической теории измерений // Педагогические Измерения, 1, 2004г. С. 17.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ПРОЕКТА В ОБЛАСТИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Е.Т.Исимбаев

*Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
«Институт повышения квалификации педагогических работников по
Акмолинской области», г. Кокшетау*

Аңдатпа. Мақалада «өмір бойы білім алу» – Ересектерге білім беру орталығының жұмысын ұйымдастыру тәжірибесі қарастырылады. Үш жылдан бері Орталықтың қызметін «Үшінші жастағы» адамдармен жұмысты дамытудың тиімді жолдарын іздеу мен оқыту жүйесін құрудың мақсатында мониторингілік-талдамалық жұмысты ұйымдастырып келеді. Мақалада өткізілген мониторинг бойынша фактілер мен сараптамалық қорытындылар келтірілген.

Аннотация. В статье рассматривается опыт организации работы Центра образования взрослых в контексте идеи – «образование в течение всей жизни». В рамках проводимой на протяжении трех лет деятельности Центра организована мониторингово-аналитическая работа с целью создания системы обучения и поиска путей повышения эффективности работы с людьми «третьего возраста». В статье приводятся факты и аналитические заключения по итогам проведенного мониторинга.

Abstract. The article considers the experience of organizing the work of the Adult Education Center in the context of the idea of “lifelong education”. Within the framework of the Center’s three-year activity, monitoring and analytical work have been organized to create a system of training and to find ways of improving the effectiveness of work with people of the “third age”. The article contains facts and analytical conclusions based on the results of the monitoring.

Тірек сөздер: «үшінші жастағы» адамдар, ересек адамдар, ересектерге білім беру, «өмір бойы білім алу», ересектерге үздіксіз білім беру, Ересектерге білім беру орталығы.

Ключевые слова: люди «третьего возраста», пожилые люди, образование взрослых, обучение в течение всей жизни, непрерывное образование взрослых, Центр образования взрослых.

Keywords: people of the “third age”, elderly people, adult education, lifelong learning, continuing adult education, Adult Education Center.

Организуя деятельность в системе дополнительного образования, филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Акмолинской области» находится в постоянном поиске новых смыслов приложения своих творческих и профессиональных усилий. В целях реализации Государственной программы

развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы, начиная с 2012 года институт работает в направлении реализации «обучения в течение всей жизни», предложив социуму образовательные услуги для людей «третьего возраста» [1]. Аккумулировав идеи и опыт реализации образования взрослых в странах ближнего и дальнего

зарубежья, коллектив на базе филиала открыл Центр образования взрослых (далее Центр или ЦОВ).

Изначально задуманная как обучение пожилых людей основам знаний и навыкам в тех или иных образовательных областях, идея образования взрослых переросла в подвижничество сотрудников филиала, направленное на объединение людей пенсионного возраста города Кокшетау, близких по духу, нуждающихся в общении, культурном досуге в среде единомышленников.

Вот уже четвертый год коллектив филиала осуществляет работу Центра образования взрослых по программе непрерывного образования людей «третьего возраста». На сегодняшний день Центр является единственным в регионе проектом в образовательной среде, направленным на духовное, интеллектуальное совершенствование взрослых, их дальнейшую социализацию, стимулирование физического и психологического благополучия.

Процесс обучения людей старшего поколения, как всякая деятельность, имеющая пролонгированный характер и направленная на достижение результата, нуждается в определении качества выполняемой работы, тенденций развития и поиска путей совершенствования. В связи с этим была разработана система мониторинговых мероприятий, направленных на определение текущего состояния и промежуточных результатов, качества деятельности, а также поиска оптимальных путей повышения

эффективности работы с людьми «третьего возраста».

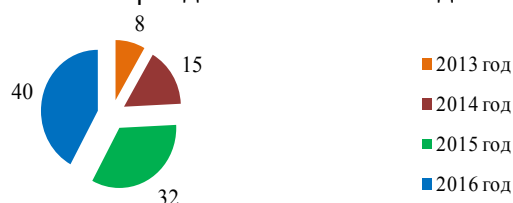
В течение четырех лет, с 2013 по 2016 год, ЦОВ постепенно наращивает свой образовательный потенциал и расширяет охват образовательной деятельностью пожилых людей, которых мы с уважением называем «активными людьми».

Начав с малого, коллектив филиала в лице преподавателей-энтузиастов за три истекших года наработал определенный опыт в организации данного направления деятельности.

С самого начала для нас было важно не только привлечь в Центр наибольшее количество слушателей, но и создать для них комфортную среду для взаимодействия и общения, развития и обучения. С этой целью преподавателями ЦОВ проводилась соответствующая работа по привлечению заинтересованных в обучении людей, разработке образовательных программ.

В соответствии с данными мониторинга количество слушателей Центра за три года работы возросло в 5 раз (Рисунок 1.). С момента открытия была сформирована одна группа слушателей с общим количеством 8 человек. Спустя три года работы слушатели организованы в полноценную группу с разными образовательными и личностными потребностями, активной позицией в обучении. Это является одним из показателей эффективности проводимой работы и ее привлекательности для категории людей «третьего возраста».

Рисунок 1. Количество слушателей Центра образования взрослых в период с 2013 по 2016 год.

Примечание: [составлено автором]

Слушателями Центра образования взрослых на протяжении четырех лет являются ветераны педагогического труда и ветераны труда/пенсионеры из других отраслей экономики. Примечательно, что каждый второй пенсионер приходит к нам в ЦОВ, узнав о его существовании от соседей, по объявлению, многих слушателей привели в Центр друзья, знакомые и даже их собственные взрослые дети, заинтересованные в культурном досуге своих пожилых родителей.

Среди слушателей Центра растет количество пенсионеров, не имеющих отношение к системе образования. Это и пенсионеры сферы здравоохранения, системы социального обслуживания, сферы культуры и искусства, промышленного производства и труженики сельского хозяйства (Рисунок 2.). Для нас это означает, что совместная среда обучения и общения, созданная преподавателями института, стала интересна не только педагогам по роду занятий, но и людям, работавшим в других сферах деятельности.

Рисунок 2. Численность категорий слушателей Центра образования взрослых в период с 2013 по 2016 год.

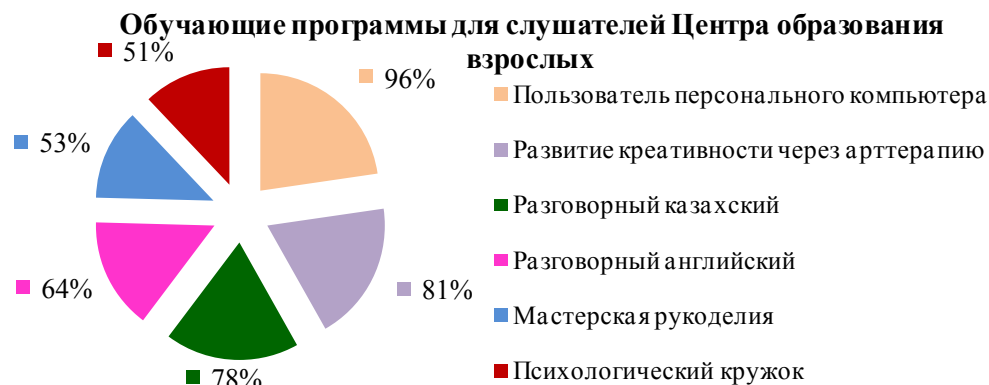

Примечание: [составлено автором]

Такая разнонаправленная в своих профессиональных интересах аудитория нуждается в насыщенной программе обучения. Эта мысль явилась для преподавателей Центра стимулом для разработки учебных программ,

дающих возможность слушателям удовлетворить свои образовательные и культурные потребности. Постепенно за три года преподаватели нарастили образовательный потенциал Центра образования взрослых (Рисунок 3.).

Рисунок 3. Обучающие программы для слушателей Центра образования взрослых.

Примечание: [составлено автором]

Комплекс занятий, предлагаемых нашим активным взрослым, за четыре года претерпел изменения и возрос с двух программ в 2013 году до шести в 2016 году. Думая о том, что же предложить слушателям для пополнения багажа своих знаний, преподаватели ЦОВ начали с программ обучения навыкам владения компьютером и языковым навыкам (казахский, английский языки).

На сегодняшний день преподаватели Центра работают со слушателями по

шести направлениям, тематика которых значительно расширилась. Сегодня наши «активные люди» изучают казахский и английский языки, овладевают навыками работы с компьютером и Интернетом, развивают свои креативные способности, занимаются в психологическом кружке и осваивают навыки рукоделия (Таблица 1.). Все программы являются востребованными.

Таблица 1.

Направления работы Центра образования взрослых в 2013-2016 гг.

№	Направление	Кол-во курсов
2013 год		2
1	Пользователь персонального компьютера (ПК). «Путешествие в мир Интернета»	
2	Разговорный английский «Говорить по-английски просто!»	
2014 год		3
1	Пользователь персонального компьютера (ПК). «Путешествие в мир Интернета»	
2	Разговорный английский «Говорить по-английски просто!»	
3	Клуб «От сердца к сердцу»	
2015 год		6
1	Пользователь персонального компьютера (ПК). «Путешествие в мир Интернета»	
2	Разговорный английский «Говорить по-английски просто!»	
3	Развитие креативности через арттерапию	
4	Разговорный казахский «Изучаем казахский язык»	
5	Психологический кружок «Игры, в которые играют взрослые»	
6	Мастерская рукоделия «Волшебный узелок»	
2016 год		6
1	Пользователь персонального компьютера (ПК). «Путешествие в мир Интернета»	
2	Разговорный английский «Говорить по-английски просто!»	
3	Развитие креативности через арттерапию	
4	Разговорный казахский «Изучаем казахский язык»	
5	Психологический кружок «Игры, в которые играют взрослые»	
6	Мастерская рукоделия «Волшебный узелок»	

Примечание: [составлено автором]

Слушатели Центра не только с удовольствием посещают занятия. Их общение за продолжительное время

работы ЦОВ переросло рамки учебных занятий, трансформировалось в теплые дружеские отношения. Примечательно

и то, что слушатели сами активно участвуют в формировании программы обучения, предлагают свои умения и знания слушателям, происходит взаимообучение и взаимообогащение. Это является свидетельством повышающегося интереса к занятиям в Центре и потребности людей «третьего возраста» в общении и взаимодействии.

Таким образом, за три года функционирования Центра образования взрослых произошли серьезные перемены в организации его деятельности: увеличился контингент слушателей, расширился круг категорий участников обучения, возросло количество образовательных программ, предлагаемых слушателям. И, пожалуй, самое главное – из формализованного взаимодействия общение наших уважаемых «активных взрослых» переросло в неформальное, дружеское, полное заинтересованного участия.

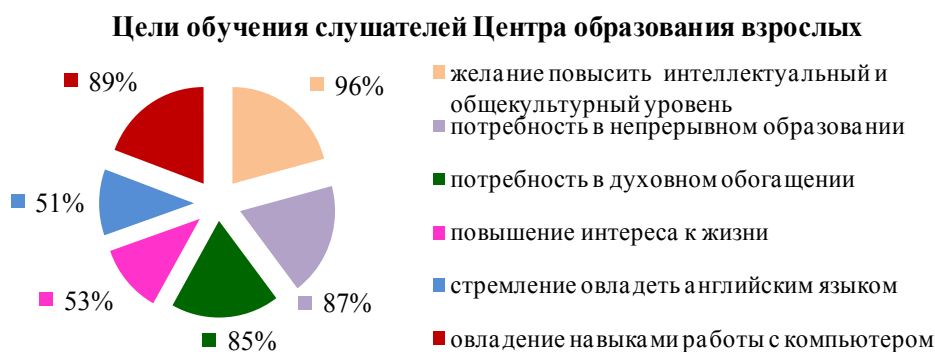
Для создания эффективной системы обучения работу ЦОВ на протяжении всего периода сопровождала мониторинговая служба. Проводимая мониторингово-аналитическая работа включает два блока:

1) предварительная диагностика (анкетирование) потребностей слушателей, мотивов и целей их участия в образовательной деятельности. Вопросы анкеты сформулированы таким образом, чтобы получить разностороннюю

информацию об образовательных потребностях слушателей Центра с тем, чтобы учесть ее при построении программ обучения, выборе их содержательных и структурных компонентов. Для преподавателей важно также было с помощью слушателей определить востребованные ими продуктивные формы организации учебных занятий и способы поддержания взаимодействия с Центром образования взрослых в дальнейшем.

Анализ данных мониторинга образовательных потребностей слушателей Центра образования взрослых по материалам входного анкетирования позволил сделать следующие выводы. Для слушателей Центра актуально пополнение имеющегося у них жизненного и профессионального опыта, знаний и навыков для решения жизненных проблем в соответствии с возросшими требованиями к жизни в динамично меняющемся мире. Основными причинами, побудившими людей «третьего поколения» к обучению, являются, в первую очередь, жизненные проблемы или обстоятельства, для решения которых необходимы новые знания. Слушатели выразили внутреннюю потребность в общении, взаимодействии и обучении в среде, комфортной для себя, которую предоставляет им Центр (Рисунок 4.).

Рисунок 4. Цели обучения слушателей Центра образования взрослых.

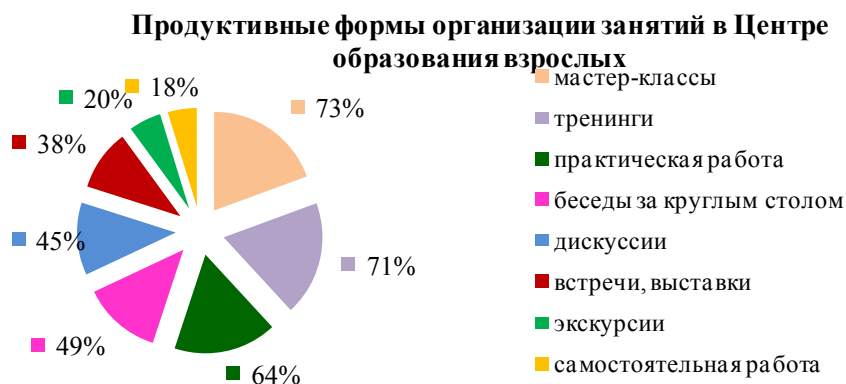

Примечание: [составлено автором]

В оценке форм организации занятий наиболее продуктивными для повышения интеллектуального и общекультурного уровня, по мнению слушателей ЦОВ,

являются практико ориентированные формы, которые позволяют проявить активность самих слушателей (Рисунок 5).

Рисунок 5. Цели обучения слушателей Центра образования взрослых.

Примечание: [составлено автором]

Слушатели Центра проявили разносторонний интерес к предложенным темам и образовательным программам и готовы повышать свой уровень теоретических знаний и практических навыков. Все 100% предпочитают очную форму обучения, однако слушатели выразили интерес к сетевому взаимодействию как новой для себя форме общения через сеть Интернет.

Полученная информация позволила преподавательскому составу Центра учесть направленность интересов, мотивов обучения и других предпочтений слушателей в планировании работы.

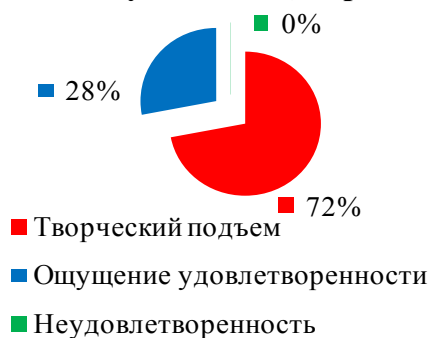
2) изучение личностных изменений у слушателей через 3 года после начала обучения, к концу 2015 года, на основе самооценки. С целью определения степени удовлетворенности обучением, достижения целей курсов, показателей, характеризующих личностные изменения, в рамках комплексного мониторинга на завершающем этапе обучения ежегодно проводится обратная связь со слушателями в форме выходного анкетирования. Выше перечисленные

параметры помогают оценить и качество образовательного процесса.

Достижение цели курсов, личностные изменения к концу 3-го года обучения оцениваются слушателями Центра в течение трех лет достаточно позитивно. Все 100% слушателей испытывают чувство удовлетворенности, из них большая часть - 72% испытывают творческий подъем (Рисунок 6).

Рисунок 6. Что испытывают слушатели при завершении обучения.

Что Вы испытываете через 3 года обучения в Центре?

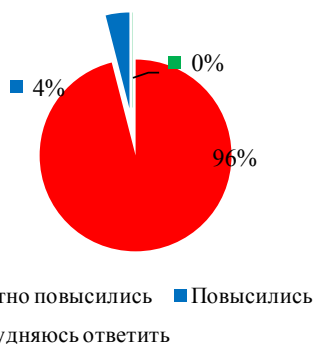

Примечание: [составлено автором]

К концу 3-го года обучения от 96% до 100% слушателей отмечают повышение уровня приобретенных навыков и умений (Рисунок 7.).

Рисунок 7. Как слушатели оценивают уровень приобретенных навыков и умений

Как Вы оцениваете уровень приобретенных навыков и умений к концу 3-го года обучения?

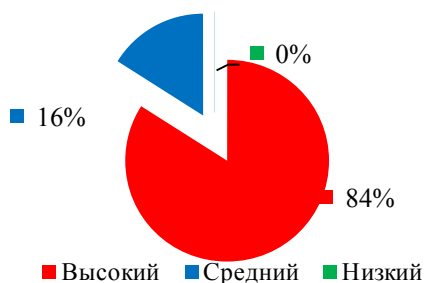
к концу обучения.

Примечание: [составлено автором]

В течение трех лет стабильно все 100% слушателей оценивают уровень работы преподавателей достаточно высоко, причем с каждым годом возрастает оценка работы преподавателей на высоком уровне, если в 2013 году высоко оценили 63%, то в 2015 году уже 84% слушателей (Рисунок 8).

Рисунок 8. Как слушатели оценивают

Как Вы оцениваете уровень работы преподавателей?

уровень работы преподавателей.

Примечание: [составлено автором]

Таким образом, самооценка личностных изменений у слушателей ЦОВ по результатам выходного анкетирования свидетельствует о высокой оценке работы преподавателей, удовлетворенности качеством образовательных программ, собственными результатами работы, а также о повышении уровня приобретенных и имеющихся умений и навыков. Причем наблюдается положительная динамика оценки как собственных достижений в обучении, так и оценки работы преподавателей Центра.

Целостный анализ данных мониторинга позволил сделать выводы о том, что обучение в Центре дает слушателям возможности поиска новых жизненных ориентиров для самообразования и дальнейшей самореализации. Общение с единомышленниками помогает пожилым людям решать задачу реабилитации в обществе, успешно проходить адаптационный период при выходе на пенсию, способствует активизации жизненных сил. Слушатели Центра не только приобрели новые знакомства и расширили круг своих интересов, но и получили новые знания и навыки в тех областях знаний, которые ранее были им недоступны. Таким образом, слушатели имеют многие положительные эффекты от обучения и общения с другими людьми в Центре образования взрослых.

Подводя итоги работы Центра образования взрослых, обобщая данные мониторинга, можно с уверенностью сделать следующие выводы. Организованная работа Центра как проект в области образования взрослых не только доказала свою востребованность, действенность и эффективность, но и по-настоящему, смогла оказать благотворное влияние на жизнь пожилых людей, слушателей Центра. Подведение итогов работы на данном

этапе важно для понимания перспектив развития, поиска путей повышения эффективности деятельности. Для этого необходимо определить задачи на перспективу - это будет началом следующего этапа.

Работа Центра образования взрослых может быть признана важным

звеном в процессе реализации целей и задач, поставленных перед обществом Президентом Республики Казахстан Н.А.Назарбаевым, – содействию в получении людьми «образования в течение всей жизни», поиске новых жизненных смыслов, продлении возраста жизненной активности и долголетия.

Список литературы:

1. *Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы. Астана, 2010.*

ТҰЛҒАНЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ – АУЫЛ МЕКТЕБІНДЕ

Б.К. Алькенова

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы «Ақмола облысы бойынша ПҚ БАИ»
ИТ және ЖҒ(Г) ПОӘ кафедрасының аға оқытушысы

Аңдатпа. Мақалада баланың тұлға екендігі туралы, әр баланың бойындағы жақсы қасиеттері туралы, оны айыра, аша білу әр адамның өзіне және мұғалімдерге де байланысты екендігі туралы айтылады. Әрбір бала қоғамның мүшесі, жақсы тұрмыс үшін өз үлесін қосатындығы туралы баяндалған.

Аннотация. В статье рассматривается важность роли учителя в воспитании и развитии личности каждого ребенка, в формировании его лучших качеств. Учителем создаются ситуации успеха, которые помогают ребенку раскрыться, определить свое место в обществе и внести свой вклад для его развития.

Abstract. The article considers the importance of the teacher's role in upbringing and development of every child's personality, and formation of the best qualities. Teacher creates success situations that help the children's to reveal themselves, to find their place in society and to contribute for its development.

Тірек сөздер: Тұлғаны әлеуметтендіру, когнитивтік сипат, аксиологиялық (құндылық) мүмкіндіктер, шығармашылық мүмкіндіктер, коммуникативті мүмкіндіктер, көркемдік мүмкіндіктер.

Ключевые слова: Социализация личности, характер когнитивных, аксиологических (ценностного) возможностей, творческих возможностей, коммуникативных возможностей, художественных возможностей.

Key words: socialization of personality, cognitive character, axiological (value) possibilities, creative possibilities, communicative possibilities, artistic possibilities.

Тұлға әлеуметтік қатынастар мен байланыстардың бастапқы агенті болып саналады. «Тұлға» дегеніміз кім? Бұл сұраққа жауап беру үшін «адам», «индивид», «тұлға» деген ұғымдардың арасындағы мазмұндық айырмашылықты біліп алуымыз керек. Адам – адамзат баласының жер бетіндегі басқа биологиялық организмдерден өзгеше қасиеттерін сипаттайтын жалпылама ұғым. Индивид - адам тегінің нақты өкілі, жеке адам. Индивидуалдық - бұл әр адамның өзіне ғана тән жеке-дара қасиеттерінің жиынтығы, яғни бір адамның екінші адамнан айырмашылығы. Ал, тұлға дегеніміз адамның тек табиғи-биологиялық қасиеті ғана емес, ол табиғаттан тысқары тұрған, тек қана қоғамда өмір сүріп, қоғаммен тығыз

байланыс-қатынастар негізінде қалыптасқан адамдардың мәні. Мұны адамның әлеуметтік сипатының бастамасы деп атайды. Нақтылап айтсақ, тұлға – индивидтің табиғаттан тыс адами қасиеті, яғни оның әлеуметтік өмірінің мәнді жақтарын сипаттайтын сапасы. Адам қоғамсыз өмір сүре алмайды. Мінсіз өмір аясы деп ауыл мектебін айтар едім. Ауыл мектебінде жұмыс жүргізіп жүрген мұғалімдердің өзі осы қоғам мүшелері. Өздеріне қажетті продуктінi өңдеушілер. Осы арада біз «Адам», «индивид», «тұлға», «даралық» ұғымы мен мүмкіндіктеріне сипаттама беріп көрейік.

Адам – жоғарғы психикалық қызметтің арқасында меңгеру, жасау, өзгерту қабілетіне ие саналы биоәлеуметтік

тіршілік иесі, қоғамдық-тарихи дамудың жемісі, әрі сол қоғамдық өмір жемісі болып табылатын сананы таратушы. Осы тұжырымдамаға сүйенсек «Тұлғаны әлеуметтендіру-Ауыл мектебі» екені сөзсіз. Ауыл мектебінен қоғамға қажетті әртүрлі салада қызмет атқара алатын тұлға тәрбиеленіп, терең білім алып шығып жатыр. Осындай әлеуметке қажетті тұлға әзірлеу үшін, оны жүзеге асыру үшін оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер арқылы, оқытудың жаңа инновациялық технологияларын, сандық-ақпараттық техникалық құралдарды пайдалана алатын мұғалімдер болуы тиіс. Ескі сарынды оқытудағы олқылықтарды жібермей, тек тиімді оқыту формаларына сүйеніп SMART мақсатын орындау қазіргі заман талабы. Қала мектебі мен ауыл мектебінің орындап жатқаны, міндеті, жүзеге асырып отырған мақсаты, ҚР Білім және ғылым министірлігі шығарған бір мемлекеттік стандарттың төңірегінде атқарылып жатқан әрекеттер. Қазіргі мұғалімге қойылатын талаптар өте зор. Яғни ауыл мектептерінде оқушы саны аз болып, ол мектеп шағын жинақталған мектеп болып ерекшеленеді де толық білім беретін мектептерден айырмашылығы болады. Олар көбінесе біріккен сыныптарда білім алып келеді. Осы жердегі мұғалімнің ерен еңбегіне, оқытудың әдіс-тәсіліне ерекше мән беруі керек. Сабақ беруде жаңаша талап бойынша шиыршық оқытуды пайдаланса, мүмкін үлкен жетістіктерге қол жеткізу мүмкіндігі туындайды. Сол сияқты ауыл мектебіндегі барлық оқушылар мектептің барлық іс-шараларына түгел жұмылдырылып, қамтылады. Ал, қала оқушыларының барлығы бірдей барлық іс-шараларға қамтылмайды, тек белсенді, икемді балалар барлық жерге араласып, қатыстырылады. Қала оқушыларының арасында 11 жыл мектепте оқып, бірде-бір іс-шараға қатыспаған балалар бар. Тек сабақ кестесіне байланысты әр сабаққа қатысып отырумен шектелген оқушының өмірін елестетіп көрейікші. Оқушының

селқостығы ма, оқушыға тұлға деп қарамай, іске араластыра алмаған мұғалімнің қателігі ме? Сол себептен қазіргі кезде алдымен мұғалімнің өзі өзгеріп, содан кейін оқушыларға деген бетбұрысы, көзқарасы түзеліп, өзгеруі қажетті болып тұрған сияқты. Жаңа заманға жаңа талаптарға сай жаңа мұғалімнің қажеттілігі туындады. Тұлғаның шығармашылық ізденісін анықтау үшін, оқытушылар, пән мұғалімі, әрі педагог, психолог, кеңесші, үйлестіруші рөлін атқаруы керек.

Қазіргі кездегі өміріміздегі таң қаларлық, есті шығаратын өзгерістердің болуы, адамның тұлғалық қасиеті назарынан тыс қалады. Міне осы тұрғыда жаңаша оқытуға көшудің маңыздылығы анықталып, тұлғаны дамыту үшін әрекет жасауға икемделген білім мазмұны, жаңартылған бағдармалар әзірленіп, оның маңыздылығы анықталып отыр. Әлеуметтік проблеманың туындауы мен оны шешуге байланысты күнделікті түрлі жүйелер өрістеуі мен ұйымдастырулары болып жатады, дегенмен барлық осы проблеманы шешудің негізі адам тұлғасы екенін естен шығармаған жөн. Қазіргі кезде адамның шығармашылық қабілетін ашу үшін ресурстар мен технология жеткілікті. Осы тұрғыда жаңаша оқытуда мұғалімдер жас ерекшелігіне байланысты оқыту, оқытуда жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланып, оның негізінде нәтижесін көріп келеді. Әр баланың бойында дарындылық, таланттылық болады, оны айыра білу, аша білу әр адамның өзіне және мұғалімдерге де байланысты. Бізге тек ерік, қиял мен мейірімділік керек. Бала өзінің дарындылығы қашан туатынын, қалай туындайтынын білмейді. Оны ашуға мектеп жасындағы балаға мұғалім ықпал етуі мүмкін. Әрбір адам қоғамның жақсы тұрмысы үшін өз үлесін қосады. Кей жағдайда қажеттілік туындап, осы дарындылық қысылғанда ашылуы мүмкін. Әрбір дүниеге келген адамның осы өмірде белгілі бір миссиясы бар. Көптеген шешілмей қалған пробле-

малар өзінің қабілеті мен әлеуетті мүмкіндіктерін анықтай алмаушылық нәтижесімен туындайды. Осыған орай тағыда теорияға жүгінсек өзіндік сана-сезім адам санасы дамуының филогенездік, онтогенездік дамуының шыңы. Егер адам жас кезінде қоғамнан тыс қалса, онда оның санасы, тілі, ойлауы, адами қарым-қатынасы тежеуілденіп, баяулап қалады. Бала әртүрлі еңбек және түрлі формадағы қоғамдық іс-әрекетке қатысу арқылы адамзатта қалыптасқан қасиеттерді, ол өз-өзіне тән адамдық қабілетерді дамытады. Бала қоғамда өмір сүреді. Осы қоғамның қажеттілігін қанағаттандыру үшін мектеп тұлғаға бағдарланған білім қалыптастырады. Сапалы оқыту мен өмірге сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, әр оқушы сол білімдерін өмірде шыңдап, қоғамға қажетті тұлға екенін сезінсе, мұғалімнің жетістігі болады. Адамның санасының дамып, өсуі тікелей өзінің өмір сүріп отырған ортасына байланысты. Сондықтан бала психологиясын дұрыс ұғыну үшін: әлеуметтік жағдайын білу керек; оның қандай ортаның өкілі екенін айыру; оның көзқарасы мен наным-сенімін бағыт-бағдарын білімі мен тәжірибесіне икем бейімділігін анықтау керек. Міне, тек осы айтылғандардан кейін ғана, нақты мәліметтерден соң, сол адам туралы пікір білдіруге мүмкіндік туады. Ауыл мектебінде оқыған оқушы қала тіршілігінен алшақ болуы мүмкін, ауыл баласы тұрмыстық тіршілікке араласып, қажырлы үлесін үй шаруашылығына арнап, мысалы «нан» сөзінің қадір-қасиетін түсініп, тәжірибеде нанды қалай пісіретіндігін көріп, өзі де пісіріп өседі. Ал қала баласы бидайдың масағы болатынын, осы процестің қалай жүретінін тек теориялық тұрғыда білуі мүмкін. Осы тұрғыда ақпараттың барлық қайнары интернет желісінде жүктеліп, кез келген мектеп баласына алуға мүмкіндік туындағаны, ата-аналардың көзқарасының өзгергені, балаларына білім берудің жаңа моделінің туындағанын қолдауы бізді қуантады.

Бала дүниеге келгенде индивид болып туылады. Ол – қоғамдық қатынастардың объектісі, әрі субъектісі. Қатынастарықпалын сезіну мен бірге қатысушы, әрі оған терең бойлаушы. З.Фрейд ілімі бойынша, үнемі қоғам ішінде болып, оның ықпалын сезінуші, әрі оған қарсы тұрушы биологиялық тұйық жан.

Тұлға қоғамдық қатынастың объектісі мен жемісі ғана емес, сонымен бірге іс-әрекет, қатынас, сана, өзіндік сананың белсенді субъектісі. Тұлға болып тумайды, ол әлеуметтік, мәдени даму нәтижесінде туындайды. Тұлға мақсатқа талпынушы ғана емес, сонымен бірге өзін-өзі ұйымдастыратын жүйе. Оның зейіні мен іс-әрекетінің объектісі: сыртқы орта мен өзінің «Мендік» сезімі болады. Осыған байланысты өзін-өзі реттеу, өзін-өзі ұстай білуі, оның қабілеті мен қасиетін көрсетеді. Тұлға болу дегеніміз – белсенді түрде өмірлік позициясы бар және ішкі қажеттілікке байланысты таңдау жасай білу, кез-келген шешімінің оң-солын, дұрыс-бұрысын бағалау және қоғамның алдында жауап беруі, үнемі өзін-өзі және өзгелерді танытуға түрлі әдіс-тәсілдерді меңгеріп, өз мінез-құлқын реттеуші. Осындай әрекеттерді мұғалім сабақ кезінде зерттеп, баланың өмірге қалыптасуы үшін әрекет жасауы, әр баланың мүмкіндігін ескере отырып, бойына жақсы қасиеттерді, жағымды тұлға дайындай алуы заман талабы.

Тұлғалық қасиеттер үш дәрежеде болатынын ескерейік: әрбір бала ең алдымен адамзат қауымының мүшесі ретінде шыққан нәсілінен, ұлтынан, туысынан, туған жерінен тәуелсіз есті адамың барлық өкілдеріне ортақ жалпы қасиеттерді иеленуі. Олардың қатарына: қуану, шаттану, ренжу, қайғыру, болжау, елді сүю, арамдық-зұлымдыққа, әділетсіздіктерге қарсы тұру, әділеттікті және т.б. көптеген рухани-психологиялық қасиеттер жатады. Осы жерде мектептік жағдайда мұғалімдер тұлғаның ортада болып жатқан болмысына көзқарасын тәуелсіз

реттеуге итермелеуі, оң мен солды, қара мен ақты айыруға дұрыс ықпал жасап, бағыт-бағдарлап, еркін өзіндік пікірін қалыптастыруына ықпал жасайды. Әрине барлығы отбасынан басталатынын да ескеруіміз керек.

Екіншіден, әр баланың физикалық ерекшеліктерінен, жоғары жүйке жүйесінің қызметінен туындайтын және тек өз басына тән психологиялық өзгешеліктері болады. Бұлар, оның мінез-құлқында, сезім көрінісінде, темпераментінде, қимыл мен жүріс-тұрысында, сөйлеу ерекшелігінде, сыртқы әсерлерге қайтаратын жауаптарында, басқа адамдармен қарым-қатынысында т.б. тіршілік әрекеттерінде байқалады. Осы қайталанбайтын ерекшеліктерінің арқасында әр адамның басқаларға ұқсамайтын өзіндік қырлары туады. Бұл қырларының негізі физиологиялық ерекшеліктерінде жатқанмен оған, әрине, өмір сүру ортасының да қатысы бар. Көп жағдайда бала мектепте оқығанда мұғалімдеріне, тәлімгерлеріне ұқсағысы келіп тұрады. Осы кезде мектепте психологтардың жұмыс істеуі көп көмегін тигізеді. Үшіншіден, бала белгілі бір елде, рухани дәстүрде белгілі дәрежеге жеткен материалдық және рухани мәдениет жемістерінен сусындап өседі. Сол дәуірдің, тарихи ортаның жемісі адамның жан-дүниесінде өзінің ізін қалдырады. Осы орайда, қазақтың мақалы: «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» дейді. Бала бойына қандай қасиеттерді көбірек қабылдайды, соған икемделеді. Тұлғаны анықтайтындар қатарына: нені және қалай білетіндігі, нені және оны қалай бағатыны, нені және оны қалай жандандырады, кіммен және қалай қатынас жасайтыны, оның көркемдік қажеттілігі және оны қалай қанағаттандыратындығына байланысты. Ең негізгісі өзінің әрекетіне, шешіміне, тағдырына деген жауапкершілігіне сай өлшемі тұлғаны толық көрсетеді. Кез-келген баланың, өзінің жеке қасиеті, қабілеті болады. Ол оны ашуы мүмкін немесе оның мектеп жа-

сында ашылмай, есейгенде ашылуы мүмкін. Осы тұрғыда мектеп мұғалімінің рөлі зор, себебі тәлімгердің баланың ашылуына жағдай жасауында. Даралық түрлі тәжірибе, білім, пікір, сенім, мінез-құлық, темпераменттермен көрініс береді. Даралықтың негізгі параметрлеріне: себеп, темперамент, қабілет, мінез жатады. Эмоциялық, белсенділік темпераменттің екінші функциясы. Белсенділік пен өзін-өзі реттеу қабілетінің сипаттамасы. Даралықта тұлға мен организм бірлікте қарастырылады. Әр адамның өзінің жақсы қасиеті болады. Сол сияқты мүмкіндіктері де болады, жақсы қасиетінің ашылуына ата-ана, мектеп мұғалімі, өзін қоршаған ортасы және тұлғаның өзіне байланысты.

Енді осыған байланысты адам мүмкіндіктеріне тоқталайық. Адамның 5 түрлі мүмкіндіктері бар. Олар: гнесологиялық, аксиологиялық, шығармашылық, коммуникативті, көркемдік мүмкіндіктер. Әрқайсысына жеке тоқталсақ: 1. Гнесеологиялық (танымдық) мүмкіндік алынған мәліметтің көлемі, сапасымен өлшенеді. Бұл мәліметтер сыртқы ортаға қатысты оның табиғи және әлеуметтік жағдайына және өзіндік танымына байланысты жинақталады.

2. Аксиологиялық (құндылық) мүмкіндіктер – тұлғаның әлеуметтену процесінде болатын адамгершілік, саяси, діни, эстетикалық бағыттарға қатысты құндылықтар жүйесіндегі мақсатқа талпыну мен көзқарастарына байланысты туындайды. Бұлар психологиялық және идеологиялық жағдайлар бірлігінде болып, тұлғаның санасы мен өзіндік санасының эмоционалдық-еріктік, интеллектуалдық механизмдерінің анықталуымен және өмірлік дүниетанымының, көзқарасының, талпынушылығының ашылуымен болады.

3. Шығармашылық мүмкіндіктер өз бетінше анықталған білігі мен дағдысы, продуктивті және репродуктивті, құру, жасау немесе бұзудағы әрекеттік қабілетімен, оларды орындаудағы еңбек жемісімен көрінеді.

4. Коммуникативті мүмкіндіктер – басқа адамдармен байланысқа түсу формасы, өлшеммен белгіленеді. Тұлғааралық қарым-қатынас әлеуметтік рөлдер жүйесінде көрініс береді.

5. Көркемдік мүмкіндіктер көркемдік қажеттіліктің деңгейі, мазмұны, үдемелі және оны қанағаттандыруымен белгіленеді. Тұлғаның көркемдік белсенділігі шығармашылықта, кәсіпте, өзіндік іс-әрекеті мен өнер туындыларын пайдалануда ашыла түседі.

Тұлғаның әлеуметтік-психологиялық құрылымы туралы айтатын болсақ, тұлға құрылымын К.К.Платонов төрт құрылымшадан тұратынын белгіледі:

1) Тұлға бағыты мен қатынасындағы құрылымша: ниет, қызығушылық, бейімділік, идеялары, көзқарас, дүниетанымы, сенімі, құштарлығы жатады.

2) Тұлғаның жеке әлеуметтік тәжірибесі. Оған адамның білімі, дағдысы, білігі мен әдеті жатады.

3) Адамның психикалық процестердегі жеке ерекшелігі – яғни, ес, қабылдау, түйсіну, ойлау, қабілеттерінің жеке көріністері жатады.

4) Құрылымшадағы биологиялық негізділік – тұлғаның типологиялық, жас ерекшеліктік, жыныстық өзгешеліктері енеді.

А.Н.Сухов, А.А. Деркач тұлғаның әлеуметтік-психологиялық құрылымына мыналарды жатқызды:

1. Ментальдық, құнды-мәнділік өрісі, себептілік өрісі (бағыттылық, өмірлік мақсат, жоспар, өмірлік жол);

2. Когнитивтік сипат (әлем суреті);

3. «Мен сипаты» («Мен» тұжырымы», «Мен – образы», өзіне қатынасы, өзін бағалау);

4. Тексеру локусы;

5. Тұлғаның статусты рөлдік сипаты;

6. Тұлғаның эмоционалды психика-

лық күйі мен әлеуметтік сезімі.

Осылардың кейбірін ғана қарастырайық.

«Мен» – бұл тіл мен ойлау негізінде қарым-қатынаста қалыптасумен болатын тұлғаның өзіндік санасы.

«Мен-образ» – біздің өзіміз туралы біліміміз, өзіміз туралы не ойлайтынымыз.

Өзіндік баға саналы сипатында өзін-өзі сыйлау формасы болады. Өзіндік баға шындыққа сай болғанда «Мен-образ» өзін-өзі бекіту мен өзіндік жетілуге жақын болады. Имидж – бұл «Мен-сырты»: адамның өзін сыртқа көрсетуі, айналасындағыларға қандай әсер қалдырады, сол туралы ойлауы.

Көп жағдайда ауыл мектебінде білім алған балалар өмірге икемді, тіршіліктен тәжірибесі бар, бәсекеге қабілетті болады. Сол себептен «Ауыл мектебі-тұлғаны әлеуметтендіру институты» болып табылатыны сөзсіз.

Қазіргі кезде өзгермелі өмірге дайындап, оқушылардың қалай оқу керектігін үйреніп, нәтижесінде еркін, өзіндік пікірі қалыптасқан, ойын ашық айта алатын, өзіне сенімді, сыни-пікір, көзқарастары жүйелі дамыған білім алушы қалыптасуын қамтиды. Әр педагог зерттеу жүргізу барысында психолог болатын тәрізді. Әр баланың қимылынан, іс-әрекетінен, сөйлеуінен, сыныптастарымен қарым-қатынас жасауынан өзгерістер көреміз. Қазіргі білім беру саласында жұмыс жасап жүрген мұғалімдер өзінің іс-әрекетіне, орындаған жұмысына есеп беріп, тұлғаны өмірге бейімді болуына үлкен ықпалын тигізіп жүр, әсіресе, шағын жинақталған мектептің мұғалімдері біріккен сыныптарда білім алған тұлғаларға, әлеуметтік ортадан қалмауына үлкен үлестерін қосуда.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қарабаев Ш.Қ. «Әлеуметтану негіздері». Алматы, 2007 жыл.

2. Икенов А.И., Жүсіпова А.Д. «Әлеуметтану негіздері». 2010 жыл.

3. Социология: оқулық/Қ.Ж. Рахметов, А.Н. Болатова, З.Н. Исмағанбетова. - Алматы, 2005. - 256 б.

LEARNER CENTRED TEACHING AND CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL) IN MULTILINGUAL EDUCATION

F. A. Kakzhanova

candidate of philological Sciences, associate Professor at Karaganda state University named after E. A. Buketov, Karaganda

Аннотация. Мақала тұлғаға бағытталған оқыту түріне арналған бағдарлы оқыту және пәндік-тілдік кіріктірілген оқытуды салыстырған (CLIL), осы тәсілдің артықшылықтары мен кемшіліктері, тілді кешенді зерттеу және бағдарлы оқытудың мазмұнымен кейбір аспектілердің ұқсастығы, CLIL үшін мұғалімдер мен оқушылардың тілдік деңгейлері қарастырылған.

Аннотация. Статья посвящена личностно-ориентированному виду обучения в сравнении с ориентированным обучением и предметно-языковым интегрированным обучением (CLIL). Рассмотрены преимущества и недостатки этих подходов, сходство некоторых аспектов ориентированного обучения с содержанием и комплексного изучения языка, уровни языка учителей и учащихся для CLIL.

Abstract. This article is dedicated to types of teaching, learner centered teaching in comparing with teacher centered teaching and content and language integrated learning (CLIL). Advantages and disadvantages, similarities of some aspects of the learner centered teaching with content and language integrated learning Language levels of teachers and learners for CLIL considered in the article..

Түйін сөздер: тұлғаға бағытталған оқыту, оқыту, CLIL, когнитивтік стилі, мінез-құлқы, мінез-құлық теориясы.

Ключевые слова: личностно - ориентированное обучение, преподавание, CLIL, когнитивный стиль, поведение, теория поведения.

Key words: learner centered teaching, teacher centered teaching, CLIL, cognitive style, behavior theory.

We cannot analyze a learner centered teaching without teacher centered teaching. The main principle of education of the Soviet Union was based on the teacher centered teaching. The teacher centered teaching probably was necessary at that time, because the teacher was the main source of information, we had not the developed Internet and the other sources of information. The approach influenced to organization of the learners activities also. It continues in some classrooms nowadays. The drawbacks of the teacher centered teaching are following:

- knowledge based;
- knowledge is memorized in many cases;

- meaningless repetition of materials;
- self –awareness is not developed;
- a learner is not responsible for knowledge;
- knowledge is no functional;
- absence of self - reflection from the side of learners;
- a learner is not motivated to use knowledge in problem solving and decision making problems;
- answer questions WHO?, WHEN?, WHERE?, and rarely use WHY?, HOW?, questions for clarifying the general ideas.

This method is based on behavior theory (stimuli-reaction) [1, 14].

Knowledge is valuable, when it works or transforms into skills to fit to life. When

knowledge is in statics, it is a dead value. The task of a learner is to use the given knowledge creatively for life.

The creative usage of knowledge is not limited by memory, it needs critical thinking.

The role of a teacher is:

- A teacher is a main source of knowledge.

- To give knowledge.

The role of a learner:

- A passive recipient of knowledge.

Learner centered teaching is oriented to learners and learners are the object of teaching. Learner centered teaching has the following qualities:

- skill based;

- knowledge is transformed into skills;

- meaningful using for developing of skills;

- self –awareness is highly developed;

- a learner is responsible for gaining knowledge;

- a learner is highly motivated to use knowledge in problem solving and decision making problems;

- use critical thinking, usually try to answer questions WHY? HOW?, questions for clarifying reason-cause relations.

The role of teachers:

- to inspire learners to gain knowledge by themselves;

- to make knowledge transform into skills.

Principles:

- to organize contents of the lessons in such a way that learners should gain knowledge by discovering themselves;

- less presents materials more make learners to discover necessary knowledge by themselves;

- to make involvement and participation of learners in solving real life questions or make designs on the basis of received knowledge.

The role of learners:

Active transformers of knowledge into skills and users for solving life questions

methods are based on cognitive styles [1, ibid.].

Learner centered teaching is the main core of content and language integrated learning. Subject contents are taught in different languages. 'CLIL is a dual – focused educational approach in which in additional language is used for the learning and teaching of both and content [2, 8]. The main aim of education system is to give information and then to consolidate it in the form of skills.

To give information or to teach is an art, because information should be given in such a way, that it would be understandable to each learner sitting in the classroom. What is the main means of content understanding? Language. It is the main means of communication and the form of thoughts or contents. To understand and to represent subject contents, both learners and teachers should know language 95 -100%. After attending CLIL lesson in one of the schools, I asked learners, how many per cent of content information they have understood, the answers were different, from 65% till 95%. If a learner understood 65%, of information what other about 35% of knowledge, probably the most important ideas were in these 35% information, how the learner can use critical thinking, because the learner did not possess the whole information to put the question and to make decision.

Firstly, learners language levels, sitting in the classroom should be the same, to teach CLIL in classrooms with different language levels is difficult. With 2 or 3 language hours given for week in schools and universities we cannot change situations, language hours should be increased more than 6 hours. Specialists, taking into consideration cognitive peculiarities of learners, should analyze the number of hours.

To the question of Questioning: what kind of language knowledge should CLIL teachers have? The answers were:

- an university diploma;
- IELTS.

If a teacher has a university diploma, is it necessary IELTS certificate? If we don't trust to university diplomas, we look for reasons of such situations and to eliminate them. It is time to reconsider the syllabi of foreign language departments, especially a subject design policy, there are many unnecessary subjects which learners waste time and these subjects take language hours. We still follow to the Soviet Union education motto: to bring up all round developed people and specialists, that is why we have no narrow specialists and that is why there are unnecessary subjects (social subjects, different types of pedagogics in the schedule of many specialties as physics, chemistry, foreign languages and others, when they need only didactics of teaching from it at the universities) in schedules of many specialties.

To the question , what CLIL teachers needed, there were such answers:

- concrete CLIL training courses and methodical instructions depending on levels;
- lack of text books for CLIL lessons;
- absence or lack of CLIL subject training centers.

CLIL as the name indicates is the combination of subject content and language.

To say what is important in this combination is difficult, because both of them are necessary components. Content gives new knowledge - information, language is the means of conveying it. The learner centered teaching is the main approach in CLIL, learner centered teaching will have two focuses in CLIL teaching: content and language. According to P. Mehisto, D. March, M. Frigolos (2014) core features of CLIL methodology are similar to LCT in some aspects:

Multiple focus:

- supporting language learning in content classes;

- supporting content learning in language classes;
- integrating several subjects;
- organizing learning through cross – curricular themes and projects;
- supporting reflection on the learning process.

Active learning:

- students communicating more than the teacher;
- students help set content, language and leaning skills outcomes;
- students evaluate progress in achieving learning outcomes;
- favouring peer cooperative work;
- negotiating the meaning of language and content with students;
- teachers acting as facilitators.

Scaffolding:

- building on a student's existing knowledge , skills, attitude, interests and experience;
- fostering creative and critical thinking ...[2,29].

The main thing is to know a subject being taught, its methods and the language which conveys this content information. To know only one of these components, either content or language is impossible, because they are inseparable.

In order to realize CLIL, learner should know language aspects:

- lexis with specific content terminologies;
- grammar constructions according to context;
- pronunciation of words and terminologies.

Knowledge to be taught should be converted into skills. It will be realized not only by a teacher, but also by learners, the role of teachers should be as instructors or organizers in learner centered teaching and CLIL. A teacher should explicit existing knowledge of learners with the help of brainstorming, group ideating, define the level of skills with the help of practical experience (if electricity is taught

, learners can repair the irons which is based on electricity and if music is taught, a learner can know solfeggio and can play one of the musical instruments), define interests of learners connected with the given theme by questions in order to support of learners' interest, define using of critical thinking in all previous listed above activities and learners' initiation activities of gaining knowledge and skills and assistance organization of learners to each other.

While planning lessons, a teacher takes into consideration such items:

- content (learners interests);
- language aspects: lexis with theme terminologies, appropriate grammar constructions (reduced sentences and others) according to theme context;
- skills, converting knowledge into skills;

- activities for consolidating of skills with teachers and learners (brain storming, pro and con discussions, making project, problem solving and decision making situations by using critical thinking and others).

Conclusion. CLIL is not an easy type of teaching. First of all, we deal with human beings with their cognitions and with their four different types of psychological organizations: choleric, sanguine, phlegmatic, melancholic, which we sometimes have to ignore, because we have no time to take all these items into consideration in 45 minutes. Learners sometimes do not understand content ideas in their native tongue, CLIL complicates the item of understanding by other language, if learners and teachers don't know language very well. It is too responsible thing!

References:

1. Kakzhanova F. *Learner –Center Teaching and Teaching Centred Teaching Strategies // The 6th Annual Central Asian Teachers Conference of the English language. - Issyk-Kul, 2007. - P.14.*
2. P. Mehisto, D. Marsh, M. J. Frigols. *Uncovering CLIL. Thailand. -2014, p.8-26.*

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ЧЕРЕЗ ВОСПИТАНИЕ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Л.В. Руколева

главный специалист отдела ИПК ПР по Павлодарской области,
филиала АО НЦПК «Өрлеу», г. Павлодар

Аңдатпа. Мақалада балалардың жетекші әрекеті ескеріле отырып отбасылық тәрбиенің әдістемесі ұсынылған. Әдістеме өсіп келе жатқан адамның тұлғалық қажеттіліктері мен тәрбиелік міндеттерді үйлестіруге мүмкіндік береді.

Аннотация. В статье представлена методика семейного воспитания с учетом ведущей деятельности детей. Методика позволяет согласовать личностные потребности растущего человека и воспитательные задачи.

Abstract. The article suggests a methodology for family education, taking into account the leading activities of children. The technique allows to coordinate personal needs of a growing person and educational tasks.

Түйінді сөздер. Мәңгілік Ел, жалпы адамзаттық, отбасылық құндылықтар, тұлға, жетекші әрекет, әдістеме, технология.

Ключевые слова: Мәңгілік Ел, общечеловеческие, семейные ценности, личность, ведущая деятельность, методика, технология.

Keywords: Mangilik Yel, universal and family values, personality, leading activity, technique, technology.

Воспитание заключается в том, чтобы умело, умно, мудро, тонко, сердечно прикоснуться к каждой из тысячи граней, найти ту, которая, если ее, как алмаз, шлифовать, засияет неповторимым сиянием человеческого таланта, а это сияние принесет человеку счастье. Открыть в каждом человеке только его неповторимую грань – в этом искусство воспитателя.

В.А. Сухомлинский

Воспитание семейных ценностей у молодого поколения – приоритетная задача воспитания, поставленная сегодня государством и обществом перед школой.

В Казахстане воспитание семейных ценностей строится в контексте ценностей, провозглашенных в «Мәңгілік Ел». В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины: благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в

завтрашнем дне. Семь незыблемых основ Мәңгілік Ел: независимость и Астана, общенациональное единство, мир и согласие, светское Государство и Высокая Духовность, устойчивый экономический рост на основе инноваций, Общество Всеобщего Труда, общность Истории, Культуры и Языка. Мы – Большая Страна – Большая Семья [1].

В основе общесемейных ценностей – общечеловеческие ценности, проповедуемые в рамках дисциплины «Самопознание»: совесть человека как воплощение

любви, истины, спокойствия, долга, ненасилия, добра, сострадания.

Семейные ценности – это то, что важно, ценно, уважаемо всеми членами семьи, общее поле их интересов. Ценности и ценностные ориентации семьи – это фундамент, на котором строится семейная жизнь и воспитание детей.

К проблеме воспитания семейных ценностей обращались философы, психологи и педагоги – П.П.Блонский, Я.А.Коменский, К.Д.Ушинский, В.А.Сухомлинский, А.С.Макаренко. Воспитание семейных ценностей учащихся разного возраста раскрывается в работах Ш.А.Амонашвили, В.А.Караковского, С.Т.Шацкого. Проблему воспитания семейных ценностей исследовали Л.О. Володина, Ю.А.Зеликова, О.В.Архипова, Е.А.Крюкова, Н.Пезельшкиан, Ю.Б.Гиппенрейтер, Р.П.Ефимкина и др. Ученые и педагоги-практики выделяют три группы семейных ценностей: ценности, связанные с супружеством; ценности, связанные с родительством и ценности, связанные с родством. Среди всего многообразия ценностей супружества можно выделить основные: ценность брака, ценность равноправия супругов/ценность доминирования одного из них, ценности различных половых ролей в семье, ценность межличностных коммуникаций между супругами, отношений взаимоподдержки и взаимопонимания супругов. К основным ценностям родительства относятся ценность детей, включающая в себя ценность многодетности или малодетности, а также ценность воспитания и социализации детей в семье. К ценностям родства можно отнести ценность наличия родственников (например, братьев и сестер), ценность взаимодействия и взаимопомощи между родственниками, ценность расширенной или нуклеарной (от лат. nucleus ядро), простая семья, основная семья, семья, состоящая из супружеской четы с детьми или без детей или одного из родителей со своими детьми, не состо-

ящими в браке) семьи [2].

Отношение к семейным ценностям как интегральное свойство личности воплощает единство мотивов, убеждений, сознания, эмоциональной и деятельностной сферы: понимание ценности семьи и брака, осознание мотивации на создание семьи и готовности к выполнению супружеских и родительских обязанностей, понимание сопричастности семье и роду. А также осознание нравственных ценностей – любви, дружбы, верности, взаимоуважения как основы семьи; признание главной обязанностью супругов рождение и воспитание детей; владение своими чувствами, переживаниями; проявление ответственности в дружбе, любви, семейных отношениях; активное участие в жизни семьи, умение сотрудничать, оказывать помощь [3].

Воспитание у подрастающего поколения ценностного отношения к семье относится к таким направлениям воспитательной работы, как духовно-нравственное и семейное воспитание [4]. Мероприятия организуются на основе компетентностного, деятельностного, личностно-ориентированного, здоровьесберегающего, целостного подходов, на принципах гуманистической направленности, общечеловеческих ценностей, культуросообразности, природосообразности, этничности.

Для реализации этих подходов и принципов единый учебно-воспитательный (образовательный) процесс целесообразно строить, применяя активные методы, инновационные технологии обучения, создавая специальную образовательную среду, в которой каждый ребенок становится субъектом своего учения и самовоспитания.

Личность – понятие, выработанное для отображения социальной природы человека, рассмотрения его как субъекта социокультурной жизни, определения его как носителя индивидуального начала, самораскрывающегося в контексте

социальных отношений, общения и предметной деятельности [5].

Согласно исследованиям Л.С.Выготского, Д.Б.Эльконина [6, 7], в дошкольном возрасте ведущая деятельность ребенка - игра в ее наиболее развернутой форме (ролевая игра).

В дошкольном возрасте в развитии личности происходит первый абрис мировоззрения, в том числе, первые общие представления о семейных ценностях, зарождаются элементы самосознания, первые элементы самооценки и оценки. Большой путь стремительно совершает и интеллектуальное, и речевое развитие. У ребенка уже наблюдается тенденция к осуществлению реальной общественно значимой и оцениваемой деятельности, отличной от игры. Выражается эта тенденция в желании ребенка быть школьником [там же, с.57].

Младший школьный возраст - это важный период детства, в котором ведущей становится учебная деятельность. Основным приобретением младшего школьного возраста является отвлеченное словесно-логическое и рассуждающее мышление, возникновение которого существенно перестраивает другие познавательные процессы детей; так, память в этом возрасте становится мыслящей, а восприятие - думающим. Другим важным приобретением этого возраста можно назвать умение детей самостоятельно регулировать свое поведение и управлять им, что становится необходимым качеством личности ребенка. У ребенка происходит интенсивное формирование интеллектуальных и познавательных сил. Ведущее значение учебной деятельности определяется также и тем, что через нее опосредуется вся система отношений ребенка с окружающими взрослыми, вплоть до личностного общения в семье.

Основным в подростковом возрасте становится формирующееся к концу этого периода самосознание, понимаемое как социальное сознание, перенесенное

внутри: своеобразный морально-этический «кодекс», присущий этому возрастному периоду. Его основные требования: уважение к личности, равенство в отношениях, помощь во всем, доверие и верность в дружбе.

«Кодекс» включает в себя указанные требования потому, что они, прежде всего, отвечают и соответствуют чувству взрослости, возникающему у подростков.

В подростковом возрасте возникает и развивается особая деятельность, заключающаяся в установлении личных отношений между подростками. Эта деятельность была названа деятельностью общения. В отличие от других форм взаимоотношений, которые имеют место в деловом сотрудничестве товарищей, в этой деятельности основное ее содержание - другой подросток как человек с определенными личными качествами.

Выделение чувства взрослости как основного приобретения начального периода подросткового возраста означает, что вся система воспитательных воздействий должна опираться на чувство взрослости и вместе с тем формировать на его основе социальное сознание, его морально-этическое содержание в процессе общения.

В старшем подростковом возрасте и ранней юности ведущей становится учебно-профессиональная деятельность [6].

Знание основных типов деятельности в каждый возрастной период позволяет педагогам преодолеть разрыв между развитием мотивационно-потребностной и интеллектуально-познавательной сторон личности, организуя процесс познания с учетом ведущей деятельности: в дошкольном возрасте - через ролевую игру, в младшем школьном возрасте - через организацию учебной деятельности и последующей рефлексии своих действий. В подростковом - посредством организации различных форм взаимодействия между собой, общения, предме-

том которого является выполнение общей задачи, в старшем подростковом и юношеском – учитывая нацеленность на личностное и профессиональное самоопределение. Учет ведущей деятельности

в каждый период развития личности позволяет согласовать личностные потребности растущего человека и воспитательные задачи (см. рис.1).

Рис. 1 - Методика организации системной деятельности по развитию личности через воспитание семейных ценностей

Список литературы:

1. Патриотический акт – "Мәңгілік Ел". Полный текст.- Электронный ресурс: <http://www.kazpravda.kz/news/politika/patrioticheskii-akt--mangilik-el-polnii-tekst/>)
2. Спичак, С.Ф. Семья глазами психолога: сборник методик / С.Ф. Спичак. – М.: Академия, 2005. – 270 с.
3. Евгения В. В. Воспитание семейно-нравственных ценностей у школьников.- Вестник ИГПИ им. П.П. Ершова № 1 (5) 2012.
4. Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан. – Астана, 2009. - Типовой комплексный план по усилению воспитательного компонента процесса обучения во всех организациях образования. - Астана, 2012.
5. Абушенко В.Л. Личность // Новейший философский словарь / Сост. А.А.Грицанов. – Мн.: Изд. В. М. Скаун, 1998.
6. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды.- М., 1995.-с.73.-Электронный ресурс: <http://log-in.ru/books/izbrannye-psikhologicheskie-trudy-elkonin-d-b-voznrastnaya-psikhologiya/>
7. Выготский Л.С. Развитие речи и мышления.//Собрание сочинений, т. 3.– М., 1983.; Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991.

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫН РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒЫТЫНДА ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ТІЛДІК ЭТИКЕТКЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЭТНОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Н.Ж. Құрман

*М.В. Ломоносов атындағы ММУ Қазақстан филиалының профессоры,
педагогика ғылымдарының докторы, Астана қ.*

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы рухани жаңғыру үдерісінде қазақ жастарын қазақша сөйлеу тіліне үйретудің этнолингвистикалық ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар, бұл мәселе қазақ ұлттық тілдік этикеттерді қолдану әдістемесін ұсынумен байланысты қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются этнолингвистические особенности воспитания казахстанской молодежи казахскому языку в русле духовного возрождения. Эта проблема также рассматривается в связи с методикой обучения казахскому национальному речевому этикету.

Abstract. The article considers ethnolinguistic features of the teaching to the Kazakh language Kazakh youth in in the mainstream of spiritual revival. This problem is also considered in connection with the methodology of teaching Kazakh national etiquette.

Тірек сөздер: рухани жаңғыру, жастар тәрбиесі, қазақ тілі, ұлттық тілдік этикет, этнолингвистикалық ерекшеліктер.

Ключевые слова: духовное возрождение, воспитание молодежи, казахский язык, национальный речевой этикет, этнолингвистические особенности.

Key words: spiritual revival, education of youth, Kazakh language, national speech etiquette, ethnolinguistic features.

Қазақ тілі – ұлттық рухани құндылықтарымыздың ішіндегі ең бағалысы, ең жоғарғы қазынасы.

Ұлттық мәдени қазынаның сарқылмас екі саласы – рухани қазына және материалдық қазына. Бірақ мұра болып тек қана материалдық қазына қалса, оның рухани қызметі ұлттық тіл, ұлттық сана, ұлттық дүниетаным тұрғысынан түсіндірілмесе, ұлттың қазіргісіне де, келешегіне де түсініксіз, «үнсідікпен мүлгіген» ескерткіш түрінде қала берері, сөйтіп келер ұрпақ үшін біртіндеп құндылығын жойып алары сөзсіз. Ал ұлттық материалдық қазына мен оның беретін мән-мағынасы – біздің ұлтымыздың өзіндік болмысын басқалардан ерекшелейтін коды болып табылады.

Осымен де байланысты, Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы: «Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай. Бірақ, ұлттық кодымды сақтаймын деп бойыңдағы жақсы мен жаманның бәрін, яғни болашаққа сенімді нығайтып, алға бастайтын қасиеттерді де, кежегесі кері тартып тұратын, аяқтан шалатын әдеттерді де ұлттық сананың аясында сүрлеп қоюға болмайтыны айдан анық. Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты

жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды. Бұл – тарлан тарихтың, жасампаз бүгінгі күн мен жарқын болашақтың көкжиектерін үйлесімді сабақтастыратын ұлт жадының тұғырнамасы. Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ерте заманнан арқауы үзілмеген ұлттықсалт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діңі ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын», [1] – деген сөзін де құндылық ретінде бағалау керек.

Қазақ тілі – тілдің танылған барлық дерлік функцияларын атқара алатын кемел тіл. Қазақ тілі жүйесі тілдің барлық функциясын – адамдардың қарым-қатынас құралы болу, танымдық құралы болу, сезімін білдіру, ойын білдіру, кумулятивтік қазына қызметін атқару – барлығын өткен шақта атқарып келді, осы шақта атқарып отыр, келер шақта да осы қызметін толыққанды атқара алады. Қазақ тілінің әрбір дыбысы мен олардан құралған сансыз сөздер – сандаған ғасырлардың тынымсыз атқарған қызметінің жемісі. Біз сол ересен ерен қызметтің жемісін аңғалдықпен жоғалтып алмауымыз керек.

Адам бар болған кезден бері адамның өзінің болмысын танытып келе жатқан қасиетті құрал – адамның сөйлеу тілі, ұлттың сөйлеу тілі, жеке адамның сөйлеу тілі болып іштей жіктелгенімен, олардың барлығының болмысы, қызметі бір. Адамдар бір-біріне жақсы ықыласы мен ниетін, сезімін білдіретін бейбітшілік пен амандықтың құралы болу – адам тілінің басты қасиеті де қызметі.

Тілдік қарым-қатынас – тек адамдар арасында ғана болатын қатынас түрі. Ал қарым-қатынас – жануарлар арасында да болатыны белгілі. Бірақ дыбысты тіл-

дік қарым-қатынастың ерекшелігі – феномендік құбылыс. Әрбір айтылған сөзіне адам тек стимул-ақпаратқа берген реакция-жауабы ғана емес, айтып тұрған ақпаратқа өзінің көзқарасы мен сезімін, толғанып тұтасқан ойын да қосып білдіре алатын ерекше қасиетін танытады. Дыбыстық тілде ауызша сөйлей алуымен бірге, адамдар арасында дыбыстарды әріп-таңба түрінде қағаз бетіне түсіріп қарым-қатынас жасайтын жазбаша тілдің де иегері – адамдар. Осыларға қоса, адамда тілдік сөйлеу қазынасын толықтыратын түрлі бейвербалдық амалдары да жеткілікті. Ал қазіргі заман адамдардың «жасанды интеллект» машиналармен де «адам-машина» диалогін құруға бет бұрғызып отыр.

Біздің ойымызша, адамның қарым-қатынас жасау аясы осы айтқандармен бітпейді. Аңыз болса да, Сүлеймен патшаның бағалы тастар мен аң-құстың тілін білгені де, Ер Төстіктің Шалқұйрықпен сөйлесуі де, адамдардың төрт киені – топырақ, су, ауа, отты киелі сөздерімен бұйырып бағындырғаны да адам тілінің энергиясы қаншалықты қуатты екендігін танытады. Мұны біз Вильгельм фон Гумбольдттің тілді дайын жеміс (Ergon) қана деп емес, қызметтің өзі де (Energeia) деп қарауынан танимыз. Ұлттық тіл тек оны әрдайым сөйлеуде (ауызша және жазбаша) ғана тірі болады. Гумбольдттың айтуынша, тіл дегеніміз – рухтың үздіксіз жұмыс жасауы. Ғұлама «рух» дегенде, әлдеқандай бір мистикалық нәрсені айтпайды, қазіргі ғылым терминімен айтқанда, адамның үздіксіз әрекет етіп тұратын когнитивтік қабілетін атап көрсетеді.

Вильгельм фон Гумбольдттың ізімен, рух пен тілді бір киелі заттың ажырамас екі қыры деп түсіне отырып, рухани жаңғыруды қазақ тілінің де жаңа заман талаптарына сай қайта түлеп, жаңа асыларға серпін алып қанат қағуы деп қабылдаймыз. Қазақ тілінің қойнауында жатқан, бірақ күш-қуатын толық актуал-

дандырмаған өлшеусіз терең мәні бар кумулятивтік мұраны рухани жаңғырту материалдық мұраларды танумен де, қазақ тілінің болашақ иегері – жастарды ұлттық сөйлеу ерекшеліктеріне үйретумен де мүмкін болады.

Осымен де байланысты, рухани жаңғыру үдерісін әр ғалым, әр маман, әр қазақ өз саласында құзіреттілікпен түсініп, сол салаға қатысты қуаттандырып отыратын болса, шынайылықпен танылған өткеннің мұрасы ғана емес, болашақтың да шамы жағылары сөзсіз. Бұл айтылғандардан қазақ тілінің ұлттық рухымызды жаңғырту үшін беретін қуатын жастарға тіліміздің ұлттық кодымыз сақталған құнарлы тұстарын үйретуден табуға болатынын айқын көруге болады.

Осындай, яғни ұлттық кодымыз сақталған құнарлы да нәрлі бір лексика саласы – ұлттық тілдік этикетіміз болып табылады. Өйткені қазақ тілдік этикет тек дыбыстап айтылатын ғана сөздер тобы емес, сөйлеп тұрып, қажетті барлық рәсімдерінің де орындалуын талап ететін тұтас бір тілдік этикет жүйесі.

Қарым-қатынастың басы – ұлттық тілдік этикетпен басталып, осы жолмен аяқталады. Ұлттық тілдік этикет – қазақ халқында «жол» деп аталатын тұтас ұлттық этикет жүйесінің маңызды бір бөлшегі.

«Жол» деп аталатын жүйеде адамдардың өзара жасына, жынысына байланысты, туыстық жақындығына байланысты қарым-қатынас жасауында әлеуметтік, этникалық, конфессиялық ерекшеліктеріне қарай қолданылатын ұлттық өзін ұстау мәдениетінің, этикетінің, моральдық нормаларының жиынтығы сақталған.

Сөздің басы – сәлемнен басталатыны белгілі. Осы ретте «қазақша сәлемдесу» мен «қазақы сәлемдесудің» ара жігін танып, қазақша амандасуды тек дыбыстық қабықпен білдірмей, барлық жолымен таныта отырып меңгертудің тиімді әдіс-амалдарын қолдануымыз керек.

Ер адамдардың өзара «Ассалама-умалейкум!» деп амандасуы осы күні қолданыстан біртіндеп ысырылып кетіп бара жатқанын байқап келеміз. «Ассала-умалейкум! – Уалейкумассалам!» деген амандасу жүйесінің көп қолданылмауында «бұлай амандасу ислам дінін тарату емес пе?» деп күмәндану жатқан жоқ па екен?

Ер адамдардың өзара «Сәлеметсіз бе!» дегеннен гөрі «Ассалаумалейкум! – Уалейкумассалам!» деп амандасуында ер адамнан күтілетін айбар мен айбат, өрлік пен өжеттілік байқалып тұратыны анық. Бірақ, жас жігіттердің бұлай амандасудан үркектеп тұратыны өкінішті. Бұл ретте қазақша фильмдердегі кейіпкерлердің де өзара «Қалайсың? - Сен қалайсың?» деп амандасуы жиілеп кеткенін де теріс әсер деп санауға болады. Жай ғана «Қалайсың» деген - амандасу емес.

Сонда ер адамдардың өзара «Сәлеметсіз бе!» деп амандасуы немесе «Қалайсың» деп амандасуында қазақтың ер жігітке, ер адамдарға қоятын ұлттық талаптарының сақталмауын көреміз. Бұл, өз кезегінде, ұлттық этикеттің сақталмауы болып табылады. Мұның жалғасы ұзақ болса, біртіндеп, ұлттық норма, одан осымен байланысты ұлттық код бұзылуына алып келеді. Ал ер адамның қазақы қоғамдағы ерекше орны – тек оларға қойылатын ұлттық нормалардың ұсталынуымен ғана байланысты сақталды.

Әйел адамдарға байланысты да дәл солай болады. Әйел адамға қазақы қоғамда ешқашан төмен орын берілмеген. Өйткені әйел адам – қазақ қоғамы үшін болашақ ұрпақтың анасы. Сонымен қатар, әйел адам – отбасының шынайы иегері. Әйел адам - ер адамның ақылшысы. Әйел адам – ел арасын сыйластықпен жалғастырып отыратын ұлттық этикет пен ұлттық моральдық құндылықтарды сүтімен бірге келер ұрпаққа жеткізуші.

Осындай орнынан адасып қалған кейбір қыз балалардың қазір өзінде, ба-

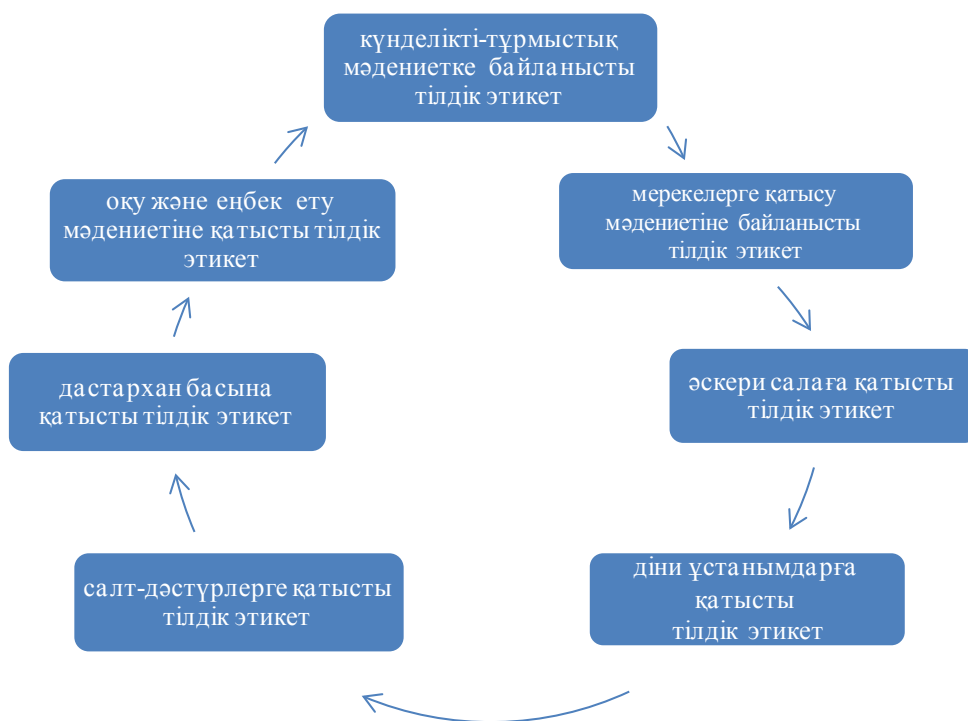
лаларын да «ойыншыққа» айналдыруын ұстанатын сенімді ұлттық қазығынан айрылып қалуынан деп санау керек. Санасында ұлттық қазығы жоқ адам - аспанда адасып жүрген метеорит сияқты, бірнәрсеге ұрынып, өзін де, ұрынған нәрсесін де бүлдіріп тынатынын ұмытпауымыз керек.

«Адамның күні адаммен» деген қасиетті сөздің түпмәні – қарыз беру немесе қиындықта көмектесу ғана деп тар аясында түсінбеу керек. Бір адам екінші адаммен, ол үшінші адаммен, солай етіп ұлттық қоғам мүшелері бір-бірімен тұтасып қана белгілі бір әлеуметтік нормаларды

жасап, соған бағынып, соны ұстанып өмір сүреді. Өйтпеген күнде қоғам бұзылады. Ал ұлттық этикет, ұлттық нормалар болса, қазақ қоғамының тұтастықпен сақталуына және жаңашылдықты, жаңа нормаларды қабылдауда да біртұтас болуына негізделеді.

Қазақ тілін оқыту барысында қазақ ұлттық этикетін этнолингвистикалық қырында меңгерту әдістемесі қазақы ұлттық өзін ұстаудың, ұлттық мінез-қылықтың көрініс беретін жағдаяттарының жүйесі негізінде құралуы дұрыс болады деп санаймыз.

Модель -1. Қазақы ұлттық этикет көрініс беретін жағдаяттар жүйесі

Қазақы этикеттің осы көрсетілген жағдаяттарының әрқайсысына байланысты жаттығулар жүйесін әзірлеп, олардың сабақтастықпен орындалуы арқылы ғана қазақ ұлттық тілдік этикеті меңгертіледі.

Жаттығулардың классификациясы/жіктемесі жоғарыдағы көрсетілгендермен және тілдік жағдаяттың өту орнымен,

өту уақытымен, этикеттік артибутиканы сақтаумен, сөз, ым, мимиканы дұрыс қолданумен, сөйлеу мәдениетінің нормаларын орындаумен, сөйлеу формулаларын, троптарды дұрыс қолдануымен, әңгімені ұлттық әдістермен қолдап отырумен, тыйым салынған тақырыптар мен тыйым салынған лексиканы жақсы меңгерумен, эвфемизм, табуды білуімен, сөйлеу,

сөйлесу барысында қарсы алдындағы адамның жынысын, жасын, нақты сөйлеу жағдаятына қатысты әлеуметтік орнын айқын білуіне негізделіп әзірленеді.

Жоғарыдағы айтылғандардың барлығы бір модель түрінде төмендегідей жинақталынады.

Модель – 2. Қазақ тілін оқыту барысында қазақ ұлттық этикетін этнолингвистикалық қырында меңгерту жаттығуларының жіктемесі

жағдаяттар амалдар	Күнделікті-тұрмыстық мәдениетке байланысты тілдік этикет	Оқу және еңбек ету мәдениетіне қатысты тілдік этикет	Дастархан басына қатысты тілдік этикет	Салт-дәстүрлерге қатысты тілдік этикет	Мерекелерге қатысу мәдениетіне байланысты тілдік этикет	Әскери салаға қатысты тілдік этикет	Діни ұстанымдарға қатысты тілдік этикет
тілдік жағдаяттың өту орны	+	+	+	+	+	+	+
өту уақыты	+	+	+	+	+	+	+
этикеттік артибутиканы сақтау	+	+	+	+	+	+	+
сөз, ым, мимиканы дұрыс қолдану	+	+	+	+	+	+	+
сөйлеу мәдениетінің нормаларын орындау	+	+	+	+	+	+	+
сөйлеу формулалары дұрыс қолдану	+	+	+	+	+	+	+
троптарды дұрыс қолдану	+	+	+	+	+	-	+
әңгімені ұлттық әдістермен қолдап отыру	+	+	+	+	+	-	-
тыйым салынған тақырыптарды білу	+	+	+	+	+	+	+

Тыйым салынған лексиканы білу	+	+	+	+	+	+	+
эвфемизм, табуды білу	+	+	+	+	+	+	+
сөйлесу барысында қарсы алдындағы адамның жынысын, жасын, нақты сөйлеу жағдаятына қатысты әлеуметтік орнын айқын білу	+	+	+	+	+	+	+

Қазақ тілін оқыту барысында қазақ ұлттық этикетін этнолингвистикалық қырында меңгерту жаттығуларын жасауды белгілі бір деңгейде стандартталған жүйеге түсіргенмен, шынтуайтына келгенде, бұдан да көп болуы мүмкін екенін түсінеміз. Бірақ жастарға қазақы тілдік жағдаяттар негізін үйрету әдістемесін әзірлеуде қазақ тілдік мәдениетінің осындай дәстүрлі қолдау алған және тұрақтылыққа бейім нормаларын ұстану дұрыс болады деп ойлаймыз. Осындай тақырыптар мен тілдік жағдаяттар аясында әрбір қазақтың, отбасының, туысқандардың, ұжымдардың күнделікті өмірі өтіп жатады. Өйткені тілдік қарым-қатынастың ұлттық-мәдени стандарттары тұрақты болып келетіні белгілі.

Адамның өзін ұстау мәдениеті, сөйлеу мәдениеті, барлық жағдаяттарда ұстанатын этикеті әрдайым ұлттық болмысқа ие болып келеді. Осылай қоғамдық норма қалыптасады, ал қалыптасып тұрақталған

қоғамдық норма келесі кезекте қоғамның әрбір жекелеген мүшесіне талап қойып, бақылау жасап отырады. Сонда «Қызға қырық үйден тыю» деген нақылдың мәні терең. Әрбір қыз бала – қоғамның үміті, ендеше, өзінің үмітін өшірмеуге қоғам тұтастай мүдделі болғандықтан, қыз баланың артық қимылдарына қоғам тұтастай тыйым салуы тіпті міндетті болып саналады.

Этнолингвистикалық тұрғыдан әзірленген қазақ тілдік этикетін оқыту әдістемесі – тарихи жолдың қалыпқа түскен, сұрыпталып сомдалған алтынмен пара-пар нормалараны болашаққа жүктеуге мүмкіндік береді.

Бұл бағытта жасалатын әдістеменің теориялық және практикалық мазмұн байлығы уақыт артқан сайын құнды болып, жаңа формалармен байып отырады. Осы тақырыптағы мақалалар сериясы келесі нөмірлерде жалғасын табады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы. <http://www>.

akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy Сұраныс уақыты - 26 қараша, 2017 жыл.

2. В. фон Гумбольдт. Избранные труды по языкознанию. М., 1984.
3. Герд А.С. Введение в этнолингвистику. Учебное пособие. СПб., 1995.
4. Копыленко М.М. Основы этнолингвистики. Алматы, 1995.
5. Құрман Н. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері. Астана, 2008.

М.ЖҰМАБАЕВ ПЕДАГОГИКАСЫ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ТӘЛІМ-ТӘРБИЕ

Б.Д. Гайпназарова, Г.Е. Тлепбергенова

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің оқытушы-магистрлары, Орал қ., БҚО.

Аңдатпа. Мақалада Мағжан Жұмабаевтың ұлттық тәлім-тәрбие туралы педагогикалық ойлары қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические мысли Магжана Жумабаева о национальном воспитании.

Abstract. The article discusses the educational thought of Magzhan Zhumabaev on national education.

Кілт сөздер: педагогика, ұлттық тәлім-тәрбие, Мағжан Жұмабаев педагогикасы.

Ключевые слова: педагогика, национальное воспитание, педагогика Магжана Жумабаева.

Keywords: education, national education, pedagogy of Magzhan Zhumabaev.

Елбасы «Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халыққа жолдауында ұлттық тәрбие берудің маңыздылығы жайлы: «Ұлттық намыс – ұлы ұғым. Ұлттық намыс ұлттық рухтан тамырланатынын, ал ұлттық рухты сақтау үшін тәрбие ісін ұлттық мазмұнда дамыту керектігін» ел өміріндегі дерек-дәйектермен жеріне жеткізе дәлелдеді. «Ұлтты жаңа сапалы мазмұнда жаңғырту ұзаққа созылатынын, ол үшін үйренетін ұлттан енді үйрететін ұлтқа айналуға тиіс» екендігімізді алға тартты. Осы орайда, Елбасы тек білім беріп қана қоймай, алған білімдерін әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана білуге икемделу қажеттігін нақтылай түсті. Бұл білімгерлерге деген талапты күшейте түсу деген сөз [1].

«Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері саналып келе жатқан тастақ жол болғандықтан әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс...» - деп ақын, педагог Мағжан Жұмабаев қалың жұртты қазақы тәрбиені жоғалтып алмауға үндейді. Сол үшін де алғашқы педагогика саласындағы қазақтың оқулығы осы Мағжан Жұмабаевтың «Педагогика» кітабы болды.

Мағжан Жұмабаев – әрі лирик ақын, әрі аудармашы, әрі ұстаз-ғалым. Мағжан Жұмабаев ондаған поэма, жүздеген лирикалық өлеңдерін жазумен бірге, оқытушылық қызметті атқара жүріп, тұңғыш педагогикалық оқулықтар жазып қалдырды. Ол жазған “Педагогика” (1922), “Бастауыш мектепте ана тілі” (1925), “Сауатты

бол” (1926) атты оқулықтары педагогика және әдістеме ғылымдарына қосқан тың үлес болып саналады. М.Жұмабаев орыс, батыс педагог-психолог ғалымдар еңбектерін оқи отырып, сонымен бірге тәрбиенің ұлттық ерекшеліктерін ескере өзінің “Педагогика” атты оқулығын жазудағы ұстанымын былайша сипаттайды: “Тәрбие ғалымдарының пікірлерін таңдап алуға ұмтылдым. Шамам келгенше қазақ жанына қабыстыруға тырыстым... Бізде бұрын пән тілі болмағандықтан түрлі терминдерге тап басқанда қазақша сөз табу көп күшке тиді. Қалайда курстарда оқыған мұғалімдердің жәрдемімен таза орыс сөздері қазақшаға айналдырылды. Ал енді жиһан тілі болып кеткен сөздері қазақшаға аударам деп азаптануды тиіс таппадым”. Бұл еңбектің алғаш басылымы 1922 жылы 15 қыркүйегінде жарық көрген. Мағжанның бұл кітабы он бес бөлімнен тұрады. Мағжан өзінің осы педагогикасын 14 ірі бөлімнен құрып, әр бөлімінде педагогика ғылымын жан-жақты саралап, болашақ ұрпақ тәрбиесін беруде таптырмас көмекші құрал етіп қалдырған [2, 149 б.].

Мағжан Жұмабаевтың педагогикасының мақсаты:

1. Ақыл тәрбиесі; 2. Құлық тәрбиесі; 3. Сұлулық тәрбиесі; 4. Дене тәрбиесі.

Ақыл тәрбиесі – түзу ойлайтын, дұрыс шешетін, дәл табатын болса. Құлық тәрбиесі – жамандықтан жаны жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын болса. Сұлулық тәрбиесі – сұлу сөз, сиқырлы үн, әдемі түрден ләззат алып, жан толқытатын болса. Дене тәрбиесі – ыстық-суық, аштық-жалаңаштық, тұрмыста жиі ұшырайтын.

Тәрбиенің бұдан басқа да бірнеше түрлері бар. Автордың төрт тәрбиеге баса көңіл бөлуі сол заманның талабынан туған көзқараспен астасып жатыр. Бүгінгідей экономикалық, экологиялық және құқықтық тәрбие ол жылдарды (1930) онша актуальды мәселе болмаса керек. Автор осы тәрбиенің төрт түрін тәптіштеп түсіндіре келіп, былай дейді: “Егер де адам баласына осы төрт тәрбие тегіс берілсе, оның тәрбиесі түгел болғаны. Бала берік

денелі болса, түзік ойлайтын, дұрыс шешетін, дәл табатын ақылды болса, сұлу сөз, сиқырлы әуен, әдемі түрден ләззат алып, жан толқындырарлық болса, жамандықтан жаны жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын құлықты болса ғана адам баласының дұрыс тәрбие алып, шын адам болғандығы... Балам адам болсын деген ата-ана осы төрт тәрбиені дұрыс орындасын...” – деу арқылы М.Жұмабаев тәрбие мақсатын айқындап береді.

Педагогика пәнін М.Жұмабаев 5-ке бөледі: 1. Жалпы педагогика. Адамның дене һәм жан күштерін тәрбие қылу жолдарын көрсетеді. 2. Дидактика. Оқытудың негізгі жолдарын көрсетеді. 3. Методика. Оқытудың негізгі жолдарына негіздеп, белгілі бір пәнді қалай оқыту жолдарын көрсетеді. Мысалы, мектепте қазақ тілі пәнін қалай оқыту керек екендігін үйрететін пән – қазақ тілінің методикасы деп аталады. 4. Мектепті басқару. Бұл пән мектеп қалай салынуға, қалай басқарылуға тиісті, сынақтарға шәкірттерді қалай бөлу керек, оқу уақытын қалай белгілеу керек. Міне осылар сықылды мектеп құрылысы жолдарын көрсетеді. 5. Педагогика тарихы. Түрлі заманда түрлі тәрбиеге адамзат қалай қараған, қандай жолдармен жүрген, тәрбие дүниесінде қандай білімпаздар өткен, олар қандай жаңа жолдар тапқан. Педагогика тарихы осыларды баяндайды.

Мына рухани қиындаған заманда Алашордашылардың, оның ішінде Мағжан Жұмабаев еңбектері ұлт тәрбиесін қалыптастыруда бірден бір көмекші құрал болары сөзсіз. М.Жұмабаевтың еңбектеріндегі ұстаздық-тәлімгерлік идеялары біз үшін өте құнды дүниелер болып табылады. Автордың туған халқының тәлім-тәрбиелік бай мұрасын игеру жөніндегі бағыт-бағдары да құптарлық.

Мағжан Жұмабаев орыс педагогикасының атасы К.Д.Ушинскийше, педагогиканың жан сырын терең зерттейтін психология ғылымы мен байланыстыра қарастырып, қазақтың халық педагогикасын ғылыми тұрғыда зерделеп, болашақ

ұрпақтың тәлім-тәрбиесіне қажетті құнды дүниелер қалдырып кеткен.

М.Жұмабаев жастарға үлкен сенім артқан ақын. Болашақ ұрпақтың жасқаншақ, қорқақ, жалтақтамай өсуін аңсауын ақынның өлеңдеріндегі жалындатқан ұранды сөздерінен пайымдауға болады. Туған халқының, түркі дүниесінің басындағы ауыр халді баяндаған өлеңдерінің өзін Мағжан айрықша оптимизммен қорытып отырады. Ақынның лирикалық кейіпкері - аса батыл, нені болса да кесіп айтатын өткір жан. Бір ғана мысал ретінде "Мен кім?" өлеңін алайық:

*Арыстанмын айбатыма кім шыдар?
Жолбарыспын, маған қарсы кім тұрар?
Көкте - бұлт, жерде желмін гүлеген,
Жер еркесі - желдің жөнін кім сұрар?*

Жоғарыда аталғандай, бұл шығарма Мағжанның лирикалық кейіпкерінің дәл осындай айбатты да қайратты, адал да қайсар бейнесін ашып береді. Ақынның "мені" өзін көктегі күшке, түпсіз теңізге, қызуы мол жалынға, жүйрік тұлпарға теңейді. Патшадай қаһарлы, қазыдай әділ, бидей шешен де өзі. Олай болса, оған қарсы тұрар күш бар ма?

*Өзім - тәңірі, табынамын өзіме,
Сөзім - құран, бағынамын сөзіме!
Бұзушы да, түзеуші де өзіммін,
Енді, ескілік, келдің өлер кезіңе, -*

деген лирикалық кейіпкер сөзінде алапат күш-жігер мен шынайы шындық қатар өрілген.

Ақын өзін немесе өзінің лирикалық кейіпкерін ғана емес, айналасындағы жастарды да "арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты" қалыпта көргісі келеді. Халқының болашағы үшін күресетін негізгі күш - жастар. Олай болса, өмір бойы "Алаш" ұранын көтеріп өткен Мағжан үшін жастардың орны бөлек. Өзінің "Мен жастарға сенемін" деп аталатын өлеңінде де ол жас жеткіншектерге үлкен үмітпен қарайды.

Мағжан Жұмабаев сонымен бірге ұлт тәрбиесіне сын көзімен қарап, тозығынан озығын айыра білуге шақырады. «Киіз үйдің зиянды жағы болғаны сияқты, - деп

жазды ол, - пайдалы жағы да бар. Әңгіме сол киіз үйдің ішінде баланы ұстай білуде. Шын таза ауа сол киіз үйде болмағанда қайда болады? Ал балаға таза ауа аса қажет... Малмен бірге жүріп, бірге өскен қазақ баласын аса нәзік қылып, үлбіретіп тәрбие қылмағаны дұрыс болмас... Қазақ баласының тәрбиесі қазақ тұрмысына қабысуы мақұл» дегенді айтады. Яғни, баланы жастайынан шыңдау, өмірге үйрету қажет дегенді айтады.

Ақын сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті дей келе, баланың дене тәрбиесіне қатысты бірнеше кеңестер айтады. Соған зер салып көрейік.

Жаңа дүниеге келген нәрестені өлшеу. Бала сау болып туды ма, ауру болып туды ма, сау болып өсіп келе ме, ауруға айналды ма, міне, осыларды дұрыс біліп отыру үшін баланы өлшеп отыру керек.

Жылылықты (дене қызуы) бақылау. Баланың да, жеткен адамның да өлшеуші жылылығы 37-37,5 градус болады. Бірақ жаңа туған баланың денесінің жылылығы бастапқы күндерде түрлі себептерден мынау өлшеуден 2-3 градус кем болады. Әйткенмен де ұзамайды, бұрынғы қалпына түседі. Және баланың да, жеткен адамның да жылылығы бір тәуліктің ішінде бір қалыпта тұрмайды, біресе өлшеуден асып кетеді, біресе төмен түседі. Дене жылылығы термометр деген құралмен өлшенеді. Осы құралмен баланың денесін күн сайын өлшеп тұру керек. Жылылық өлшеніп отырылса, келе жатқан науқастың алдын алуға болады.

Дем алуын санау. Жаңа туған бала бір минутта 40-44 рет дем алады. Мұнан соң бірінші жыл бойына - 40-35 рет, екінші жылда - 28, үшінші жылда - 25 рет, сөйтіп кеми-кеми 15 жаста бір минутта 17-20 рет дем алатын болады. Міне, дем алудың осы мөлшерден артық яки кем болуы баланың сау болмауын көрсетеді.

Тамыр соғуын қадағалау. Жаңа туған баланың тамыры бір минутта 150 рет соғады. Екі жасар баланың тамыры 120-ға шейін соғады. Баланың тамырын бала ұйықтап жатқанда байқау керек.

Бала бөлмесіне көңіл бөлу:

а) Ауа. Бала бөлмесінде жиі-жиі ауа жаңартылып тұрсын. Бала жататын үйде кір жуу, кір кептіру, кірленген киім тастау жарамайды. Себебі кірдің кірі бу болып, баланың ішіне кіріп, саулығына зиян келтіреді;

ә) Жылу. Бала бөлмесінің жылылығын да бақылап тұру керек. Жаңа туған бала жататын бөлменің жылылығы 17-18 градус, бір жеті мен алты жеті арасында 16-17 градус, содан соң 15-16 градус болу керек;

б) Жарық. Қандай үйдің болса да жарық болуы керек болатын болса, бала бөлмесінің жарық болуы тым керек. Қараңғы үйде тәрбиеленген баланың өсуі шабан болады. Сондықтан бала жататын бөлменің жарығы мол болу керек. Бөлменің жарығы мол болуы үшін оның терезелері оңтүстік-күншығысқа, не оңтүстік-күнбатысқа қарауы шарт. Мағжанның бұл кеңестері қазіргі тәрбие беруде де өз маңызын жоймаған [2.10-23 б.б.].

Мағжан ұлттық психологияны қалыптастыруды да көлемді түрде сөз етеді. Ол жан көріністерін “білу, яки ақыл, сезім яки көңіл, һәм қайрат” деп үшке бөліп қарастырады. Олардың өзара табиғи үйлесімін Абай тұжырымымен байланыстырды. Ол сыртқы сезімдерді: көру, есту, иіскеу, тату, сипау (ет сезімі) деп беске бөліп қарастырып, олардың атқаратын қызметіне, ерекшеліктеріне сипаттама береді. М.Жұмабаев: “Адамның әдемілікті сүю сезімін тереңдететін де осы есту сезімі”, – дей келіп оларды дұрыс жетілдірудің жолдарын көрсетеді. Бұларды жетілдіруде ұлттық дәстүрге сүйене отырып жүргізуді, мәселен құлынның кісінеуін, қойдың маңырауын, түйенің боздауын ажырата білу арқылы тәрбиелеуді ұсынады. Біріншіден, ұлттық тәрбие беруде халықтың бай ауыз әдебиетін оқытудың маңыздылығын түсіндірді. Мағжан қазақ әдебиетінің қалыптасуында ежелгі сақ, ғұн, түрік, қыпшақ дәуірінен бастау алған ауыз әдебиетінің роліне ерекше

ден қойған. Халқымыздың аса бағалы рухани байлығы деп бағалап, оны сақтауға ерекше мән берген. Мағжан бала тәрбиесінде фольклорды пайдалануының бір себебі – халық ауыз әдебиетін халықтың санасын оятып, сол арқылы әлеуметтік орта мен қоғамдағы орын алып отырған келеңсіздікке қарсы күрестің құралы деп түсінді. Ақынның 20-30 жылдары жарық көрген «Батыр Баян», «Оқжетпестің қиясында», «Қойлыбайдың қобызы», «Қорқыт», «Ертегі», «Қанышбай қисасы» поэмалары арқылы қазақ әдебиетінің генетикалық нәрі ұлттық қайнарда жатқандығын дәлелдейді. Әдебиеттің генетикалық нәрі ғана ұлттық қайнарда жатқаны емес, ұрпақ тәрбиесінің де түбірі сонда жатқандығын негіздейді. Біздің халқымыздың бала тәрбиесіндегі ерекшелігі – ежелден қалыптасқан ауыз әдебиетінің түрі боп саналатын бесік жырында, ертегілерінде, мақал-мәтелдерінде, батырлар жырларында. Ол адам өміріндегі қиялдың (фантазияның) рөліне тоқтала келіп “Қиялы дамымаған адам мылқау адам... Қиял адам ойын дамытады... Ол үшін балаларға жастайынан қиял-ғажайып ертегілер айтқызып үйрету керек”; дейді. Оқушылардың танымдық-шығармашылық ойын дамыту оқу әрекетін белсендірумен тығыз байланысты. Ал белсенділіктің бастауы – қызығушылық, яғни мотивациялар жүйесі, қызығушылық өз қолымен істеген әрекеттен нәтиже алудан, өз еңбегінен ләззат алудан туындайды. «Бала еш уақытта іссіз отыра алмайтын болғандықтан, балаға ылғи пайдалы іс беріп отыру керек. Сол уақытта бала өмір бойы пайдалы іске әдеттеніп кетеді», – дейді. Мағжан – әлемдік поэзияда экологиялық тақырыпты алғаш жырлаушылардың бірі бола отырып (“Айда атыңды, Сәрсембай”, “Шойын жол”), бала тәрбиесінде туған жердің табиғатын қорғай білудің қажеттігін талап етті. Ол дүниені біртұтас құбылыс ретінде алып, адамды сол ұлы табиғат, жаратылыстың бір туындысы, бөлшегі ретінде қарады. Табиғатсыз, жаратылыс-

сыз адам жоқ. Ал табиғат адамсыз да күн көре беретіндігін түсіндірудің қажеттігін нақтылай түсті. Ол техникалық прогреске қарсы болған жоқ, оның ұлттық-мәдени, рухани дәстүрлерді бұзуына қарсы еді. Техника жетістіктерін қызыға жырлай отырып, туған жердің әсем табиғатынан айырылып қалмауға үндеді. Сол себепті шәкірттерді табиғат аясында оқытудың, еңбек жасатудың тиімді екендігін талқыға салдым [3, 94-108 б.б.].

М.Жұмабаев қашан да тәрбие мақсатын келер күн талабымен ұштастырды. М.Жұмабаев халық тәрбиесін қастерлей отырып, оны да жұрт талқысынан өткізіп қабылдаудың қажеттігін ескертеді. “Талай нашар, зиянды әдеттер әрбір ұлт тәрбиесі ішінде толып жатыр”, -дей келіп, автор тәрбиешінің педагогикалық шеберлігін ұштау мәселелеріне ден қояды. Қоғамға қалыпты бейімделген, қалыптасқан және әлеуметтік нормаларды игерген адам қоғамда тұлғалық дамуға, жүйелі өмір сүруге қол жеткізеді. Отбасында алған тәрбие, білім беру мекемелерінде алған білімі мен тәрбиесі және тағы басқа институттардан алған оң құндылықтар адамның өмір бойы дұрыс, салауатты өмір сүруінің кепілі болады. Адам баласының хайуанаттан басты ерекшелігі оның «өте әлсіз, аса сараң өсетіндігінен, оның денесіне, жанына азық беріп, өсуіне көмек көрсетпей, яғни оны тәрбие қылмай болмайды» дей келе, оған дене тәрбиесі, ақыл тәрбиесі, сұлулық һәм құлық тәрбиесін беру керектігін ескертті. Баланың дұрыс әле-

уметтенуінде тәрбиешінің маңызды рөл атқаратындығын осыдан бір ғасыр бұрын жан-жақты талдап берді. Автор олардың бір-бірімен табиғи тамырластығын тәптіштеп түсіндіре келіп, былай дейді: «... баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес, келешек заманына лайық қып шығару», - деу арқылы өмір салттарымызды жырға қосты. Жанталасқан заманда алыс пен жақын деген ұғым теңескен. Есігінді қағып тұрған ғаламмен табыспасаң, адамзаттан алыстайсың. Ұшқыр ғасыр жүйріктен тұлпарға, тұлпардан пыраққа айналмасаң шаң қаптырады [4].

Қорыта келгенде, ұлттық тәрбие дегеніміз – дені сау, ұлттық сана-сезімі ояңған, рухы биік, мәдениеті жоғары, ар-ожданы мол, парасатты, еңбекқор, іскер, т.б. жағымды қасиеттері жеткілікті адамды тәрбиелеу. Тәлім-тәрбиенің негізіне адамгершілік, имандылық, ізгілік, елжандылық үрдістер, соларға негізделген амал-тәсілдер алынуға тиіс. Ұлттық тәрбие барысында ұлттық сананы қалыптастыру ең маңызды шарттардың бірі. Бүгінгі мектептеріміздің басты міндеті – елінің индустриальдық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу, жастарымызды білім және мәдени-рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ете отырып, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болса керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. <http://adilet.zan.kz>
2. М.Жұмабаев. Педагогика (баланы тәрбия қылу жолдары) – Алматы: «Рауан» 1992 – 112 бет.
3. Қалиев С., Молдабеков Ж., Иманбекова Б. Этнопедагогика: Оқулық. Астана: Фолиант, 2007ж.- 400 бет.
4. Бағыбаева М. М. Жұмабаев және ұлттық тәлім-тәрбие // Ұлағат, 2004. - № 5

ШӘКӘРІМНІҢ ӨЛЕҢ ӨРНЕКТЕРІ

С. Оспанұлы, К. Мырзағалиева

Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қаласы

Аңдатпа. Ш. Құдайбердіұлы өлеңдері ішкі мазмұн байлығымен, ой тереңдігімен, айшықты, орамды тілімен, суреткерлігімен бірге сыртқы пішінімен де ерекшеленеді. Мақалада Шәкәрімнің осы өлең өрнектерінің қыр-сыры ашылып, олардың атқарып тұрған қызметі айтылады.

Аннотация. Стихи Ш.Кудайбердиева особенно выделяются своей выразительностью, красноречивостью, богатством внутреннего содержания, глубиной мысли, что еще раз доказывает его мастерство. В статье раскрываются своеобразие и специфика его выражений, и дается объяснение содержания и цели, которые преследовал автор.

Abstract. The poems of Sh.Kudaiberdiev are especially distinguished by their expressiveness, eloquence, richness of inner content, depth of thought, which once again proves his mastery as a poet. The article reveals the peculiarity and specificity of his expressions, and explains its content and purpose, which the author pursued.

Тірек сөздер: ұйқас, ырғақ, иірім, тармақ, буын, бунақ, үндестік.

Ключевые слова: рифма, созвучность, глубина, строки, слоги, стопы, гармония.

Key words: rhyme, harmony, depth, lines, syllables, feet.

Абайдың ақындық мектебінен тәлім-тәрбие алып өскен, Абайдан кейінгі ұлттық әдебиетіміздің көрнекті өкілі, сан қырлы талант иесі Шәкәрім Құдайбердіұлының жырлары ішкі мазмұн байлығымен, ой тереңдігімен, кестелі тілімен, суреткерлігімен бірге сыртқы пішінімен де ерекшеленеді:

Тиём

біреуге нақақ демесе,

Күйем

арға деп арам жемесе,

Тиылып

зорлықтан.

Бәрі

адамның бірдей ағарып.

Ары

нәпсіні жеңсе тазарып,

Құтылар қорлықтан... [1]

Әр тармақтың басындағы және соңындағы сөздер келесі тармақтың басындағы және соңындағы сөздермен ұйқасып,

ерекше ырғақ құраған. «Тиём, күйем, бәрі, ары» деген сөздерді жеке тармақ етіп бөлек жазғанымен, бұл үш тармақты өлең Алайда, оларды бөліп беру – әр сөзге салмақ салып, өлең ырғағын құбылтып, жаңаша леп, екпін берген. Мұндағы тағы бір өзгешелік – әр екі тармақтан кейінгі тармақ бір-бірімен ұйқасады. Өлеңнің буын саны да әртүрлі. Алғашқы екі тармақ он буын да, одан кейінгі тармақ алты буын. Әрі қарай да осылай қайталанып келіп отырады. Ырғақ үндестікке жетелеп, «қиыннан қиыстырылған» өлең «тілге жеңіл, жүрекке жылы тиіп» жан баурайды.

Өмір үйін тұрғызам деп,

Мың сан үйді құлатып.

Кірпіш, ағаш жиғызам деп,

Матшаларын сұлатып.

Бір басымның қамы ғой деп,

Қамданып ем жан үшін.

Көп халықтың қақысын жеп

Көп наданды жылатып... [1,2.]

Жоғарыда мысалға алынған жолдармен үндес болғанымен бұл жеті-сегіз буынмен жазылған (силлабикалық) төрт тармақты өлең. Сондықтан да ырғағы да басқа, жаңа түр. Бірінші шумақтың екінші тармағы төртінші тармақпен ұйқасып тұрғанымен әрі қарай басқаша түзеледі. Оны екінші шумақтан аңғаруға болады. Нақтылай түсейік, яғни:

*Бітсе қайта бұза бердім,
Басқа түрмен қалатып.
Неше план сыза бердім,
Кезегімен ұнатып.*

Өлеңнің төртінші тармағы жеті буыннан ауытқымай қайталанып отырады. Сөйтіп өлең ырғағы бірқалыпты сақталып, үндесіп, жымдасып тұр.

«Бұл ән бұрынғы әннен өзгерек» деп өзі айтқандай, Шәкәрімнің «Мен кетемін, келеді» (Шәкәрім.– Б. 148.) деп басталатын өлеңінің өрнегі мүлде өзгеше:

*Мен кетемін, келеді
тағы өмірге мендей.
Олар мінді көреді,
қисық жерін жөңдей.*

*Бара-бара айқындалып ақтық істің анығы,
Адасқанмен ақиқатқа қоймақ емес сенбей.*

Бунақ, буын саны, ұйқас, ұйқастың буын саны өзгермей тұп-тура осы қалпында екінші, үшінші шумақтарда да қайталады. Осыдан-ақ автордың өлеңнің ішкі иіріміне, үндестігіне (гармониясына), әуезділігіне баса көңіл бөлгенін байқау қиын емес. Өлеңнің әрін де, нәрін де кіргізіп, біртұтас дүние ететін, әуенге, әнге бастайтын ырғақ. Әсіресе қазақ поэзиясының әуезділігі, үндестігі ырғаққа, ырғақ буын, бунақ санына тәуелді. А.Байтұрсынов ырғақты жорғақ деп алып «...Өлеңді басқа сөздерден айыратын негіздік қасиеті – жорғағы, онан айырылса, өлең бола алмайды» (Байтұрсынов А. Ақ жол.– Алматы: Жалын, 1991. – 388 б.), – деп көрсетсе, З.Ахметов: «Ырғақ – өлең жазудың негізгі құралы, ақындық өнердің басты

шарты» (Ахметов З. Казахское стихосложение. –Алма-Ата : Наука, 1964. – С. 11.), – дейді. Ал, академик З.Қабдолов былайша анықтама береді: («Ырғақ, яки ритм (грекше *rhythmas* – шамалас, мөлшерлес, сайма-сай) – қимылдың, құбылыстың, үннің жүйелі, мерзімді, мөлшерлі қайталануы» (Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: Мектеп, 1982. – Б. 25.).

Ш.Құдайбердіұлының «Өмір сырын көздесең» деп басталатын өлеңінде де үш тармақ бір-бірімен жымдасып, төртінші тармақ келесі үш тармақтан кейінгі тармақпен қабысады. Сонда төртінші тармақ жоғарыда сөз болған өлеңдердегі сияқты қайырма секілденіп, (қайырма десе де болады – С.О.) әр шумақты түйіндеп тұтасады.

*Болат кісен – тақ саған,
Темір ноқта – бақ саған,
Дәулетің – у мақтаған,
Пайда, мақтан, малдан без.
Жақыным, сыйлас, жатым деп,
Ешкімді айтпа халқым деп,
Бірінен-бірі тартып жеп,
Таласып жүрген аңнан без.
(Иманым.– Б. 229.)*

Ақын өлеңдеріндегі бұл түр Дулат Бабатайұлы жырларында да ұшырасады:

*Сырымды менің сұрасаң,
Тұманың тұнық суынан.
Кеудеме қайғы толған соң,
Тұнық жырмен жуынам.
Сарғалаған нәсердей
Жырын тыңда Дулаттың.
Тасқын судай ағызып,
Шәрбет балдай тамызып,
Торқалы топыр тойында,
Топ бас қосар ойында,
Қасқа, жайсаң алдында
Топ жиынды дулаттым.*

(Бабатайұлы Д. Тұнық тұма.– Алматы: Раритет, 2002. – Б. 24.)

Ақынның «Қайғылыны уаттым» жыры осылайша тоғыз, кейде алты, кейде жеті тармақтан соң әр шумақтан кейінгі тар-

мақтармен ұйқасып, түйінделіп отырады. Ш.Құдайбердіұлының «Қырықтан соңғы иманым...», «Қырықтан соңғы қырымды...», «Иманым», «Өмірдің ұнап ойынын...», «Шошыма достым, сөзімнен...» өлеңдері де осы түрде жазылған. Әсіресе ақынның «Қош, жұртым!» өлеңі Дулаттың жоғарыда келтірілген шумақтарына етене жақын. Тек айырмашылығы – Дулат тоғыз, кейде алты, кейде жеті тармақтан кейін бір тыныс алып, түйіндеп тастап отырса, Шәкәрім төрт тармақтан асырмай қайырады. Соңғы шумақ өлең мазмұнына, мінезіне орай кілт өзгеріп, ақынның айтпақ ойымен астасып, домбыра шегі үзілгендей, немесе шауып келе жатқан ат сүрініп кеткендей әсер береді. Әйтпесе, Дулат жырында да, Шәкәрім жырында да буын, бунақ саны бірдей, шұбыртпалы ұйқаспен жазылған.

«Абайдың өлең өрнегін ұстанған, Абайдың тіл мәдениетін үлгі тұтқан махаббат жырларының өзінде Шәкәрім тың бояу табуға, соны сыр түюге ұмтылады» (Мағауин М. Абайдың інісі. Шәкәрім. Алматы: Жалын, 1988. – Б. 3.), – деп Мұхтар Мағауин атап көрсеткендей, Шәкәрім қазақ өлеңіне Абай әкелген жаңа түр кестелерін пайдалана отырып, одан әрі жалғастырып, өзіндік өрнектерін қосқан. Мына төмендегі өлең Абайдың «Сегіз аяғының» үлгісімен жазылған:

*Гауһардай көзі,
Бұлбұлдай сөзі,
Жаннан асқан бір пері.
Жүзі бар айдай,
Мінезі майдай
Өзгеден артық сол жері, –
Дариядай ақыл мол еді,
Жан ғашығым сол еді.*

«Жастық туралы», «Кәрілік туралы», «Достыңыз зор...» т.б. өлеңдері де осы сарындас.

Ақынның «Шын ақыл», «Шын жаным...» деп басталатын өлеңдері ерекше екпінді, ішкі ұйқастарға бай, тың дүние:
...Жетекшім – себен,

*Тым күшті ол,
Бермес бір билеттім деп.*

*Туғызған,
Сол айдап,
Жүргізген.*

*Әр өмірге
Кіргізген,
Жылатқан,
Уатқан,
Қуантқан,
Құлатқан да сол*

[Шын жаным. Иманым. – Б. 295-296.].

Шәкәрімнің «Кетті-келді» деп басталатын өлеңінің өрнегі де өзгеше. Ақын мұнда қысқа (4 буын) екі тармақты бір-бірімен ұйқастыра жұптастырып, үшінші тармақты келесі 4 буынды екі тармақтан кейінгі тармақпен қиюластырады:

*...Дөңгелеткен,
Өңгелеткен
Түк білімсіз күш пе екен?*

*Тіпті мінсіз,
Кемшіліксіз
Есті қылған іс пе екен?*

*Жан деген не?
Мүлде өле ме?*

*Шын жоғалып сөне ме?
Дене жөндеп,
Жоғары өрлеп.*

Тағы «Мен» деп келе ме?!

[Шәкәрім.– Б. 123.]

«Оятқан мені ерте, Шығыс жыры» деп өзі жырлағандай Ш.Құдайбердіұлының Шығыс шайырларының үлгісімен жазған өлеңдерінде де өзгеше леп бар:

*Бақытсыз жүрегім
Жалындап жанып тұр
Үмітті тілегім
Орынсыз қалып тұр...*

Он бес буынды, төрт бунақты төмендегі өлең де ақын ізденісінің нәтижесі:

*Өртейін деп отқа көмдім, от жүрегім
жанбады,
Жанды апарып жарға бердім, пара ғой
деп алмады.*

*Жан-тәнімді, иманымды – асылымды
бойдағы,*

*Аямадым жиғанымды, сонда да көз
салмады.*

(Шәкәрім.– Б. 120.)

«Иманымды-жиғанымды» деген сияқты ішкі ұйқастар өлең көркемдігін байытып, әуезділігін арттыра түскен. «Насихат (Шәкәрім.– Б. 87.) өлеңінің құрылысы да дәл осы сияқты төрт бунақ, он бес буын.

Шәкәрім өлеңдерінде шалыс ұйқас жиі кездеседі:

Оқытпай баламды,

О да өсті тиюсыз.

Ойламай шамамды,

Алды-артым жиюсыз.

(Шәкәрім.– Б. 45.)

Алты буынмен жазылуы да жаңалық!

Білгенімді жазушы ем,

Бекем буып белімді,

Мінін айтып қозғаушы ем,

Түзетпек боп елімді.

Бұлдарлық ой менде жоқ

Бұған шыққан терімді,

Ұқтырарлық пенде жоқ

Қате басқан жерімді.

(Шәкәрім.– Б. 47.)

Жеті буынды, сегіз тармақты шалыс ұйқаспен жазылған. Жеті буынды өлең түркі тілдес елдер поэзиясында ежелден келе жатқан ең көне түр. «Өйткені ол тілдес рулар мен тайпалардың көне заманнан сақталған поэзиялық үлгілерінде кездесетін, және түрік тілдес елдердің қай-қайсысының поэзиясында болсын кеңінен тараған екен»(Ахметов З. Абайдың ақындық әлемі. – Алматы : Ана тілі, 1995.– Б. 206.).

Сөз жазамын түнімен

Бар ұйқымды қашырып.

Тығып қоймай мұны мен

Еш адамнан жасырып

(Шәкәрім.– Б. 84.)

Жоғарыдағы өлеңнен айырмашылығы төрт тармақ болып түзілуінде.

Шаранамнан туып едің,

Бөз оранып өтесің.

Бір сағымды қуып едің,

Қай уақытта жетесің?

Қанша дәулет жиып едің,

Бәрі қалды, нетесің,

Мал үшін жан қиып едің,

Қайтіп алып кетесің?!.

Жеті-сегіз буынды, шалыс ұйқасты, сегіз тармақ өлең. Мекемтас Мырзахметов мұндай шалыс ұйқаспен жазылған 7 буынды, не аралас келетін 7-8 буынды өлең түрлерінің қазақ поэзиясында ерте дәуірден бар екенін дәлелді жеткізіп, Абай шығармашылығында шалыс ұйқас ең әуелі 1888 жылы жазылған «Желсіз түнде жарық ай» өлеңінен бастап енгенін айтады. Ғалым «Қазақ поэзиясында шалыс ұйқас болмаған», «Абайдағы шалыс ұйқас алғаш рет орыс әдебиетінен алынды» деген пікірлердің дұрыс еместігін ескерте келіп, бұл шалыс ұйқастың Абайға дейінгі қазақ немесе түркі тілді халықтар поэзиясындағы орын алу тарихын зерлеп, зерттемей барып, жалаң, дәлелсіз, дерексіз пікір айтудан қалыптасып кеткен ұғым (Мырзахметов М. Уезіне өлшеп тізілген... Абай тағылымы (ұжымдық жинақ).– Алматы : Жазушы, 1986. – Б. 281.)– дейді.

Қазақ поэзиясына Абай әкелген шалыс ұйқас көне түркі тілді халықтар поэзиясы мен қазақтың өзінің төл поэзиясының түп төркіні екендігі шындық. Оны ғалым талдап, таразылап, нақты мысалдармен дәйектеп, соқырға таяқ ұстатқандай етіп жеткізген. Оның үстіне Шәкәрімнің өзі де:

Қорқыт, Хожа Хафиз түсіме енді де,

Осы әніне салып келді де,

Үш қайтара мұны сайратып,

Деді: «Көкейіңе енді ме?

Бұл әнге мынау жырды сал,

Әні мен сөзін ұғып ал!» – деп аңдатып

кеткен емес пе?!

(Шәкәрім.– Б. 144.)

Сондықтан да біз оны қайта қозғап, дәлелдеп жатуды жөн көрмедік.

Шәкәрімде он буынды, үш тармақты, шалыс ұйқаспен жазылған өлеңдер де бар:

*Қатындар жас баласын күтеді,
Аямай қолдан келген шамасын.*

Емізбей, ұрып-соғып, түртеді,

Ер жетіп есі кірген баласын.

(«Қатындар жас баласын»... Иманым.

– Б. 183.)

Патшалар сансыз шығын қылады,

Дайындап соғыс үшін әскерін.

Аямай бірін-бірі қырады,

Ел алар оққа байлап жастарын.

(«Ажалсыз әскер». Шәкәрім. – Б. 103.)

Бұл түр қазіргі қазақ ақындарының өлеңдерінде де өте сирек ұшырасады.

«Ажал маған арақ берсең» деп басталатын өлең құрылысы а-а-а-б, «б» келесі үш тармақтан кейінгі тармақпен ұйқасады. (Иманым. – Б. 19.) «Ескіден қалған сөз теріп» те осы өрнекпен орайлас.

Ш.Құдайбердіұлында бірыңғай ұйқасқа құрылған өлеңде кездеседі. Солардың бірі алты тармақты, үш бунақты «Жан беріп жарық, жылы нұрдан» деп басталатын өлеңі:

Жан беріп жарық, жылы нұрдан,

Күн атам жерді буаз қылған,

Өсімдік туған осыдан,

Жетіп, өсіп, толғанда дән,

Құрт болған дәнде неше мың сан,

Жаралай шықтық біз сонан.

(Шәкәрім.– Б. 108.)

Осы шумақтың соңғы тармағындағы «жаралай» деген сөз «жаралып» емес пе екен? Араб әрпінен кирилицаға көшірген кезде қате кетуі де мүмкін ғой...

Қорыта айтарымыз, Ш.Құдайбердіұлы – қазақ поэзиясының ежелден келе жатқан дәстүрлі ырғақтық-интонациялық байлығын қолдана отырып, өлең өрнегін түрлендіре құлпыртып, тыңнан жол салған жаңашыл ақын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Құдайбердіұлы Ш. Иманым. – Алматы :Арыс, 2008. – 265 б.
2. Байтұрсынов А. Ақ жол.– Алматы :Жалын, 1991. – 388 б.
3. Ахметов З. Казахское стихосложение. –Алма-Ата : Наука, 1964. – С. 11.).
4. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы:Мектеп, 1982. – Б. 25.
5. «Насихат (Шәкәрім.– Б. 87)
6. Мырзахметов М. Уезіне өлшеп тізілген...Абай тағылымы (ұжымдық жинақ).– Алматы: Жазушы, 1986. – Б. 281.
7. Бабатайұлы Д. Тұнық тұма.– Алматы :Раритет, 2002. – Б. 24.

ТВОРЧЕСКОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ В КАЗАХСТАНСКИХ ШКОЛАХ

¹А.Бакыт, ²А.Н. Мускина

¹ Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Кызылординской области, г.Кызылорда

² Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Костанайской области, г.Костанай

Аңдатпа. Мақалада мұғалімдерге қазіргі заманғы мектептегі инновациялық білім беру технологиялары негізінде білім беру үдерісін құруға мүмкіндік беретін материал ұсынылады.

Аннотация. В статье предлагается материал, который позволит педагогам конструировать образовательный процесс на основе инновационных образовательных технологий в современной школе.

Abstract. The article proposes a material that will allow educators to design an educational process based on innovative educational technologies in a modern school.

Тірек сөздер: Білім беру технологиясының педагогикалық тәжірибесі, шығармашылық, жобалық әдіс, биоактивті оқыту технологиясы, педагогикалық шеберхана.

Ключевые слова: Педагогическая практика образовательных технологий, творчество, метод проектов, технология биоадекватного преподавания, педагогическая мастерская.

Keywords: Pedagogical practice of educational technologies, creativity, project method, technology of bio-adequate teaching, pedagogical workshop.

Творчество является деятельностью, в которую человек вкладывает как бы частицу своей души; чем больше души он вкладывает, тем богаче становится сам. Процесс творчества характерен тем, что творец самой своей работой и её результатами производит огромное влияние на тех, кто находится рядом с ним. Одухотворение и вдохновение одной личности порождает одухотворение и вдохновение других людей. Творчество – это незримые ниточки, соединяющие сердца.

В.Сухомлинский

В настоящее время в мировом сообществе обозначилась тенденция, связанная с переходом на иной тип образования – инновационный, а для его эффективной реализации требуются иные образовательные технологии – инновационные. Инновации – это движение вперед, это мощнейший

инструмент развития всех сторон жизни общества. К сожалению, многие не хотят этого признавать, ссылаясь на установившиеся правила. Но правил на все времена не бывает и старые правила надо менять, потому что инновации не могут ждать.

Проблема современных образовательных технологий – это поиск тех оснований, которые позволяли бы отличать стандартные технологии от технологий инновационных, развивающих самостоятельность мышления субъекта учения, формирующих инновационное поведение, т.е. отвечающих целям и задачам современного образования.

Использование в педагогической практике образовательных технологий стало неотъемлемой частью образовательного процесса. Важным вопросом в данном контексте выступает вопрос о способности учителя достаточно эффективно использовать уже имеющиеся инновационные технологии, самостоятельно их создавать.

Освоение инновационных процессов в образовании связано с анализом их сущности, структуры, классификации и особенностей, изучением инновационного потенциала среды и творческого потенциала участников нововведений. Педагогическая инноватика – наука, изучающая природу, закономерности возникновения и развития педагогических инноваций в отношении субъектов образования, а также обеспечивающая связь педагогических

традиций с проектированием будущего образования.

Развитие творческих способностей учащихся и воспитание активной личности – первостепенная задача современной школы. В.А. Сухомлинский писал: «Любовь к творчеству не может быть воспитана без творчества». Существуют разнообразные методы и приемы преподавания самопознания, помогающие совершенствованию духовно-нравственного воспитания, важнейшим из которых является творческая деятельность.

Творчество детей на занятиях самопознания обладает одной особенностью, которая состоит в том, что основное внимание при работе с детьми уделяется не результатам деятельности, а процессу, важен сам творческий акт, деятельность преобразования, создания чего-то нового, а вопрос о том, создается ли при этом настоящее произведение искусства, оригинальное и самобытное – не является первостепенным. Приоритетным в данном случае становится познание ребенка самого себя и мира вокруг.

Ниже представляем краткую характеристику инновационных образовательных технологий.

- Информационная карта технологии «Метод проектов»:

Название	Метод проектов
Теоретическое обоснование	Метод проектов возник в 20-е годы столетия в США. Базируется на идеях гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Дж. Дьюи и его учеником В.Х. Килпатриком. Идеи Дж. Дьюи - обучение на активной основе, через целесообразную деятельность ученика, сообразуясь с его личным интересом именно в этом знании. В России с 1905 С.Т. Шацкий активно использовал метод проекта на практике. В основе личностно-ориентированный и индивидуальный подходы
Определение	Метод проектов, как технология включает в себя совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой сути, ориентированных на творческую самореализацию развивающейся личности учащегося, развитие его интеллектуальных, физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей в процессе создания новых товаров и услуг под контролем учителя, обладающих субъективной или объективной новизной, имеющих практическую значимость

Цель	Научить детей самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, привлекая для этого знания из разных областей, развивать способность прогнозировать результаты и возможные последствия разных вариантов решения, умения устанавливать причинно-следственные связи. Это способствует активному овладению знаниями и умениями, формированию творческих способностей и компетенций, т.е. применение в практической деятельности знаний и умений
Этапы (алгоритм)	- анализ проблемы (определение проблемы и вытекающих из нее задач исследования (использование в ходе совместного исследования методов «мозговой атаки», «круглого стола»); - постановка цели (выдвижения гипотезы их решения; обсуждение методов исследования (статистических, экспериментальных, наблюдений); - выбор средств ее достижения (обсуждение способов оформления конечных результатов (презентаций, защиты, творческих отчетов, просмотров); - поиск и обработка информации, ее анализ и синтез (сбор, систематизация и анализ полученных данных); - оценка полученных результатов и выводов (подведение итогов, оформление результатов, их презентация); - выводы выдвижение новых проблем исследования (в самых различных формах, рефлексия)
Типы	-Доминирующая в проекте деятельность: исследовательская, поисковая, творческая, ролевая прикладная (практико- ориентированная), ознакомительно-ориентировочная. -Предметно-содержательная область: монопроект (в рамках одной области знания); межпредметный проект. -Характер координации проекта: непосредственный (жесткий, гибкий), скрытый (неявный, имитирующий участника проекта). -Характер контактов (среди участников одной школы, класса, региона, страны, разных стран мира). -Количество участников проекта. - Продолжительность выполнения проекта.
Приемы и стратегии	Творческие методы проектирования: -наблюдение, поиск, аналогии, ассоциация, неологии, эвристическое комбинирование, сопоставление, антропотехника -Участие в конкурсах разного уровня, научно-практических конференциях; -проведение социологического опроса, интервьюирование; -проведение экспериментов; -конспектирование; -работа с учебником. -фотографирование объектов; -работа над рефератом; -участие в экскурсии; -изготовление приборов; -поиск информации в библиотеке; -поиск информации в электронных энциклопедиях; -поиск информации в школьной медиатеке; -использование информации из Интернета; -создание презентации; -создание буклета; -выступление на конференции с сообщением; -взаимоконтроль; -участие в дискуссии; -участие в анкетировании; -собеседование
Формы работы	- индивидуальная; - парная; - групповая, коллективная
Педагогический результат	Овладение ключевыми образовательными компетенциями: ценностно-смысловой, общекультурной, учебно-познавательной, информационной, коммуникативной, социально-трудовой, личностного самосовершенствования

- Информационная карта технологии биоадекватного преподавания:

Название	Технология биоадекватного преподавания
Теоретическое обоснование	Концепция природосообразности. Общесистемная теория развития систем природы, общества, мышления. Современная теория познания. Интеграция естественнонаучных, гуманитарных концепций и практик образования
Определение	Поисково-технологическая модель инноваций (учитывает рациональную и эмоциональную стороны познания). Технология ориентирована на развитие целостного мышления человека, на формирование умения мыслить образами. При ее использовании подключаются все каналы восприятия информации, что делает процесс преподавания результативным. Осознанное, систематическое применение информационных образов на уроках создает природа-сообразное (не противоречащее природе человека) мышление. Обладает тремя базовыми медико-психологическими характеристиками: ·Релаксационно-активная - этапы релаксации (накопления информации, работа правого творческого полушария в состоянии покоя) чередуются с этапами активности (тренировка левого полушария: логика, анализ, синтез информации); ·Здоровье сохраняющая - не нарушает природные механизмы восприятия, переработки и хранения информации; ·Коррекционная - применение восстанавливает и развивает нарушенную природную последовательность восприятия информации
Цель	Мотивация и активизация целостных динамичных информационных образов по предмету и навыков работы с ними, постепенное раскрытие способностей и скрытых потенциальных возможностей жизни, мышления, сознания личности
Этапы (алгоритм)	1. Приобретение знаний. Введение нового материала на основе личного опыта и выбора учащегося (сенсорно-моторный этап). Мотивация и формирование информационного образа учебного материала со структурированной информацией. 2. Формирование умения использовать знания. «Выведение» образа информации на уровень словесного описания, визуального графического образа в рисунке. Происходит формирование визуальной, моторной, слуховой, логической связи между абстрактной информацией и личным образом 3. Закрепление умения использования знаний. Происходит «отрыв» учебного образа от учебника, происходит поиск собственных примеров с последующими (проверочными) повторениями и корректировкой примеров Этапы технологии биоадекватного преподавания соответствуют этапам восприятия информации: · репрезентация информации, т.е. введение нового материала на основе личного опыта и выбора учащегося (сенсорно-моторный этап). · восприятие информации, т.е. вовлечение в работу разнообразных центров мозга (символьный этап). ·переработка (осмысление) информации, т.е. понимание информации через логическое осмысление (логический этап); ·представление в слове, т.е. овладение материалом (лингвистический этап); · архивирование информации.

Приемы и стратегии	1. Актуализация личностного опыта 2. Обращение к образу 3. Обращение к чувственной сфере личности 4. Умение составлять и воспроизводить пересказ, опираясь на картинный план (свой рисунок) 5. Создание информационного образа, который «включает» все каналы восприятия, опираясь на личный опыт учащегося или архетипы (устойчивые фигуры бессознательного); создается учеником или учителем в качестве визуальной помощи мысли; играет роль знака, в нем схвачена сущность учебного материала
Формы работы	Технология может использоваться для организации индивидуальной, групповой, коллективной учебной работы учащихся как общеобразовательных, так и коррекционных школ и др. ОУ
Педагогический результат	Формируются навыки работы с образом (выбор, представление, рисование, структурирование информации и размещение ее на образе). Осуществление выбора того или иного образа создает атмосферу интеллектуального поиска, инициирует навык самоорганизующейся духовной работы. Каждый акт выбора сопровождается принятием ответственности. При этом воспитательная функция технологии проявляется как личный творческий поиск, который воспитывает трудолюбие, инициативность, самоорганизованность, потребность в свободе выбора. Это отвечает главной социальной задаче современного школьного обучения - расположить подрастающего человека к самостоятельному приобретению знаний, сформировать стойкие познавательные мотивы учения

- Информационная карта технологии «Педагогическая мастерская»:

Название	Педагогическая мастерская
Теоретическое обоснование	Базируется на гуманистических идеях Джона Дьюи, Карла Роджерса, С.А. Рачинского, К.Д. Ушинского. Реализация гуманистического подхода предполагает развитие «целостной личности ребенка с его эмоциональной и духовной сферами». Технология ориентирована на личностно-деятельностный подход, на получение продукта диалоговой и полилоговой деятельности различных планов: интеллектуального, эмоционального, этического, коммуникативного, психологического
Определение	Интегративная, многомерная, рефлексивная образовательная технология с вероятностным результатом, ориентированная на личностно-деятельностный подход. Формирование активной, самостоятельной, инициативной позиции учащихся в учении. Акцентируется внимание педагога на важнейших категориях – холизма и гуманизма: целостной личности человека; развитие интеллекта; развитие чувства ответственности; развитие духовности; развитие эмоциональных, эстетических, творческих задатков личности
Цель	Развитие познавательного интереса учащихся. Развитие личности, получение целостной, смысловой картины мира и осознание ценности своего «я» в этом мире. Формирование компетенций - применение в практической деятельности знаний и умений

Этапы (алгоритм)	1. Формулирование задачи, мотивирующей творческую деятельность каждого учащегося; 2. Анализ информации по задаче (тексты, модели, схемы, интернет); 3. Интеграция деятельности каждого учащегося с деятельностью группы в соотношении с самооценкой и самокоррекцией; 4. Выход учащихся на новый уровень понимания задачи на основе усваиваемых культурных, научных понятий и интеграция результатов диалогового взаимодействия; 5. Осмысление результатов обучения на основе самоанализа
Типы	1. Мастерская построения знаний 2. Мастерская ценностно-смысловой ориентации (самопознания) 3. Мастерская пластики 4. Мастерская письма (по развитию мышления и речи) 5. Мастерская педагогического взаимодействия (ученик – ученик, учитель – ученик, учитель – родитель, родитель – ученик и др.)
Приемы и стратегии	- Актуализация личного опыта (задания, активизирующие воспоминания, воображение, интуицию). - Стимуляция учащихся к постановке вопросов (как можно большего их числа), с осуществлением дальнейшего индивидуально-коллективного поиска и нахождения оптимального количества (соединение когнитивного, эмоционального, творческого, коммуникативного) решений. - Обращение к образу (задания по воспроизведению предметов, событий, явлений с использованием различных выразительных средств). - Обращение к чувственной сфере личности (через использование аудио-, видеопродукции, сенсорно-тактильные ощущения). - Обращение к ассоциативному мышлению (задание на построение ассоциативных рядов: по смыслу, образу, времени, месту действия, событиям и др.). - Социализация (афиширование, вербализация, театрализация, ролевая игра, предъявление группового продукта)
Формы работы	Технология может использоваться для организации индивидуальной работы, работы в малых группах, различных видов диалогового взаимодействия (внутригрупповая работа, работа в парах постоянного и сменного состава), работа в малых группах, в коллективе, между группами)
Педагогический результат	Философско-мировоззренческий: обретение целостной смысловой картины современного мира; осознание ценности своего Я в этом мире; развитие культуры делового взаимодействия. Когнитивный: умение работать с информацией (анализ, реферирование, структурирование, вербализация). Развивающий: проявление и познание собственной индивидуальности; развитие речемыслительных и речекommunikативных компетенций; эффективная презентация своего результата работы: развитие креативности; овладение ключевыми образовательными компетенциями

Список литературы:

1. Сухомлинский В.А. *Сердце отдаю детям // Избранные педагогические сочинения в 3т. – М., 1979.- 237с.*
2. Винокурова Н.К. *Развитие творческих способностей учащихся.- М: Образовательный центр «Педагогический поиск», 1999. - 107 с.*
3. *Инновационные технологии Петербургской современной школы: концептуальный анализ: Методическое пособие / Е.А. Марковская, И.В. Муштавинская, И.Б. Мылова и др.; под науч. Ред. И.Б. Мыловой. – СПб.: СПб АППО, 2010. – 36с.– (Петербургский опыт общего образования) - ISBN 978-5-7434-0388-2*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

¹К.А. Исентаева, ²Г.Р. Налибаева, ³М.И. Карагозина

¹магистр педагогических наук, ²магистр государственного управления,

³магистр педагогических наук

Отдел мониторинга и анализа ФАО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» ИПК ПР по г. Астана

Аңдатпа. Білім Қазақстан Республикасының дамуының басты басымдығы болып табылады. Білім беру жүйесін реформалаудың басты мақсаты - оны жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайға бейімдеу. Бүгінгі күні бізге қандай мұғалім қажет? Бұл мақалада болашақ мұғалімдердің Қазақстан Республикасында орта білім беру мазмұнының жаңартылуына байланысты педагогикалық қызметке психологиялық-педагогикалық бағыттары мен әлеуметтік-психологиялық дайындықтары көрсетілген.

Аннотация. Образование признано главным приоритетом развития Республики Казахстан. Основная цель реформ образовательной системы – ее адаптация к новой социально-экономической среде. Какой педагог нам нужен сегодня? В этой статье раскрываются психолого-педагогические направления и социально-психологическая готовность будущих педагогов к педагогической деятельности в связи с обновлением программы содержания среднего образования Республики Казахстан.

Abstract. Education is recognized as the main priority for the development of the Republic of Kazakhstan. The main goal of the educational system reform is its adaptation to a new socio-economic environment. What kind of teacher do we need today? This article reveals the psychological and pedagogical directions and socio-psychological readiness of future teachers for pedagogical activity in connection with the renewal of the curriculum of secondary education in the Republic of Kazakhstan.

Тірек сөздер: орта білім бағдарламаларын жаңарту, біліктілікті арттыру, мониторинг, кәсіби даму жүйесін жаңғырту.

Ключевые слова: обновление программы содержания среднего образования, повышение квалификации, профессиональное развитие, психолого-педагогическая подготовка.

Keywords: updating the curriculum of secondary education, modernization of the system of professional development, professional development.

В современном Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Основная цель реформ образовательной системы – ее адаптация к новой социально-экономической среде. Глава государства

Нурсултан Назарбаев подчеркнул, что «успешность реализации Стратегии модернизации страны зависит, прежде всего, от знаний, социального и физического самочувствия казахстанцев». Ключевой фигурой трансформаций в сфере образования становится учитель [2].

Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике учебно-воспитательного процесса. Качественное изменение образования невозможно без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе, нового отношения к ученику.

Цель - подготовка высококвалифицированных специалистов, способных не только решать достаточно сложные задачи, но и самостоятельно ставить проблемы и находить принципиально новые, творческие решения [7].

Одна из задач высшего педагогического образования – формирование качеств педагога-исследователя, вооруженного современными образовательными технологиями.

В современных условиях развития инновационных процессов в образовании, подготовка будущего учителя является важнейшим условием их адаптации в профессиональную деятельность. Умение распознать причины возникновения отклонений в учебно-воспитательном процессе, дает возможность не только его правильно скорректировать, но и спрогнозировать дальнейшие результаты и достижения учащихся [6].

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к кадровому ресурсу: подготовка педагогов к работе в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях существенно возросшей индивидуализации образовательного процесса. Именно поэтому будущему педагогу необходима психолого-педагогическая поддержка и готовность к восприятию методологии и содержания обновленного ГОСО среднего общего образования, к изменению программно и методического обеспечения образовательного процесса, к изменению целей и способов педагогиче-

ской деятельности [3].

Основные вопросы, требующие комплексного рассмотрения психолого-педагогической поддержки педагога в рамках обновления программы содержания среднего образования состоят в следующем:

- раскрытие социальной сущности профессии учителя нового формата и её психолого-педагогическое обоснование;

- определение структуры и направленности восприятия педагогами программы в рамках обновления содержания и развития особенностей личности будущего учителя;

- развитие индивидуальных способностей и личностных качеств педагогов, формирование у них навыков самооценки;

- направленность на развитие по восприятию методологии и содержания обновления среднего общего образования;

- расширение возможностей восприятия и осмысления профессиональных проблем в связи с переходом на обновление содержания;

- опора на деятельностный подход в профессиональном развитии педагогов;

- ориентированность педагогов на основе практического опыта;

- опора на гуманистические тенденции в развитии профессионального мастерства педагогов в преподавании обновления содержания образования [5].

Изучение проблем педагогов при переходе к обновлению содержания образования и профессионального развития педагогов связано с необходимостью анализа её психологических аспектов, где ведущими факторами являются:

- мировоззрение, идеалы, убеждения, которые будут отражаться в его дальнейшей деятельности;

- личностные качества педагога – целеустремленность, духовность, общественная активность, идейность, отношение к национальным ценностям и др.

В процессе роста и развития педагога принимаются во внимание и такие свойства личности, как богатство эмоционально-чувственной сферы, уровень культуры, интеллектуальная развитость, логическое мышление, стремление к знаниям, интерес к профессиональным знаниям, ценностные ориентации, постоянное стремление к повышению уровня профессионализма, социальная активность, коммуникативная культура, потребность самовоспитания, личного совершенствования [4].

Профессиональное становление педагога – одна из важных проблем в психологии. Данная проблема является составной частью общей психологии, рассматривающей вопросы, связанные с развитием профессионального мастерства, становлением характера, формированием поведения личности в конкретных условиях.

Экономика знаний предполагает новые модели образования и профессиональной подготовки. Это, в свою очередь, подразумевает неоднократное возвращение людей в той или иной форме в образовательный процесс – «обучение на протяжении всей жизни» (LifeLongLearning) или непрерывное образование.

Непрерывное образование – это большой стимул для современной школы. Действительно, важнейшей задачей школы сегодня становится формирование устойчивого набора знаний и умений, которые останутся у человека до конца его жизни, а прежде всего воспитание способности производить и получать новые знания на протяжении жизни. Отсюда следует, что соответствующим умением, очевидно, должны обладать и сами педагоги. Наконец, в связи с быстрым обновлением самого педагогического труда, обновления содержания образования, социально-культурных контекстов, способность к получению новых знаний

и компетенций становится необходимой и учителям [1].

Это принципиально иной подход, поскольку субъектом обучения (подготовки, тренинга) является преподаватель или тренер, а субъектом профессионального развития является сам «развивающийся». Роль системы повышения квалификации, таким образом, меняется кардинально. Ее основной задачей становится создание условий для саморазвития. Эта модель долгое время была основной во многих странах, входящих в Организацию экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), и до сих пор является таковой. Предполагается, что учительский профессионализм растет дискретным образом – от одного дефицита к другому, от одного курса повышения квалификации до другого. В развитых странах это привело к появлению понятия непрерывного профессионального развития учителей (Continuous Professional Development – CPD) [1].

Все более широкое применение в этой сфере находит идея «Mentoring» – консультирования на рабочем месте более опытными коллегами или экспертами. Эта идея близка традиционному термину «наставничество», но предполагает более структурированную совместную работу по развитию профессионализма. Акцент делается на «доводку» подготовленных специалистов на рабочем месте с учетом спецификации их трудовой деятельности.

Отсюда следует, что расширение спектра возможностей для получения педагогического образования должно быть направлено на:

- мотивированность выбора педагогической профессии;
- формирование личностных качеств учителя (интегрированность сознания, глобальность мышления, широкая информированность) с помощью курсов по выбору;

- подготовка к решению таких проблем, как школьная адаптация учащихся;

- практическая направленность в преподавании психологии и педагогики (овладение тестовыми заданиями и техникой их расшифровки).

Современный процесс профессионального развития педагога, связанный с обновлением программы содержания, влияет на изменение личности и его поведения, проявлением себя в общественной жизни, с его ценностными ориентациями, поступками и привычками в повседневной жизни – со всем, что относится к психолого-педагогической подготовке будущего учителя.

Педагог будущего поставлен перед необходимостью особенно активно заниматься самообразованием и саморазвитием, ибо от статуса обучаемого он пе-

реходит в статус обучающего, где перед ним выдвигаются новые по содержанию задачи: он должен проектировать учебный процесс, сочетать различные подходы и технологии обучения, использовать инновационные системы обучения, осуществлять педагогическую рефлексию, то есть решать творческие, проблемные задачи.

Всё это предполагает рассмотрение обучения в рамках обновления содержания среднего образования как процесса межличностного взаимодействия и общения в системе «учитель-ученик». Реализация личностного подхода требует и адекватных ему личностных свойств педагога – эмпатийности, увлеченности, толерантности, отношения к ученику как к уникальной личности и др. [6].

Список литературы:

1. «Развитие педагогического мастерства учителей общеобразовательных школ Республики Казахстан», Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің Баспасөз Қызметі, 2017.

2. Аршабеков Н. «Какой учитель нам нужен».

3. А. Нухулы, Омарова В.К. «Подготовка педагогических кадров в условиях модернизации системы», 2017.

4. Гайнутдинов М. Л. «Условия обновления содержания образования в средней педагогической профессиональной школе», Научная библиотека диссертаций и авторефератов [dissercat](http://www.dissercat.com/content/usloviya-obnovleniya-soderzhaniya-obrazovaniya-v-srednei-pedagogicheskoi-professionalnoi-shk#ixzz4vkqZXZXi)<http://www.dissercat.com/content/usloviya-obnovleniya-soderzhaniya-obrazovaniya-v-srednei-pedagogicheskoi-professionalnoi-shk#ixzz4vkqZXZXi>.

5. Ярмагов Р.Б. «Психолого-педагогические особенности подготовки и развития личности будущего учителя» // Молодой ученый. - 2012. - №12. - С. 535-537.

6. Дагаргулия К. И. «Пути подготовки будущего учителя к психолого-педагогической диагностике в условиях развития инновационных процессов в образовании», Научная библиотека диссертаций и авторефератов [dissercat](http://www.dissercat.com/content/puti-podgotovki-budushchego-uchitelya-k-psikhologo-pedagogicheskoi-diagnostike-v-usloviyakh-#ixzz4vksQXJ4a)<http://www.dissercat.com/content/puti-podgotovki-budushchego-uchitelya-k-psikhologo-pedagogicheskoi-diagnostike-v-usloviyakh-#ixzz4vksQXJ4a>.

7. Воробьева О. В. «Профессиональная подготовка будущего учителя начальных классов в современных образовательных условиях» // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XXI междунар. науч.-практ. конф. Часть I. – Новосибирск: СибАК, 2012.

**КАЧЕСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕТАЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА:
МОНИТОРИНГ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

А.Ж. Мурзалинова, Л.С. Альмагамбетова

*Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников
по Северо-Казахстанской области»*

Аңдатпа. Мақалада біліктілікті арттыру курсы кезеңі мен курстан кейінгі кезеңде педагогтің кәсіби қызметінің сапасына мониторинг жүргізу жүйесінің моделі берілген.

Аннотация. В статье представлена модель системы мониторинга качества профессиональной детальности педагога в курсовой и посткурсовой период повышения квалификации.

Abstract. The article presents a model of the system for teacher's professional detail quality monitoring in the course and post course period of professional development.

Тірек сөздер: мониторинг, кәсіби қызмет, сыртқы бағалау, кәсіби қызметтің сапасы.

Ключевые слова: мониторинг, профессиональная деятельность, внешняя оценка, качество.

Keywords: monitoring, professional activity, external evaluation, quality.

Для решения задач Третьей модернизации Казахстана обновление содержание образования, безусловно, имеет стратегическое значение и необходимо для интеграции в мировую систему.

Согласно результатам проведенного в филиале АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Института повышения квалификации педагогических работников по Северо-Казахстанской области» (далее ИПК ПР по СКО) в апреле 2017 года анкетирования 695-ти учителей, прошедших курсы по обновлению содержания образования, а также 267-ми директоров и завучей школ, установлено: педагогам для качественного внедрения обновленного содержания образования необходимо: 1) освоить конструктивный подход в преподавании и обучении, 2) осмыслить идеи критериального оценивания, 3) уметь

применять стратегии интерактивного общения, 4) уметь управлять собственным профессиональным развитием, проектировать его ожидаемые результаты, этапы и инструменты реализации.

В таких условиях деятельность педагога становится объектом усиленного внимания со стороны государственных органов, общественности, родителей, потенциальных работодателей. В системе повышения квалификации педагогическая деятельность – предмет анализа, целеполагания и научно-методического сопровождения.

Следовательно, для совершенствования педагогической деятельности необходима система эффективного мониторинга.

Такая система внедрена в АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу». Так, при Департаменте по

учебной работе и методическому обеспечению создан и эффективно функционирует отдел аналитики и мониторинга, в каждом из 17 филиалов слаженно работают отделы мониторинга и анализа.

На основе разработанных нормативных документов они проводят непрерывные мониторинговые исследования качества предоставляемых образовательных услуг в филиалах Республики.

Сложившаяся в «Өрлеу» системная практика мониторинга обеспечивает следующие результаты:

- достоверную информацию о соответствии фактического результата ожиданиям;

- оперативное и своевременное выявление динамики и основных тенденций в развитии системы образования;

- своевременное корректирование способов достижения текущих, промежуточных и конечных целей;

- обратную связь о соответствии фактических результатов деятельности педагогической системы ее конечным целям;

- принятие оперативных и эффективных управленческих решений [1, С. 17].

Для «Өрлеу» важно, что мониторинг - не просто средство контроля. Это инструмент поддержки педагогов, позволяющий постоянно совершенствовать их деятельность, что, в свою очередь, положительно влияет на рост кадрового потенциала педагогов [2, С.51].

Так, мониторинг профессионального саморазвития педагогов, проводимый в филиале, подтверждает, что повышение квалификации в форме курсов и семинаров, а также многовекторное сопровождение профессионального развития, способствовало тому, что, благодаря деятельности североказахстанского «Өрлеу», 74% педагогов области сумели подтвердить и получить первую и высшую квалификационные категории. Этих результатов педагоги области достигли за пятилетие деятельности «Өрлеу», которым знаменателен 2017 год.

В североказахстанском филиале действует своя система мониторинга качества профессиональной деятельности педагога и ресурсы ее реализации.

Во-первых, наша система мониторинга имеет 3-стороннюю направленность и представляет собой устойчивую и целенаправленную геометрическую фигуру – треугольник.

Вершиной такого мониторинга выступает действующее во всех филиалах выходное анкетирование слушателей курсов. В рамках анкетирования слушатели дают не только оценку работе преподавателей и уровню ресурсного обеспечения курсов, но и диагностируют уровень собственного профессионального роста и рефлексируют ресурсы собственного посткурсового развития.

Основанием триединой системы мониторинга являются группа оперативно-го реагирования (действует с 12.03.2015 года) и внешняя оценка качества курсовой подготовки (действует с 1.03.2017 года).

В группу оперативно-го реагирования «Байланыс» входят, наряду со специалистами филиала, представители групп слушателей курсовой подготовки - заинтересованные потребители услуг. На заседаниях члены группы определяют эффективные технологии и методы, проблемные зоны и «критические» точки в курсовой подготовке, что, в свою очередь, позволяет оперативно корректировать ее методико-технологическое сопровождение. Отметим, что технологиям обучения педагогов в каждом из филиалов уделяют особое внимание, и в этой связи интерес представляет монография Г. Ахметовой «Система повышения квалификации педагогических кадров в Республике Казахстан: стратегия обновления» [3].

Таким образом, особенность данного этапа мониторинга – заинтересованное участие в нем самих педагогов, что особенно ценно с точки зрения педагогики,

когда объект становится субъектом. Такое взаимодействие с потребителями услуг мотивирует нас к целенаправленности на результаты, востребованные в педагогической практике с учетом обновления содержания образования.

Основание триединой системы мониторинга - внешняя оценка качества курсовой подготовки, которая:

- способствует открытости и прозрачности образовательного процесса в системе повышения квалификации;

- отвечает преемственности уровней образования, что составляет особую ценность для «Өрлеу»;

- позволяет получить дополнительную информацию о потребностях регионального образования.

Внешняя оценка работает в нашем филиале с 1.03.2017 года в форме Совета по качеству курсовой подготовки. Особую значимость работа Совета приобретает ввиду объективности мнения его членов об уровне знаний и компетентности слушателей, и соответственно даются независимые предложения по обеспечению качества курсовой подготовки и совершенствованию системы мониторинга.

Тщательно отобран состав Совета, в котором представлены все уровни образования от дошкольного до высшего, приглашены авторитетные педагоги-лидеры и опытные руководители организаций образования, руководители районных методических кабинетов и представители Назарбаев Интеллектуальной школы химико-биологического направления г. Петропавловска, деканы факультетов Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева. Такой всесторонний состав позволяет принимать взвешенные решения по управлению профессиональным развитием педагогов области.

Наряду с занятиями, члены Совета приглашаются на публичную защиту проектных работ слушателей. В этом случае

защита проекта выступает не только как обязательный элемент курсовой подготовки, но становится эффективным средством внешнего мониторинга достижений педагогов, т.к. отражает сформированность мотивации педагога к исследованию в команде; достижения инновационно-исследовательской деятельности; уровень научно-педагогического языка, готовность к посткурсовой профессиональной самореализации.

Таким образом, и через мониторинг деятельность института повышения квалификации становится еще более прозрачной и открытой.

Данные, полученные в результате работы трех звеньев системы мониторинга, заслушиваются на заседаниях группы анализа и прогноза. Члены группы, анализируя совокупность мониторинговых исследований, получают целостную картину развития уровня профессиональной деятельности каждого педагога, что создает новую ступень для дальнейшего профессионального роста педагогов.

Перейдем ко второму аспекту системы мониторинга. Для полной и быстрой обработки полученных в ходе мониторинга данных у нас создан уникальный интерактивный образовательный портал «Professional». Он позволяет оперативно и адресно взаимодействовать с педагогом посредством создания каждым слушателем курсов персонального образовательного профиля и совместной разработки персонализированной траектории развития. Благодаря техническому решению, филиал успешно интегрировал посткурсовое сопровождение и мониторинг профессионального развития педагогов.

В качестве ресурса реализации портала «Professional» дает возможность повысить:

- системность и результативность сопровождения педагогов в практической реализации полученных ими знаний;

- ответственность педагогов за результаты обучения на курсах повышения квалификации;

- роль руководителей образования в управлении профессиональным развитием педагогических работников;

- эффективность посткурсового сопровождения и мониторинга и соответствующих механизмов;

- мотивацию к самообразованию и самоанализу педагогами своего профессионального роста.

Третьим аспектом мониторинга является обобщение опыта педагогов области в рамках заключенного в июне 2015 года 3-стороннего соглашения между ИПК ПР по СКО, Управлением образования и Департаментом по контролю в сфере образования СКО.

Такое взаимодействие в рамках Соглашения решает ряд проблем аттестации педагогических работников.

В рамках Соглашения найдено стратегическое решение: выездное практическое занятие, предусмотренное в учебной программе курсов, приобретает статус аттестуемой профессиональной деятельности педагогов, так как:

- организация и проведение ВПЗ отличаются актуальностью постановки проблемы, структурированием материалов, их исследовательской содержательностью;

- выявление, обобщение и распространение эффективного опыта научно-методически обосновано, проводится на системной основе, становится управляемым;

- укрепляются обратные связи «ИПК ПР по СКО – авторитетный педагог-лидер и его организация образования» в области инноваций в образовании и менеджмента их качества;

- поощряются по результатам аттестации лучшие образцы педагогической деятельности.

Согласно данному Соглашению, обоб-

щение педагогического опыта ведется в образовательном учреждении путем длительного наблюдения за работой педагога. Педагогу необходимо провести не менее 12 часов занятий в течение учебного года (открытые уроки, мастер-классы, коучинги, семинары, тренинги и др.) и представить результаты апробации в периодическом издании.

В СКО востребованы и методические семинары для педагогов и руководителей по технологиям обобщения педагогического опыта.

Таким образом, технологично организуемое обобщение опыта становится средством мониторинга профессиональных достижений педагога.

Для мониторинга важен аспект социально-образовательного партнерства. В этой связи на базе североказахстанского филиала создано общественное объединение «Білім берудегі көшбасшы». Его состав: руководители эффективных организаций образования, представители педагогической общественности региона, а также педагоги из числа депутатов, руководители органов управления системой образования – известен в области как генератор конструктивных идей, индикатор имеющихся проблем, разработчик решений и, безусловно, инициатор творческих дел (педагогических сессий, worldcafe, тренингов, Workshop, метода PALS (Peer Assisted Learning Strategies), бенчмаркинга и др.).

Задачи этого объединения направлены на содействие педагогам СКО в процессах самомониторинга. В этом взаимодействии ведущего и ведомого раскрывается психологический аспект мониторинга.

Члены общественного объединения посещают занятия курсов повышения квалификации и анализируют их влияние на профессиональное развитие педагогов. Результаты работы общественного объединения заслушиваются на Ученом

Совете филиала с последующим обсуждением ресурсов профессиональной самореализации. Такая работа представляет особенную ценность для нашего филиала, т.к. осуществляется оперативная обратная связь с руководителями отделов образования, учебных заведений, которые находятся в эпицентре процессов обновления содержания образования.

Для качественного мониторинга профессионального роста педагогов необходима ориентация не только на собственные ресурсы, но и на зарубежных партнеров с их опытом мониторинговых исследований. Филиал тесно сотрудничает с зарубежными партнерами России, Беларуси, Молдавской Приднестровской Республики, Украины. В число активных партнёров филиала входят институты развития образования и педагогические вузы, имеется 13 меморандумов о международном сотрудничестве.

Совместно с рядом международных партнеров филиалом в 2017 году проведен ряд мероприятий, направленных на профессиональное развитие в условиях обновления содержания образования, например, международная научно-практическая конференция «Непрерывное профессиональное развитие учителя: от вуза к постдипломному образованию» (соорганизаторы - Минский городской институт развития образования, Инсти-

тут развития образования и социальных технологий г. Кургана); международный вебинар «Сетевое сообщество как стратегический ресурс педагогического профессионализма» (соорганизаторы - Институт развития образования и социальных технологий г. Кургана, Минский городской институт развития образования, Институт развития образования Омской области»); III Международный образовательный телемост «Поле инновационной деятельности педагога» (соорганизатор - РГПУ им. А.И.Герцена); международный брифинг «Образование без границ» (филиал г. Тара ОмГПУ, Минский городской институт развития образования).

В работе каждого из указанных мероприятий особое место занял обмен опытом организации мониторинга качества профессиональной детальности педагога в решении задач обновления содержания образования. Благодаря выстроенной в североказахстанском филиале «Өрлеу» системе мониторинга в этом обсуждении мы выйдем авторитетными собеседниками.

Итак, модель системы мониторинга качества профессиональной детальности педагога в решении задач обновления содержания образования в североказахстанском филиале можно представить в обобщенном виде на рисунке 1.

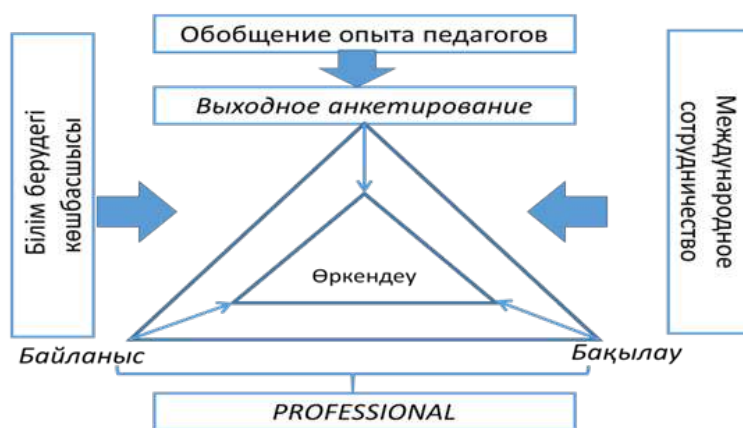

Рисунок 1. – Модель системы мониторинга качества профессиональной детальности педагога, действующая в ФАО «НЦПК «Өрлеу»ИПК ПР по СКО»

Самые опытные педагоги представляют свои достижения в рубрике «Портфолио профессионала» в 3-х периодических изданиях филиала. Это является своеобразным индикатором эффективности реализации мониторинга профессиональной деятельности. Именно педагоги, умеющие ставить и достигать цели развития профессиональной деятельности, смогут обеспечить эффективное внедрение обновленного содержания образования.

В целом, наша работа с педагогами подтверждает их готовность и заинтересованность к работе по обновленному содержанию образования. При этом они отмечают постоянную поддержку МОН РК и НЦПК «Өрлеу».

Таким образом, разработанная модель является эффективным средством мониторинга качества педагогической деятельности педагогов в пост- и межкурсовой период.

Список литературы:

1. *Технология мониторинга как средство отслеживания и управления качеством повышения квалификации педагогов / под общ. редакцией Г.Ахметовой – Алматы: АО «НЦПК «Өрлеу», 2013 – 119с.*
2. *Ахметова Г.К. Повышение компетентности педагогов в условиях перехода к обновленному содержанию образования // Білімді ел – Образованная страна. - №11. – 2016.*
3. *Ахметова Г.К. Система повышения квалификации педагогических кадров в Республике Казахстан: стратегия обновления – Алматы: Қазақ университеті, 2016 – 189с.*

ФОРМИРОВАНИЕ ЭМПАТИИ У БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

К. К. Кенжеғалиев, Т. А. Козлова

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова, г. Кокшетау

Аңдатпа. Мақалада психология-педагогикалық әдебиеттің салыстырмалы талдауы өткізілді, «эмпатия» түсінігінің маңызды айырмашылықтары түсіндіріліп айқындалды, педагогикалық және психологиялық эмпатияның ұқсастығы анықталды. Болашақ мамандардың өздігінен кәсіптік-педагогикалық дайындықтың түрі ретінде студенттердің білім алу кезінде эмпатиялық дайындықты қолдану мақалада көзделіп отыр.

Аннотация. В статье проведен сравнительный анализ психолого-педагогической литературы, выявлены и охарактеризованы ряд существенных отличий в интерпретации понятия «эмпатия», установлены сходства педагогической и психологической эмпатии. В статье рассматривается возможность организации в образовательном процессе эмпатийной подготовки студентов как самостоятельного вида профессионально-педагогической подготовки будущих преподавателей.

Abstract. The article presents a comparative analysis of psychological and pedagogical literature, reveals and characterizes a number of significant differences in the interpretation of the concept of "empathy" and establishes similarities between pedagogical and psychological empathy. The present article also considers the possibility of organizing empathic preparation of students as an independent kind of professional and pedagogical training for future teachers in the educational process.

Түйінді сөздер: эмпатия, педагогикалық эмпатия, студенттердің кәсіптік-педагогикалық дайындығы, студенттің эмпатиялық дайындығы.

Ключевые слова: эмпатия, педагогическая эмпатия, профессионально-педагогическая подготовка студентов, эмпатийная подготовка студента.

Key words: empathy training of students, professional pedagogical preparation of students, pedagogical empathy, empathy.

Термин «эмпатия» в научной психологии обозначает умение поставить себя на место другого и смотреть на мир его глазами. В последние годы понятие «эмпатия» часто используется в работе психологов и педагогов. Однако общепризнанного понимания сущности данного термина ни в зарубежной, ни в отечественной литературе пока нет.

Таким образом, эмпатия трактуется как эмоциональное знание о чувствах другого, предсознательный феномен, по-

могающий понять другого, разделить его чувства (при этом субъект играет роль стороннего наблюдателя); способность переживать и страдать вместе с другим человеком, то есть внутри объекта, в этом случае процесс идентификации осуществляется на основании качеств субъекта, вложенных внутрь объекта; принятие роли другого, понимание его чувств, мыслей и установок; средство познания мира, который представляется как мир без преследования личных интересов

и предвзятых мнений, мир, трудно познаваемый, так как если человек не переживает, не распознает и не понимает всей широты возможного человеческого опыта в самом себе, то ему будет трудно распознавать эти состояния в других людях и др.; универсальная потребность развития; самопознание [1,2,3,4].

Эмпатия, как психологический феномен, разрабатывался в психологии, начиная с Э. Титченера и заканчивая когнитивными подходами нашего времени (Дж. Мид, Г. Олпорт, Ф. де Вааль, К. Штубер). Эмпатию также можно назвать центральной категорией целого ряда направлений консультирования и психотерапии (лично-центрированный подход, психология самости, интересубъективный подход в психоанализе, так называемые «экспериментальные» подходы, в частности понимающая психотерапия, и др.). В самых разных психотерапевтических школах именно высокий уровень эмпатии психотерапевта считается наиболее доказанным условием эффективности психотерапии в целом.

Способность к эмпатии считается важнейшим профессионально значимым качеством психолога и педагога, проблема развития эмпатии ставится как одна из основных в контексте организации обучения педагогов и супервизии профессионалов-практиков (Бенеш, 2007; Боуэн, 1992; Булюбаш, 2004; Грищенко, 2003; Дорошенко, 2007; Иган, 2001; Кохут, 2002, 2004; Кочюнас, 2004; Роджерс, 1994, 2001, 2002; Государственный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки 0603000 Психология).

Понятие возникло на рубеже 19-20 веков внутри особой традиции, связанной с так называемой «философией жизни» и описательной (понимающей) психологией В. Дильтея. Эмпатия появилась в ответ на позитивистскую тенденцию, трактующую «подлинную научность»

психологии, ее предмета и метода, в духе натурализма. Изначально существовало понятие вчувствование (немецкое «Einfühlung»), которое затем было переведено в психологии как «эмпатия» (английское «empathy»). Таким образом, эмпатия по праву может считаться понятием, разработка которого должна способствовать как развитию и обогащению психологической теории, так и развитию психологической практики и средств ее рефлексии и осмысления.

Сейчас во многих странах наблюдается «мода» на развитие понятия эмпатия. Можно озвучить названия двух объемных изданий последних лет, опубликованных в США: «Переосмысленная эмпатия» (Empathyreconsidered, 1997), «Вновь открывая эмпатию» (Stueber, 2006).

В Казахстане, к сожалению, рост числа исследований эмпатии в основном количественный, вызванный, очевидно, оживлением научных процессов в целом после кризиса 90-х годов. В зарубежной психологии он во многом связан с появлением, по сути, новой области изучения эмпатии – нейрофизиологической. Данная область возникла после открытия в 1997 году итальянским ученым Дж. Ричцоллатти с коллегами так называемых зеркальных нейронов. Ученые заговорили о зеркальном принципе работы мозга в целом. С каждым днем множатся как эмпирические исследования эмпатии с использованием средств регистрации возбуждения зеркальных нейронных сетей, так и теоретические работы, предпринимающие попытки переосмыслить в свете новых открытий нейрофизиологов саму суть социальности, человеческих отношений в целом и эмпатии в частности.

Т.П. Гаврилова еще в 70-е годы прошлого века указала методологические проблемы исследования эмпатии, которые сохраняют свою актуальность и сейчас: «...одновременно затрагивается ряд вопросов, теоретически и экспери-

ментально мало разработанных в науке, таких, например, как проблема эмоциональных состояний, взаимосвязь переживания и поведения и т.д.».

Один из признанных авторитетных исследователей эмпатии М. Дэвис, обобщая трудности ее изучения как смешение процессов, их результатов и механизмов, считает наиболее актуальной задачей критический анализ методологии подходов к эмпатии. Как связанную в первую очередь с методологическими трудностями оценивает ситуацию в области изучения эмпатии много сделавший для «расчистки» категориального поля данной тематики Л. Виспе. В этой области не существует общепринятого языка описания, общей методологической базы, на основе которой можно было бы сравнивать фактологию закономерности, выделяемые в разных теориях и направлениях изучения.

Наибольшее внимание уделялось исследованиям эмпатии в социальной психологии как феномену социальной перцепции и межличностного взаимодействия. В настоящее время, как показывает анализ тематики защищенных диссертаций, эмпатия изучается практически исключительно как профессионально значимое качество педагогов, медиков, социальных работников и т.п.. Несколько возрастно-психологических исследований посвящены ее онтогенетическому развитию и его условиям. В целом в основных психологических журналах с 2000 по 2011 год была опубликована лишь одна статья, содержащая в названии слово «эмпатия», «Семиотика и техника эмпатии» [5].

Далеко не полный анализ рассмотренных подходов к определению понятия «эмпатия» позволил нам выделить три стороны восприятия другого человека: рациональную, эмоциональную и интуитивную.

Рациональное восприятие проявляется в сопричастности, другими словами, во

внимании к другому, в наблюдении другого человека, в цепкости восприятия его реакций, состояний и свойств, то есть все психические познавательные реакции должны быть направлены на объект эмпатии. Таким образом, рациональная сторона эмпатии - не формальная логика, а интенсивная аналитическая переработка поступающей по разным сенсорным каналам информации о партнере по общению. Эмоциональное в эмпатии связано с пониманием другого на основе своего эмоционального опыта, посредством эмоциональных ассоциаций и переносов. Интуитивное при эмпатийном восприятии другого сводится к подсознательной обработке информации о партнере по общению.

Следовательно, эмпатийная подготовка с этой стороны представляет собою рационально-эмоционально-интуитивное отражение другого человека, что позволяет преодолеть его психологическую защиту и постичь причины и следствия самопроявлений (свойств, состояний, реакций) в целях прогнозирования и адекватного воздействия на его поведение.

В работах известных российских и зарубежных психологов и педагогов нам встретились следующие трактовки понятия эмпатия:

- способ обучения ребенка альтруистическому поведению, когда удовольствие педагога от поведения ребенка выступает как подкрепление для ребенка, так как ребенок разделяет это удовольствие; подкреплением оказывается результат поступка, а эмпатия - средством для усвоения одобряемого поведения;
- как психический процесс, в основе которого лежит рационально-эмоционально-интуитивное отражение другого, процесс, направленный на моделирование внутреннего мира переживаний воспринимаемого человека, характеризующийся динамичностью, процессуальностью и фазовым характером;
- социально-психологическое

свойство личности, представляющее совокупность социально-психологических способностей индивида, посредством которых данное свойство раскрывается как объекту, так и субъекту эмпатии. В ряд таких способностей входят способность эмоционально реагировать на переживания другого и мысленно переносить себя в чувства и действия другого; способность использовать способы взаимодействия, облегчающие страдания другого человека.

- поведенческая способность, которая проявляется в помогающем, содействующем, альтруистическом поведении в ответ на переживания другого человека;

- психическая, эмпатическая реакция на стимул, представленная в виде эмпатической реакции в ответ на поведение группы или эмпатической реакции в адрес конкретной личности;

Начиная работу над нашим исследованием, мы постарались выявить ряд существенных отличий интерпретации понятия «эмпатия» в психологической и педагогической литературе.

Во-первых, мы заметили, что с точки зрения классического представления, эмпатия - это уникальный инструмент, используемый, в основном, психоаналитиками, который объединяет аналитика и анализируемого и способствует преодолению болезни. Эмпатия же в профессиональной деятельности педагога станет не столько инструментом, используемым при решении частных задач, сколько основной стратегией деятельности педагога. Он должен быть эмпатичен не только по отношению к отдельным «сложным» ученикам, эмпатия должна стать его главенствующей стратегией в общении со всеми учениками.

Во-вторых, эмпатия является это не только способностью сопереживать, страдать вместе с другим, погрузиться в его мир, при этом оставаясь сторонним

наблюдателем. Для педагога эмпатия должна быть более сложным качеством личности, которое подразумевает наряду с эмоциональной реакцией и способностью к идентификации также организацию определенного воспитательного влияния, которое должно быть построено таким образом, что педагогу следует создавать такой психологический климат, при котором ученик смог бы развить качества личности, ориентированные на общечеловеческие ценности.

В-третьих, результатом педагогической эмпатии не всегда будет продуктивное общение между педагогом и учеником, так как воспитательный процесс может пойти по своему пути, выйти из-под контроля в силу серьезных влияний со стороны различных случайных факторов, или же результаты воспитательного воздействия могут быть просто отложены во времени.

В-четвертых, педагогическая эмпатия - понятие полинаучное, так как она требует синтеза не только педагогических и психологических знаний, но и философских, медицинских, информационных и других.

В-пятых, педагогическая эмпатия является более гибким, с одной стороны, и более объемным понятием, с другой, так как педагогический процесс представлен более сложными компонентами, чем процесс применения эмпатии в психологической или какой-либо другой отрасли.

Указанные отличия в определении сущности и содержания понятия «эмпатия» показывают, что этот термин должен использоваться и психологами, и педагогами в одной интерпретации, так как в главных позициях понятия «педагогическая эмпатия» и классическая «психологическая эмпатия» имеют сходства.

Учет этих положений приводит к выводу, что использование понятия «эмпатия» в педагогической области не только возможно, но и в своих основных харак-

теристиках является современной неотъемлемой составляющей профессионально-педагогической подготовки будущего учителя.

В образовательном процессе педагогического вуза мы выделяем самостоятельный вид профессионально-педагогической подготовки будущих педагогов - эмпатийную подготовку будущего педагога, под которой мы понимаем овладение студентами необходимой системой знаний о педагогической эмпатии, эмпатическими умениями и навыками, ориентированными на социальный заказ общества, характеризующийся гуманизацией процессов обучения и воспитания на со-

временном этапе. Целью и результатом этой подготовки является компетентный специалист, готовый и способный к рационально-эмоционально-интуитивному отражению ученика и организации эффективного воспитательного влияния[6].

В процессе эмпатийной подготовки будущих специалистов, учителей общеобразовательной школы, преподавателей ТПО и ВУЗов мы предлагаем использовать разработанный нами алгоритм универсального эмпатийного реагирования, для выполнения любых упражнений, связанных с формированием эмпатии. В общем виде он представлен на рис 1.

Таким образом, под педагогической эмпатией мы понимаем профессионально-нравственное, социальное-психологическое качество личности, в основе которого лежит толерантность как базовая характеристика процесса гуманизации, и которое представляет собой рационально-эмоционально-интуитивное отражение другого человека через процессы аналогии, отождествления, идентифи-

кации, конгруэнтности и рефлексии, что помогает учителю организовать воспитательное влияние более эффективно. Предложенный нами универсальный алгоритм эмпатийного реагирования, созданный на основе изученной психолого-педагогической литературы позволит упростить процедуру формирования эмпатии у будущих педагогов в процессе их профессионального становления.

Список литературы:

1. Шкитина Н.С., Елагина В.С., Немудрая Е.Ю. «Эмпатийная подготовка будущего учителя» / научная статья // ФГБОУ ВПО «Челябинский государственный педагогический университет», г. Челябинск – С. 1.
2. Гиппенрейтер, Ю.Б. Феномен конгруэнтной эмпатии / Ю.Б. Гиппенрейтер, Т.Д. Карягина, Е.Н. Козлова // Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 61–68.
3. Грушевицкая, Т.Г. Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов / Т.Г. Грушевицкая, В.Д. Попков, А.П. Садохин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 352 с.
4. Джефкинс, Ф. Паблик рилейшнз: учеб. пособие для вузов / Ф. Джефкинс, Д. Ядин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 416 с.
5. Карягина Т.Д. Эволюция понятия «Эмпатия» в психологии / кандидатская диссертация МГППУ – 2013. – С.16-78.
6. Шкитина Н.С., Елагина В.С., Немудрая Е.Ю. «Эмпатийная подготовка будущего учителя» / научная статья // ФГБОУ ВПО «Челябинский государственный педагогический университет», г. Челябинск – С. 2-5.

ҰСТАЗЫМ МЕНІҢ....

Менің ұстаздық мамандық таңдауыма аз да болса әсер еткен бір жан – бізге қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен сабақ берген Құсайынова Еңлік Нүкішқызы. Бұрынғы Семей облысы Шұбартау ауданы Бақанас ауылында мен 10- сынып оқып жүргенде Еңлік апай оқу бітіріп келіп, мұғалімдік қызметін алғаш бастаған еді. Жап-жас, жігерлі апайымыздың сыртынан қызыға қарайтынбыз. Кейін жоғары оқу орнын бітіріп, алғашқы ұстаздық еңбек жолымды өзім бітірген мектептен бастағанда Еңлік апайыммен қызметтес қана емес, пікірлес, сырлас та болып кеткен едім. Менің бар арманым Еңлік апайдай оқушылардың сүйікті ұстазы болу болды. Ұстазы жақсының ұстазы жақсы деп қазақ тегін айтпаған, еңбек жолымның қалыптасуында да Еңлік апай маңызды орын алды.

Міне, бүгінде апайымыз қырық жыл жас ұрпақты тәрбиелеуде еселі еңбек етіп, асқаралы 60 жасқа толып отыр. Құрметті зейнеткер. Еңлік апай тек қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі ғана емес, тіл жанашыры, дарынды оқушылар мен білімді ізбасарлар тәрбиелей білген ұлағатты да үлкен жүректі ҰСТАЗ. Бүгінгі күні Алматы облысы Іле ауданындағы №12 орта мектепте ұстаздық қызметін жалғастыруда.

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға»-деп Абай атамыз айтқандай, Еңлік апай жыл сайын ұлттық бірыңғай тестілеуге оқушылар дайындап, 100% көрсеткішпен жоғары деңгей көрсетіп жүр. Сонымен бірге апай дайындаған мектептің дарынды оқушылары аудандық, облыстық, республикалық байқаулардың, түрлі оқулардың, ғылыми жобалар мен олимпиадалардың жүлдегері боп, мектеп мәртебесін көтеруге өз үлестерін қосуда. Атап айтсақ, соңғы үш жылда Республикалық Мұқағали, Илияс оқуларына қатысқан Жұмақан Нұрғиса, Жолдас Руслан, Юлдашев Абат, Махамбеталиев Айназар, Төкен Дархан атты оқушылары әр жылда жүлделі II-III орындарды иеленсе, Республикалық Абай оқуларынан «Талантты оқушы» номинациясымен, Республикалық Махамбет оқуларынан жүлделі III орынды, соңғы екі жыл қатарынан облыстық «Жарқын болашақ» олимпиадасынан жүлделі I-II орынды иеленді. Аудандық, облыстық пән олимпиадалары мен ғылыми жоба жарыстарынан да олжасыз қайтқан емес.

Еңлік апайдың жас ұрпақты тәрбиелеуге қосқан еңбегі елеусіз қалған емес. Жыл сайын аудандық білім бөлімі, Аудан әкімі ұстаз еңбегін ескеріп, Құрмет грамоталарымен марапаттап отырады.

PERSONALIA

Облыстық білім басқармасының Құрмет грамотасымен, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің Алғыс хатымен және Құрмет грамотасымен марапатталуы да сол қажырлы еңбектің нәтижесі.

Сөзімнің соңында Еңлік апайымды 60 жасқа толған мерейлі жасымен құттықтай отырып, қажымас қайрат, мықты денсаулық, ұзақ ғұмыр тілеймін.

Шолпан Мырзақасымқызы Шүйіншина
Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы, Жаратылыстану-
математикалық білім зертханасының
меңгерушісі, п.ғ.к., доцент

- Абдраймова А.К.** – Ұлттық тестілеу орталығының жетекші сарапшысы, Астана қ.
- Алькенова Б.К.** - ЖҒ(Г) ПОӘ және ИТ кафедрасының аға оқытушысы, «Өрлеу» АҚ БАҰО филиалы, «Ақмола облысы бойынша ПҚ БАИ», Көкшетау қ.
- Альмагамбетова Л.С.** – п.ғ.к., «Мектепке дейінгі тәрбие және бастауыш оқыту» кафедрасының меңгерушісі, «Өрлеу» БАҰО АҚ «СҚО бойынша БАИ», Петропавл қ.
- Байдильдинова Д.Қ.** – Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалім-модераторы
- Бақыт А.** - педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қызылорда облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қызылорда қ.
- Гайпназарова Б. Д.** - М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің оқытушы-магистрі, Орал қ.
- Жамбайбеков К.Ж.** – ф.-м.ғ.к., доцент, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ
- Исентаева К.А.** - педагогика ғылымдарының магистрі, мониторинг пен талдау бөлімінің бас маманы, «Өрлеу» БАҰО» АҚ Астана қаласы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтыны, Астана қ.
- Какжанова А.Ф** - ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.
- Кенжеғалиев К.К.** – п.ғ.к., доцент, Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, Көкшетау қ.
- Козлова Т.А.** – психология және педагогика кафедрасының магистранты, Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, Көкшетау қ.
- Құрман Н.Ж.** – п. ғ. д., М.В.Ломоносов атындағы ММУ Қазақстан филиалының профессоры, Астана қ
- Мурзалинова А.Ж.** – п.ғ.д., профессор, «Өрлеу» БАҰО АҚ «СҚО бойынша БАИ» директоры, Петропавл қ.
- Мускина А.Н.** - «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қостанай облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қостанай қ.
- Мырзағалиева К.М.** – ф.ғ.к., доцент, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.
- Нұрқасымова С.Н.** – п.ғ.д., профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ
- Исимбаев Е.Т.** – «Өрлеу» БАҰО АҚ «Ақмола облысы бойынша БАИ» директоры, Көкшетау қ.
- Оспанұлы С.** - профессор, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, Қостанай қ.
- Руколеева Л.В.** - «Өрлеу» БАҰО АҚ «Павлодар облысы бойынша БАИ» бас маманы, Павлодар қ.
- Тайшикова К. Ж.** – Ұлттық тестілеу орталығының жетекші сарапшысы, Астана қ.
- Тлепбергенова Г.Е.** - М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің оқытушы-магистрі, Орал қ.

- Абдраймова А.К.** – ведущий эксперт Национально центра тестирования, г.Астана
- Алькенова Б.К.** – старший преподаватель кафедры инновационных технологий и методики преподавания предметов естественно-научных (гуманитарных) дисциплин, Филиал акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Акмолинской области», г. Кокшетау
- Альмагамбетова Л.С.** – к.п.н., заведующая кафедрой «Дошкольное воспитание и начальное обучение» ФАО «НЦПК «Өрлеу»ИПК ПР по СКО», г. Петропавловск
- Байдильдинова Д.К.** – учитель-модератор казахского языка и литературы Назарбаев интеллектуальной школы химико-биологического направления, г. Алматы
- Жамбайбеков К.Ж.** – к.ф.-м.н., доцент, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, г. Астана
- Бакыт А.** - магистр педагогических наук, старший преподаватель, АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Кызылординской, г. Кызылорда
- Гайпназарова Б.Д.** – магистрантка Западно-Казахстанского государственного университета имени М.Отемисова, г.Уральск
- Исентаева К.А.** - магистр педагогических наук, гл. специалист отдела мониторинга и анализа ФАО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» ИПК ПР по г. Астана
- Исимбаев Е.Т.** – директор ФАО «НЦПК «Өрлеу» «ИПК ПР по Акмолинской области», г. Кокшетау
- Какжанова А.Ф.** - к.филол.н., ассоциированный профессор, Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, г. Караганда
- Кенжегалиев К.К.** – к.п.н., доцент, Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова, г. Кокшетау
- Козлова Т.А.** - магистрантка кафедры психологии и педагогики, Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова, г. Кокшетау
- Курман Н.Ж.** – д.п.н., профессор Казахстанского филиала МГУ им. М.В.Ломоносова, г.Астана
- Мурзалинова А.Ж.** – д.п.н., профессор, директор ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по СКО», г. Петропавловск
- Мускина А.Н.** - филиал АО «НЦПК «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по Костанайской области, г.Костанай
- Мырзагалиева К.М.** - к.ф.н., доцент, Костанайский государственный педагогический институт, г.Костанай
- Нуркасымова С.Н.** – д.п.н., профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, г. Астана
- Оспанулы С.** - профессор, Костанайский государственный педагогический институт, г.Костанай
- Руколеева Л.В.** - гл.специалист отдела ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Павлодарской области, г.Павлодар
- Тайшикова К.Ж.** – ведущий эксперт Национально центра тестирования, г.Астана
- Тлепбергенова Г.Е.** - магистрантка Западно-Казахстанского государственного университета имени М.Отемисова, г.Уральск

1. Басылымдарға қазақ, орыс және шет тілдерінде педагогикалық бағытта жазылған мақалалар қабылданады. Шет тілінде жазылған мақалаларды жариялау жағдайында, нотариус арқылы расталған, мәтіннің қазақ немесе орыс тіліндегі аудармасы қоса беріледі. Қолжазбаны автор мұқият тексеріп, редакциялап шығуы тиіс.

2. Ғылыми дәрежесі жоқ авторлардың мақалаларына ғылым докторының немесе кандидатының, философияның PhD докторының рецензиясы қоса берілуі тиіс.

3. Компьютерде терілген қолжазба мақалалар 1 данада, жол аралығы бір интервал, парақтың бір жақ бетіне басылған, парақтың жол жиегі: сол жағы - 30 мм., оң жағы - 15 мм., үстіңгі және астыңғы жолағы - 20 мм. және «Windows үшін Word 7,0 (97. 2000)» мәтіндік редакторында электрондық нұсқада қабылданады.

4. Қолжазбаның көлемі (кестелерді, әдебиеттер тізімін, суреттердің жазбаларын, суреттерді қосқанда) **3 беттен** кем болмауы және **10 беттен** аспауы тиіс.

5. Суреттер көлемі мақаланың 1/4 көлемінен аспауы тиіс.

6. Мақала қатаң түрде келесі **ережелерге** сәйкес ресімделуі керек:

- әмбебап ондық жіктеме кестесі бойынша **ӘОЖ**;

- **мақала атауы** мақаланың мазмұнын нақты ашуы тиіс және 8-10 сөзден аспауы керек; техникалық параметрлері: кегль - 14-пункт, қаріп түрі - **Times New Roman** бас әріппен, қалың шрифтпен, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **автор(лар)дың аты-жөн(дер)і**, сондай-ақ **мекемелердің толық атауы** келесі техникалық параметрлерге сәйкес келуі керек: кегль - 14-пункт, қаріп түрі - Arial, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **андапта** кіріспе сөздерді қамтымай, мақаланың басты ақпаратынан түйін беруі тиіс, көлемі 15 қатардан аспауы керек, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде келесі параметрлерге сәйкес жазылуы қажет: кегль - 12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі - KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі - Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі - 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **тірек сөздер (8-10 сөзден аспауы керек):** қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде, кегль -12-пункт, қазақ тілі үшін қаріп түрі - KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдері үшін қаріп түрі - Times New Roman, оң жақ-сол жақ шегінісі - 1 см., жол аралығы бір интервал;

- **мақала мәтіні:** кегль - 14-пункт, қазақ тіліндегі мақалалар үшін қаріп түрі - KZ Times New Roman, орыс, ағылшын және неміс тілдеріндегі мәтіндер үшін қаріп түрі - Times New Roman, жол аралығы бір жарым интервал;

- мақала **кіріспеден** басталады, онда тақырыптың өзектілігі қысқа, ықшам әрі нақты көрсетіледі, ғылымилығы (міндеттері) тұжырымдалады;

- мақала негізгі **қорытындымен** тұжырымдалады, онда кіріспеден қозғалған мәселеге нақты жауап болуы тиіс;

- **мақаладағы сілтемелер және/немесе пайдаланылған әдебиеттер** 2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы бойынша ресімделуі тиіс. Библиографиялық жазба, библиографиялық сипаты. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережесі (2003 жылғы МЕМСТ 7.1-тармағы, стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі Мемлекетаралық Кеңес қабылдаған). Жұмыстардың тізімі оларды мәтінде ескеру тәртібімен ұсынылады. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде көрсетіледі (латын қарпін пайдаланбайтын жапон, қытай және басқа тілдердегі атаулар орыс тіліндегі транскрипциясымен жазылады. Ең алдымен қазақ тіліндегі, содан соң орыс тіліндегі және әліпбилері туыстас (украин, болгар және т.б.) тілдердің, келесі кезекте латын әліпбиімен берілген еңбектер көрсетіледі. Қолжазбадағы сілтемелер мен ескертулер реттік нөмірмен белгіленеді және төрт бұрышты жақшаларға алынады;

- мәтіндегі **кестелер** сілтемелерден соң орналастырылады, мәтінде оларды ескеру тәртібімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы, атауы болуы тиіс. Диаграммалар мен графиктер кестені қайталамауы тиіс. Кестелердегі материалдар мәтінге қосымша мәліметсіз түсінікті болуы тиіс. Кестеде пайдаланылған барлық қысқартулар кестенің астында орналастырылған ескертуде анық берілуі қажет;

- **суреттер** TIFF (*.TIF) немесе JPG форматында (Word-қа орналастырудың қажеті жоқ) жеке файлмен ұсынылады. Әр суретке мәтінде бір сілтеме болуы тиіс, суреттер реттік нөмірмен белгіленеді, суреттердің астындағы жазбалары толық ақпаратты қамтуы тиіс;

- қысқартулардың тек жалпы қабылданған нұсқаларына ғана рұқсат етіледі - өлшемдердің, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдердің және т.б. атаулары;

- Математикалық формулалар Microsoft Equation ретінде терілуі тиіс (әр формула - бір объект).

7. Редакция мақалаға әдеби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды. Жоғарыда көрсетілген талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

8. Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Орынбор к-сі, 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат, каб. 1500. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

9. **Байланыс тел:** 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// жазылу индексі 75754

10. **Автор туралы мәліметтер бөлек бетте** (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

- толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

- толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды);

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. К публикациям принимаются **статьи** на казахском, русском, иностранных языках. В случаях, когда статьи публикуются на иностранном языке, прилагается нотариально заверенный текст перевода на казахский или русский язык. Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.

2. Статьи авторов, не имеющих ученой степени, должны сопровождаться **рецензией** доктора или кандидата наук, или доктора философии PhD.

3. Рукописи статей принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word 7,0 (97, 2000) для Windows».

4. **Объем рукописи** (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.

5. **Объем рисунков** не должен превышать 1/4 объема статьи.

6. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими **правилами**:

- **УДК** по таблицам универсальной десятичной классификации;
- **заглавие статьи** должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 8-10 значащих слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центрованный;

- **инициалы и фамилия(-и) автора(-ов)**, а также полное **название учреждения** должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Arial, абзац центрованный;

- **аннотация** должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 15 строк, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **ключевые слова (не более 8-9 слов)**: на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал - одинарный;

- **текст статьи**: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал - полуторный;

- статья начинается с **введения**, в котором очень кратко, сжато и лаконично отражается обоснование актуальности темы, формулировка научной проблемы (задачи);

- статья завершается формулировкой основного **вывода**, которая должна содержать конкретный ответ на вопрос, поставленный во введении;

- **примечательные ссылки и/или списки примечательной литературы** следует оформлять по ГОСТ 7.1 – 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления (ГОСТ 7.1 – 2003 Принят Межгосударственным Советом по стандартизации, метрологии и сертификации (протокол № 12 от 2 июля 2003 г.). Список работ представляется в порядке упоминания их в тексте. Все ссылки даются на языке оригинала (названия на японском, китайском и других языках, использующих нелатинский шрифт, пишутся в русской транскрипции). Сначала приводится список работ на казахском, русском языке и на языках с близким алфавитом (украинский, болгарский и др.), а затем - работы на языках с латинским алфавитом.

Ссылки и примечания в рукописи обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки;

- **таблицы** помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;

- **рисунки** (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;

- **сокращения** разрешаются применять только общепринятые – названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;

- **математические формулы** должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).

7. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

8. Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять **по адресу**: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15-этаж, каб. 1500. Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина.

9. Контакты:

Тел. (8 7172) 57 66 49

Е-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

// подписной индекс 75754

10. **На отдельной странице** (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе: - Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

- полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, Е-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

- название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

CONTENT

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

<i>S.N. Nurkasymova, K.Zh. Zhambaybekov</i> Methods for modeling physics tasks in the MAPLE program.....	3
<i>D.K. Baidildinova</i> Action research as a mean to improve the teacher's practice.....	8
<i>A.K. Abdraymova, K.Zh. Taishikova</i> Improvement of text tasks for external evaluation of educational achievements of students.....	11
<i>E.T. Isimbayev</i> Effectiveness of the implementation of the innovation project in the field of continuous education.....	16
<i>B.K. Alkenova</i> Socialization of personality in rural schools.....	24
<i>A.F. Kakjanova</i> Learner centred teaching and content and language integrated learning (CLIL) in multilingual education.....	29

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

<i>L.V. Rukoleeva</i> Development of personality through the education of family values.....	33
<i>N.Zh. Kurman</i> Ethnolinguistic features of education of Kazakh youth to Kazakh national speech etiquette in line with spiritual revival.....	37
<i>B.D. Gaypnazarova, G.E. Tlepbergenova</i> M. Zhumabaev's pedagogy and national education.....	43
<i>S. Ospanuly, K. Myrzagaliev</i> Poetic expressions of Shakarim.....	48

PROBLEMS OF PEDAGOGICAL EDUCATION

<i>A. Bakyt, A.N. Muskina</i> Creative use of foreign pedagogical innovations in Kazakhstan schools.....	53
<i>K.A. Isentaeva, G.R. Nalibaeva, M.I. Karagozina</i> Psychological and pedagogical preparation of the future teacher in the framework of updating the content of secondary education in the Republic of Kazakhstan.....	59
<i>A.Zh. Murzalinova, L.S. Almagambetova</i> The quality of the teacher's professional detail: monitoring in conditions of updating the content of education.....	63
<i>K. K. Kenzhegaliev, T. A. Kozlova</i> The formation of empathy in future educator.....	69

PERSONALIA

<i>My teacher...</i> Anniversary of the teacher Kusainova Enlik Nukushevna.....	75
--	----

OUR AUTHORS.....	78
RULES FOR AUTHORS.....	80

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі.

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде есепке тіркеліп, 2003 жылғы 15 қазанда №4334 Ж куәлігі берілген.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде 2008 жылғы 30 желтоқсанда №9838-ж куәлігімен қайта тіркелді.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!

Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Меншік иесі: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК. 2000 жылдың мамырынан шыға бастады. Басылым 3 айда бір рет шығады.

Мекенжайы:

010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел көшесі, 8
“Алтын Орда” БО, офис-1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 22.01.2017 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,1. RISO басылым.
Таралымы - 270 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның баспа орталығында басылып
шығарылды

Учредитель:

РГКП «Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина»

Министерства образования и науки Республики Казахстан. Журнал издается с мая 2000 года. Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Поставлен на учет Министерством культуры и информации РК. Свидетельство № 9838-ж от 30.12.2008 г.

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.

Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

01000, г. Астана,
ул. Мангилик Ел, 8,
БЦ “Алтын Орда”, офис 1500.
тел.: 8 (7172) 57-66-49

E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 22.01.2017 г.
усл.печ.л. - 5,1. Печать RISO.

Тираж - 270 экз.

Отпечатано
в издательском центре
НАО им. И. Алтынсарина.